

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SERBEST BÖLGELERİN DIŞ TİCARETE ETKİSİ: BURSA
SERBEST BÖLGESİNDEKİ FİRMALARIN YATIRIM YAPMA
NEDENLERİNİN ÖLÇÜLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tolga YILDIRIM**

**Enstitü Anabilim Dalı: ULUSLAR ARASI TİCARET VE FİNANSMAN
Enstitü Bilim Dalı: ULUSLAR ARASI TİCARET VE FİNANSMAN**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selami ÖZCAN

MAYIS 2018

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SERBEST BÖLGELERİN DIŞ TİCARETE ETKİSİ: BURSA
SERBEST BÖLGESİNDEKİ FİRMALARIN YATIRIM YAPMA
NEDENLERİNİN ÖLÇÜLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tolga YILDIRIM (167221004)

Enstitü Anabilim Dalı: ULUSLAR ARASI TİCARET VE FİNANSMAN
Enstitü Bilim Dalı: ULUSLAR ARASI TİCARET VE FİNANSMAN

Bu tez/...../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)	Prof. Dr. Selami ÖZCAN	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Metin ÇANCI	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Mustafa Cahid ÜNĞAN	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Serbest Bölgelerin Dış Ticarete Etkisi: Bursa Serbest Bölgesindeki Firmaların Yatırım Yapma Nedenlerinin Ölçülmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 66 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 30/04/2018 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen plagscan intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 12.3 'tır.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI : Tolga YILDIRIM
Öğrenci Numarası : 167221004
Ana Bilim Dalı : Uluslar arası Ticaret ve Finansman
Programı : Uluslar arası Ticaret ve Finansman
Türü : () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Danışman
(Adı Soyadı, İmzası, Tarih)

ÖNSÖZ

Çalışmamın hazırlanması süresince bana destek olan ve çalışmamın her aşamasında fikirleriyle beni yönlendiren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Selami ÖZCAN' a teşekkürlerimi sunarım.

Tolga YILDIRIM

14/05/2018

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar.....	ix
ŞEKİLLER.....	xi
ÖZET	xii
SUMMARY	xiii
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1: SERBEST BÖLGELER

1.1.Serbest Bölgelerin Tanımı, Amaçları, Ortak Özellikleri Ve Fonksiyonları	6
1.1.1. Serbest Bölgelerin Tanımı.....	6
1.1.2. Serbest Bölgenin Amaçları.....	7
1.1.3. Serbest Bölgelerin Ortak Özellikleri	8
1.1.4. Serbest Bölgelerin Fonksiyonları	9
1.2. Serbest Bölgelerin Türleri.....	9
1.2.1. Serbest Ticaret Bölgesi.....	9
1.2.2. Serbest Liman.....	10
1.2.3. Transit Bölgeler	10
1.2.4. Serbest Çevre.....	10
1.2.5. Serbest İhracat Bölgesi	10
1.2.6. Serbest Bankacılık Bölgeleri	10
1.2.7. Serbest Depo ve Antrepo.....	10
1.2.8. Serbest Şehirler.....	11
1.2.9. Yatırım Bölgeleri.....	11
1.3. Endüstri Bölgeleri	11
1.3.1. Endüstri Bölgelerinin Kuruluşu ve İlanı	11
1.3.2. Yatırım İzni	12
1.4. Dünya’da, Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Serbest Bölgeler	12
1.4.1. Dünya’da Serbest Bölgeler.....	12
1.4.1.1. Dünya’da Serbest Bölgelerin Doğuşu ve Gelişimi	12
1.4.2. Avrupa’da Serbest Bölgeler	16
1.4.2.1. AB Ülkelerinde Serbest Bölgeler ve Gelişimi	16
1.4.2.2. Ab ve Türkiye’deki Serbest Bölgelerin Karşılaştırılması	18
1.4.3. Türkiye’de Serbest Bölgelerin Tarihsel Gelişimi.....	20

1.4.3.1. 1980 Öncesi	20
1.4.3.2. 1980 Sonrası.....	21
1.4.4. Türkiye Serbest Bölgelerinin Performans Açısından Değerlendirilmesi	22
1.4.4.1. Serbest Bölge Faaliyet Ruhsatlarının Konularına Göre Dağılımı.....	22
1.4.4.2. Serbest Bölgelere Göre Ticaret Hacminin Dağılımı	22
1.4.4.3. Yönü İtibariyle Toplam Ticaret Hacmindeki Değişmeler	23
1.4.4.4. Ülkeler İtibariyle Ticaret Hacmi	23
1.4.4.5. Sektörel Ticaret Hacmi	24
1.4.4.6. Serbest Bölgelerde İstihdam	25
1.5.3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Çerçevesinde Serbest Bölgelerin İşleyişi	25
1.5.1. Genel Hükümler	25
1.5.2. Serbest Bölgenin Düzenlenmesi.....	26
1.5.3. Mal ve Hizmetler	27
1.5.4. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Esasları	27
1.6. Türkiye’de Kurulmuş Serbest Bölgeler	27
1.6.1. Mersin Serbest Bölgesi.....	27
1.6.2. Antalya Serbest Bölgesi	30
1.6.3. Ege Serbest Bölgesi.....	31
1.6.4. İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi	31
1.6.5. Trabzon Serbest Bölgesi.....	32
1.6.6. İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi.....	33
1.6.7. Doğu Anadolu Serbest Bölgesi	34
1.6.8. Mardin Serbest Bölgesi	35
1.6.9. İMKB Uluslar arası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi.....	36
1.6.10. İzmir Serbest Bölgesi	37
1.6.11. Rize Serbest Bölgesi.....	37
1.6.12. Samsun Serbest Bölgesi	38
1.6.13. İstanbul Trakya Serbest Bölgesi.....	39
1.6.14. Kayseri Serbest Bölgesi.....	40
1.6.15. Avrupa Serbest Bölgesi	40
1.6.16. Gaziantep Serbest Bölgesi.....	41
1.6.17. Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi	41
1.6.18. Bursa Serbest Bölgesi.....	42
1.6.19. Denizli Serbest Bölgesi	42
1.6.20. Kocaeli Serbest Bölgesi.....	42
1.6.21. TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi.....	43
1.7. Serbest Bölgelerin Sağladığı Avantajlar	44
1.7.1. Mali Avantajlar.....	44
1.7.1.1. Vergi Avantajlarından Yararlanma	44
1.7.1.2. Muhtasar Muafiyeti.....	45
1.7.1.3. Gümrük Vergisi ve Kkdf Muafiyeti.....	45
1.7.1.4. Kar Transferi Kolaylığı.....	45

1.7.1.5. Ticaret Kolaylığı İmkânı	45
1.7.1.6. Ücretlerde Kesinti Yapılmaması	45
1.7.1.7. Gümrük Vergisi Prosedüründen Arındırılmış Ticaret Kolaylığı	45
1.7.1.8. Enflasyon Muhasebesi Yapma İmkânı	46
1.7.2. Ticari Avantajlar	46
1.7.2.1. Eşitlik Faydalanma Prensibi	46
1.7.2.2. Pazar İhtiyaçlarına Göre Ticari Faaliyet İmkânı	46
1.7.2.3. Yerli ve Yabancı Tüm Pazarlara Erişim İmkânı	46
1.7.2.4. Prosedür ve Bürokrasinin Azaltılması	46
1.7.2.5. Ab ve Gümrük Birliği İle Serbest Dolaşım Belgelerinin Temini İmkânı	46
1.7.2.6. Tedarik Zinciri İmkânlarından Yararlanma Kolaylığı	47
1.7.3. Yatırım Avantajları	47
1.7.3.1. Orta ve Uzun Vadede Planlama	47
1.7.3.2. Stratejik Avantaj	47
1.7.3.3. Ticari ve Sınai Faaliyetlere Uygun ve Ucuz Altyapı İmkânı	47

BÖLÜM 2: SERBEST BÖLGELERİN DIŞ TİCARETE ETKİSİ

2.1. Dış Ticaret Tanımı, Çeşitleri ve Politikaları	48
2.1.1. Dış Ticaret Tanımı	48
2.1.2. Dış Ticaret Çeşitleri	48
2.1.2.1. Normal Ticaret	48
2.1.2.2. Bağlı Ticaret	48
2.1.2.3. Sınır Ticareti	48
2.1.2.4. Serbest Bölge Ticareti	49
2.1.3. Dış Ticaretin Faydaları	49
2.1.4. Dış Ticaret Politikaları	49
2.1.4.1. Dış Ticaret Politikasının Amaçları	49
2.1.4.2. Dış Ticaret Politikasının Araçları	50
2.1.4.3. Genel Olarak Dış Ticaret Politikası Çeşitleri	51
2.2. Serbest Bölgelerin Dış Ticarete Etkileri	51
2.3. Türkiye’de Dış Ticaret Politikalarının Gelişimi	52
2.4. Türkiye’de Dış Ticaretin Önündeki Engeller	54

BÖLÜM 3: BURSA SERBEST BÖLGESİNDEKİ FİRMALARIN YATIRIM YAPMA NEDENLERİNİN ÖLÇÜLMESİ

3.1. Bursa Serbest Bölgesinin Kuruluşu Ve Gelişimi.....	55
3.1.1. Bursa Serbest Bölgesinin Kuruluşu Ve Amaçları	55
3.1.2. Bursa Serbest Bölgesinde Altyapı	55
3.1.3. Bursa Serbest Bölgesinin Avantajları.....	55
3.2. Bursa Serbest Bölgesinin Performansı	56
3.2.1. Bursa Serbest Bölgesi Yıllık Ticaret Hacimleri	57
3.2.2. Bursa Serbest Bölgesi Ticaretin Hacminin Ticaretin Yönüne Göre Dağılımı.....	57
3.2.3. Bursa Serbest Bölgesinde İstihdam	58
3.2.4. 3 Yıllık Kıyaslamalı İthalat-İhracat Verileri	58
3.2.5. Bursa Serbest Bölgesindeki Firmaların Uyuşuna Göre Dağılımı.....	59
3.3. Bursa Serbest Bölgesindeki Firmaların Yatırım Yapma Nedenlerinin Ölçülmesi	59
3.3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	59
3.3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Örneklem	59
3.3.3. Verilerin Analizi	60
3.3.3.1. Ankete Katılan Firmalara İlişkin Genel Bilgiler.....	60
3.3.3.2. Bursa Serbest Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyetlerin Ölçülmesi	62
3.3.3.3. Serbest Bölgelerdeki Problemlerin Ankete Katılan Firmalar Tarafından Değerlendirilmesi	64
3.3.3.4. Serbest Bölgede Karşılaşılan Problemlerin Çözümü İçin Firmaların Önerileri	67
3.3.3.5. Serbest Bölgelerin Problemlerinin Çözümünde En Etkili Kuruluşun Belirlenmesi	67
3.3.3.6. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	68
3.3.3.7. Faktör Analizi	69
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA.....	77
EKLER	81
ÖZGEÇMİŞ	85

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ASB	:	Avrupa Serbest Bölgesi
ASBAS	:	Antalya Serbest Bölgesi İşleticisi Anonim Şirketi
AŞ	:	Anonim Şirket
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
BKK	:	Bakanlar Kurulu Kararı
BUSEB	:	Bursa Serbest Bölgesi
ÇED	:	Çevresel Etki Değerlendirmesi
DENSER	:	Denizli Serbest Bölgesi
ESBAS	:	Ege Serbest Bölge İşleticisi Anonim Şirketi
FOB	:	Gemi Bordasında Teslim
FTAA	:	Amerika Serbest Ticaret Alanı
GAP	:	Güneydoğu Anadolu Projesi
GASBAS	:	Gaziantep Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
İMKB	:	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSBAS	:	İstanbul Trakya Serbest Bölgesi
İSBİ	:	İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi
İZBAS	:	İzmir Serbest Bölgesi
KAYSER	:	Kayseri Serbest Bölgesi
KDV	:	Katma Değer Vergisi
KEİ	:	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KKDF	:	Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
KOSBAS	:	Kocaeli Serbest Bölgesi
MAM	:	Marmara Araştırma Merkezi
MASBAS	:	Mardin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi
MEFTA	:	Ortadoğu Serbest Ticaret Alanı
MESBAS	:	Mersin Serbest Bölgesi İşleticisi Anonim Şirketi
NAFTA	:	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OSGB	:	Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi
ÖEB	:	Özel Ekonomi Bölgesi
ÖTV	:	Özel Tüketim Vergisi
SASBAS	:	Samsun Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi
SBK	:	Serbest Bölgeler Kanunu
SGK	:	Sosyal Güvenlik Kurumu
STA	:	Serbest Ticaret Antlaşması
TAYSEB	:	Toros Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi

TEKGEB	:	Teknoloji Geliştirme Bölgesi
TOBB	:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
VB	:	Ve Benzeri
WEPZA	:	Dünya İhraç İşleme Bölgeleri Birliği

TABLÖLER

Tablo 1. Literatür Taraması.....	5
Tablo 2. 31.12.2014 İtibariyle Faaliyet Ruhsatlarının Konularına Göre Dağılımı	22
Tablo 3. 31.12.2014 İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri (1000 \$)	22
Tablo 4. 31.12.2014 İtibariyle Toplam Ticaret Hacmindeki Değişmeler (1000 \$)	23
Tablo 5. 31.12.2014 İtibariyle Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı (1000 \$)	23
Tablo 6. 31.12.2014 İtibariyle Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı (1000 \$)	24
Tablo 7. 31.12.2014 İtibariyle Serbest Bölgelerde İstihdam Verileri	25
Tablo 8. Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı	28
Tablo 9. Kullanıcı Firma Faaliyetleri.....	29
Tablo 10. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	29
Tablo 11. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	31
Tablo 12. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	32
Tablo 13. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	33
Tablo 14. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	34
Tablo 15. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	39
Tablo 16. Firmaların Faaliyet Konularına Göre Ruhsat Dağılımı	40
Tablo 17. Firmaların Ortaklık Yapısına Göre Ruhsat Dağılımı.....	40
Tablo 18. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	41
Tablo 19. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	42
Tablo 20. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı.....	43
Tablo 21. Firmaların Sektörel Dağılımı	43
Tablo 22. Bölgedeki İstihdam Dağılımı.....	44
Tablo 23. 1980-2016 Arası Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri	53
Tablo 24. Bursa Serbest Bölgesi Yıllık Ticaret Hacimleri	57
Tablo 25. 2013 ve 2016 Yılı Verileri Kıyaslaması	57
Tablo 26. Bursa Serbest Bölgesinde İstihdam	58
Tablo 27. Bursa Serbest Bölgesinde 3 Yıllık İhracat ve İthalat Değerleri.....	58
Tablo 28. Bursa Serbest Bölgesindeki Firmaların Uyuşuna Göre Dağılımı	59
Tablo 29. Bursa Serbest Bölgesinde Firmaların Faaliyete Başladığı Yıllar	60
Tablo 30. Firmaların Faaliyet Ruhsatlarının Konularına Göre Dağılımı	61
Tablo 31. Bursa Serbest Bölgesinde Firmaların Yaptıkları Faaliyete Göre Dağılımları ..	61
Tablo 32. Bursa Serbest Bölgesinde Firmalarda Çalışan Kişi Sayısı	61
Tablo 33. Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyet Dereceleri	62
Tablo 34. Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyet Dereceleri	62
Tablo 35. Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyet Dereceleri	63
Tablo 36. Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyet Dereceleri	63
Tablo 37. Bölgelerde Genel Olarak Karşılaşılan Problemlerin Değerlendirilmesi.....	64
Tablo 38. Serbest Bölge Problemlerinin Çözümünde En Etkili Kurumun Belirlenmesi..	67
Tablo 39. Normallik Testi	68
Tablo 40. Hipotez Testleri Sonuçları	68
Tablo 41. Güvenirlilik Analizi	70

Tablo 42. Barlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin Testi.....	70
Tablo 43. Faktör Analizi	71
Tablo 44. Faktör Yükleri.....	72
Tablo 45. Faktörler ve Kısa Adları	72
Tablo 46. Faktör Maddeleri.....	73

ŞEKİLLER

Şekil 1. Serbest Bölgeler Haritası.....	27
Şekil 2. Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı	29

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Serbest Bölgelerin Dış Ticarete Etkisi: Bursa Serbest Bölgesindeki Firmaların Yatırım Yapma Nedenlerinin Ölçülmesi	
Tezin Yazarı: Tolga YILDIRIM	Danışman: Prof.Dr. Selami ÖZCAN
Kabul Tarihi: 14/05/2018	SayfaSayısı: xiii (ön kısım) + 85 (tez) + (ekler)
AnabilimDalı: UluslararasıTicaretveFinansman BilimDalı: Uluslararası Ticaret ve Finansman	
Serbest Bölgeler, ülkelerin ticaret üzerine koymuş oldukları kotalardan ve kısıtlamalardan etkilenmeyen, aynı zamanda firmalar için çeşitli avantajlar sağlayan özel alanlardır.Serbest Bölgeler sağladıkları avantajlar ile ülkeleri dış ticarete üstün konuma getirebilirler.Ülkemizde 1980’li yıllara kadar serbest bölge kurma çalışmalarında bulunulmuş, ancak başarılı olunamamıştır. 1985 yılından sonra sanayileşme stratejisi ile birlikte serbest bölge kurma çalışmaları hız kazanmıştır. 1985 yılında çıkarılan kanunla serbest bölgelerin ilk temelleri atılmış belirli bölgelerde kurulan ve birçok vergi muafiyeti sağlanan gümrük mevzuatların geçersiz sayıldığı serbest bölgeler, ülke ticaretinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Çalışmanın birinci bölümünde, serbest bölgelere ait tanım ve bilgiler incelenmiştir.İkinci bölümünde, serbest bölgelerin dış ticarete etkisi ve dış ticaret kavramına ilişkin tanım ve bilgiler verilmiştir.Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Bursa Serbest Bölgesindeki firmaların yatırım yapma nedenleri beklenti ve karşılama oranları üzerinden test edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında, firmaların vergisel avantajlardan yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.Firmaların serbest bölgelerde uygulanan teşviklerden yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.Firmaların hazır altyapı ve ulaşım imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.Firmaların dış pazarlara açılmada avantaj elde etme konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.Firmaların ucuz işgücü ve hammadde imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.Firmaların, firmaya prestij sağlama konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.Firmaların serbest bölgelerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.Tüm bu sonuçlara baktığımızda firmaların yatırım yapma nedenlerinde beklenti oranlarının yüksek, karşılama oranlarının ise düşük olduğu görülmüştür.	
AnahtarKelimeler: Serbest Bölge, Dış Ticaret, Yatırım, Bursa Serbest Bölgesi, Firma	

Yalova University Institute Of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: The Impact Of Free Zones On Foreign Trade: Measuring The Causes Of Investing Firms in Bursa Free Zone	
Thesis Author: Tolga YILDIRIM	Advisor: Prof. Dr. Selami ÖZCAN
Date of Acceptance: 14/05/2018	Total Number of Pages: XIII (pre text) + 85 (main body) + (appendices)
Department: International Trade and Finance Field of Study: International Trade and Finance	
Free trade zones are special realms which are free from the quotas and restrictions on foreign trade that states apply as well as being beneficial to firms.Free trade zones can help countries to have the edge over in global trade with advantages they provide.During 1980s free zone implementations have been tried in Turkey but became no success. After 1985, free zone implementation studies improved. By the legislation enacted in 1985, first foundations of free zones have been laid. Providing many tax exemption and inactive regulations formed in specified zones, free zones are becoming more important. In the first part of the study the definitions and information of free zones are examined.In the second part, the effect of free trade zones on foreign trade and the concept of foreign trade definitions and information given.In the third and final part of the study, the reasons for investing to firms in the bursa free zone over expectation and coverage rates tested. According to results obtained from the study; It was seen that there was a significant difference between expectation and coverage rates of the companies regarding the benefit of tax advantages (p: 0,00 <0,05). It was found that there was a significant difference between the expectation and coverage rates of the companies in terms of using the incentives applied in the free zones (p: 0.00 <0.05). It was seen that there was a meaningful difference between the expectation and coverage rates of the companies regarding the availability of infrastructure and transportation facilities (p: 0,00 <0,05). It was seen that there was a meaningful difference between the expectation and coverage rates of the firms in obtaining advantages in opening to foreign markets (p: 0,00 <0,05). It was seen that there was a meaningful difference between the expectation and the coverage rates of the firms regarding the availability of cheap labor and raw material facilities (p: 0.00 <0.05). It was seen that there was a meaningful difference between the expectation and coverage rate of the firms in providing prestige to the firm (p: 0,00 <0,05). It was seen that there was a meaningful difference between the expectation and coverage rates of firms in terms of utilizing domestic sales opportunities from free zones (p: 0.00 <0.05).When we look at all these results, it is seen that firms have high expectation rates and low coverage rates for investment reasons.	
Keywords: Free Zone, Foreign Trade, Investment, Bursa Free Zone, Firm	

GİRİŞ

Serbest Bölgeler; bir ülkede dış ticaret rejimi için gerekli olan mevzuat ve sınırlamaların belirli bir ölçüde veya tamamıyla uygulama dışında bırakılan, çoğunlukla uluslararası bir liman ya da havaalanı çevresinde olan, ulusal sınırlar içerisinde olmakla beraber, gümrük sınırlarının dışında kalan ve temeli itibariyle ihracata yönelik faaliyette bulunan sınaî ve ticari bölgelerdir. Serbest Bölgeler, dünyada özellikle ihracatı arttırarak kalkınma ve gelişme stratejisini öncelik edinen ülkeler açısından ihracatı artırmanın en mühim araçlarından biri olarak görülmüştür. Bu uygulama çok uluslu firmaların kârlarını arttırmak amacıyla faaliyetlerini serbest bölgelere kaydırmasıyla da desteklenerek yaygınlaşmıştır. Ülkemizde ise 1980'li yıllardan itibaren ihracata dayalı büyüme stratejisi ile birlikte serbest bölge kurma düşüncesi de hayata geçirilmiş ve 1985 yılında 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun yürürlüğe konmasıyla birlikte ülkemizin serbest bölge tecrübesi başlamıştır. Serbest Bölgeler Kanunu'nun birinci maddesinde de açıklandığı gibi, ihracat için üretimi ve yatırımı arttırmak, teknolojinin ve yabancı sermayenin ülkeye girişini hızlandırmak, ekonominin girdi gereksinimini etkin ve ucuz bir şekilde gidermek ve dış finansman ile ticaret imkânlarından büyük ölçüde fayda sağlamak en önemli nedenler arasında yer almaktadır. Serbest Bölge uygulamaları ile amaçlanan kalkınmaya uygun ortamı oluşturmak, yani yatırımları gerçekleştirecek yabancı sermaye ile teknolojiyi ülkeye çekip, ihracatı ve dolayısıyla dış ticaret gelirlerini arttırarak ülkenin dünya ekonomisinde söz sahibi olmasını sağlamaktır. Özellikle firmaların yatırım yapma nedenleri ve bunların ne ölçüde karşılandığının bilinmesi de yatırımcıları bölgeye çekmede kritik bir rol oynamaktadır. Bu husus da dış ticaret gelirlerini doğrudan etkilemektedir.

1. Çalışmanın Konusu

Çalışmada serbest bölgeler, serbest bölgelerin dış ticarete etkisi ve Bursa Serbest Bölgesi'nde dış ticaret faaliyetinde bulunan firmaların yatırım yapma nedenleri konu edilmiştir.

2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, serbest bölgelerin tanımı, türleri, fonksiyonları, kuruluş amaçlarını, Dünya'da, Avrupa'da ve Türkiye'deki serbest bölgeleri ele alarak, serbest bölgelerin dış ticaret üzerindeki etkileri ve Bursa Serbest Bölgesi'ndeki firmaların yatırım yapma nedenlerinin, memnuniyetlerinin araştırılması ve incelenmesi amaçlanmıştır.

3. Çalışmanın Önemi

Çalışma serbest bölgelerin Dünya üzerindeki tanımlarını, türlerini, Dünya'da, Avrupa'da yer alan serbest bölgelerin Türkiye'deki serbest bölgelerle karşılaştırılması açısından önemlidir. Ayrıca serbest bölgelerin dış ticarete etkisi ve Bursa Serbest Bölgesi'ndeki firmaların yatırım yapma nedenlerinin de bilinmesi açısından önemlidir.

4. Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışmada Türkiye'deki serbest bölgeler, uygulanan yasal mevzuat, sağlanan teşvik ve avantajlar ile dış ticaret üzerindeki etkileri ve Dünya'daki serbest bölgelerden Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin ve Japonya'daki Serbest Bölgeler ile birlikte Avrupa'daki Danimarka, Fransa, İngiltere ve Almanya'daki serbest bölgeler incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada Bursa Serbest Bölgesi'ndeki firmalar incelenmiştir. Aynı zamanda bu çalışmanın sınırlılıklarını da oluşturmuştur.

5. Çalışmanın İçeriği

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Serbest Bölgelerin tanımı, amaçları, türleri, ortak özellikleri ve fonksiyonları ile birlikte Dünya'da, Avrupa'da ve Türkiye'de serbest bölgelerin tarihsel gelişimi ile belli başlı serbest bölgeler ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye'deki Serbest Bölgelere ait yasal mevzuat ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise Serbest Bölgelerin dış ticaret üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise Bursa Serbest Bölgesi'nde dış ticaret faaliyetinde bulunan firmaların yatırım yapma nedenleri, serbest bölgelerle ilgili görüş ve önerileri, BUSEB yönetiminin sunduğu hizmetlerden duydukları memnuniyetler incelenmiştir.

6. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada öncelikle serbest bölgeler ve serbest bölgelerin dış ticarete etkileri ile ilgili ekonomi, maliye, bilgi teknolojileri ve serbest bölge alanlarında literatür çalışması yapılmıştır. Dış ticaret faaliyetinde bulunan firmaların yatırım yapma nedenleri Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile ölçülmüştür. Ayrıca Bursa Serbest Bölgesi'ndeki firmaların bölge ile ilgili görüşleri faktör analizi yapılarak ölçülmeye çalışılmıştır. Genel olarak serbest bölgelerle ilgili karşılaştıkları problemler ve memnuniyet dereceleri de ölçülmüştür.

Serbest bölgelere yönelik yapılan bu çalışmada serbest bölgelerle ilgili kaynaklara ilgili kurumların veri tabanlarından ulaşılmıştır. Aynı zamanda serbest bölgelere ait yasal mevzuata ve bu bölgelerde sağlanan teşvik ve avantajlara ise Ekonomi Bakanlığı'nın internet sitesinden ulaşılmıştır.

7. Çalışmanın Hipotezleri

H1: Firmaların vergisel avantajlardan yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H2: Firmaların serbest bölgelerde uygulanan teşviklerden yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H3: Firmaların hazır altyapı ve ulaşım imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H4: Firmaların dış pazarlara açılmada avantaj elde etme konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H5: Firmaların ucuz işgücü ve hammadde imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H6: Firmaların, firmaya prestij sağlama konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H7: Firmaların serbest bölgelerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

LİTERATÜR TARAMASI

Düzenli (2006); Bu çalışmada gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye Serbest Bölgeleri'nin doğrudan yabancı yatırım performansları incelenmekte ve doğrudan yabancı yatırımların Türkiye ekonomisi üzerine etkileri serbest bölgeler açısından anlatılmaktadır. Bu konuyu tahlil edebilmek için Türkiye'nin yabancı sermaye ve teknoloji ihtiyacını karşılamak amacıyla 1988 yılından günümüze kadar ülkemizde faaliyette bulunan serbest bölgelerin faaliyetleri ve doğrudan yabancı yatırım performansları incelenmiştir. Doğrudan yabancı yatırımların ülkemiz ekonomisi üzerine etkileri serbest bölgelerle sınırlandırılmıştır.

Ebiri (2006); Bu çalışma ile Türkiye'de 1987 yılından bu yana çeşitli teşvik uygulamalarından yararlanmak suretiyle faaliyette bulunan Serbest Bölgelerin; mevcut durumu, ekonomiye katkıları ve özellikle mali boyutu incelenmiş, beklenen hedeflerin ne derece gerçekleştiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Kocaman (2007); Bu çalışmada ülkemizdeki serbest bölgelerin, ekonomiye katkısı, kuruluş yeri teorisinin temelleri ışığında ve dünya serbest bölge uygulamalarının sonuçlarıyla karşılaştırılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Muzwardi (2015); Bu çalışmada, Batam'daki serbest liman ve serbest ticaret bölgesinde yatırımların büyümesinde organizasyonel sistem içinde yönetim ağı analiz edilmiştir. Batam'da Haziran 2014 ile Şubat 2015 arası veriler toplanmıştır ve data analizine hizmet dağıtım prosedürü dahil edilmiştir.

Tiefenbrun (2013); Bu çalışmada, ABD ve Dünya'daki serbest ticaret bölgeleri ve bunların ekonomi üzerindeki etkileri anlatılmaktadır. Çalışmada serbest bölgelerin avantajları, dezavantajları, hizmetleri, işletmeye faydaları ve vergi avantajları incelenmektedir.

Grubel (1982); Bu çalışmada, özel ekonomi bölgelerinin tanımı, refah etkisi ve diğer endüstriler için önemi anlatılmaktadır.

Öztürk (2013); Bu çalışmada, serbest bölgelerin geleceği küreselleşmenin etkileri dikkate alınarak Dünya ve Türkiye bağlamında incelenmiştir. Serbest Limanlar şeklinde başlayan ve 1960'lardan sonra serbest üretim bölgelerine dönüşen bu bölgelerin zaman içinde geçirdiği evrim ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Orhan (2003); Bu çalışmada serbest bölgelerin Dünyada ve Türkiye'deki gelişimi ele alınarak serbest bölgelerin çeşitleri, yararları ve iktisadi etkileri teorik olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte Türkiye'deki serbest bölgelerin performansları ve Kocaeli'nde kurulan KOSBAŞ adlı serbest bölgenin durumu, bölgeye sağlayacağı yararlar hakkında bilgi verilmiştir.

Facchini ve Willmann (1999); Bu çalışmada, serbest bölgelerdeki geleneksel pareto kazançlarının refah üzerindeki etkisi analiz edilmektedir. Resmi kaynaklardan alınan verilerle bir çerçeve oluşturulmakta ve dixit-norman vergi programından faydalanarak bir araştırma yapılmaktadır.

Borozan (2006); Bu çalışmada, serbest bölgelerin sosyo-ekonomik faydaları incelenmektedir. Osijek serbest bölgesi esas alınarak bulunduğu ile katkısı üzerine bir araştırma yapılmıştır.

Siroen ve Yücer (2014); Bu çalışmada, serbest ticaret bölgelerinin ticaret performansı analiz edilerek, makro seviyede dışsalılıklara ve çarpık maliyetlerin serbest ticaret performansı üzerindeki etkisi araştırılmaktadır.

Azad ve Rostamnya (2012); Bu çalışmada, gelişmekte olan serbest bölge pazarlarında bilgi teknolojilerinin rolü incelenmiştir. İran'da bulunan 300 işletmeciye anket yöntemiyle sorular sorulmuştur ve lirselleştirilmiş analiz programı ile analiz edilmiştir.

Gümüş (2007); Bu çalışmanın amacı, serbest bölgelerin kuruluş amaçları ve genel özelliklerini açıklayarak, serbest bölgelerin ülke ekonomilerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi ve 5084 sayılı kanun sonrasında serbest bölgelerdeki vergi uygulamalarının incelenmesini konu edinmiştir.

Tablo 1. Literatür Taraması

Yazar	Alanı	Konu
Celal Düzenli	Ekonomi	Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri: Serbest Bölgeler Açısından Bir Analiz
Reşat Ebiri	Ekonomi	Serbest Bölgelerin Ekonomiye Etkileri ve Türkiye Uygulamasının Mali Yönden İncelenmesi
Çiğdem Kocaman	Ekonomi	Serbest Bölgelerin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği
Muzwardi	Ekonomi	Batam'daki Serbest Liman ve Serbest Ticaret Bölgesinde Yatırımların Büyümesinde Yönetim Ağının Analizi
Tiefenbrun	Ekonomi	Abd ve Dünyadaki Serbest Bölgelerin Ekonomi Üzerindeki Etki
Grubel	Serbest B.	Serbest Ekonomi Bölgelerine Karşı Bir Teori
Lütfü Öztürk	Serbest B.	Serbest Bölgelerin Geleceği: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme
Ayhan Orhan	Serbest B.	Serbest Bölgelerin Sağladığı Avantajlar: Kosbaşı Örneği
Facchini ve Willmann	Serbest B.	Gümrüksüz Bölgelerden Kazanımlar
Borozan	Serbest B.	Serbest Bölgeler: Sosyo-ekonomik Faydaları
Siroen ve Yücer	Serbest B.	Serbest Ticaret Bölgelerinin Ticari Performansı
Azad ve Rostamnya	Bilgi Teknolojisi	Gelişmekte Olan Serbest Bölge Pazarlarında Bilgi Teknolojilerinin Rolü
Erhan Gümüş	Maliye	Serbest Bölgelerde Vergi Uygulamalarının Değerlendirilmesi

BÖLÜM 1: SERBEST BÖLGELER

1.1. Serbest Bölgelerin Tanımı, Amaçları, Ortak Özellikleri ve Fonksiyonları

Ülkeler ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, yeni istihdam imkanları oluşturmak, ülkeye yabancı sermaye girişini sağlamak, yeni teknolojileri ülkeye getirerek kullanılmasını sağlamak, dış ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak amacıyla, kendi siyasal sınırları içerisinde ancak gümrük sınırları dışında bir takım bölgeler kurmaktadır.Bu bölümde serbest bölgelerin tanımları, amaçları ve ortak özelliklerinin neler olduğu anlatılacaktır.

1.1.1. Serbest Bölgelerin Tanımı

Literatürde birçok serbest bölge tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar kurulması istenen serbest bölge tipiyle hangi amaçlara ulaşmak isteniyorsa, bu amaçlara paralel olarak değişebilmektedir. En yaygın tanım olarak; Serbest bölge bir ülkenin siyasi sınırları içinde, ancak gümrük sınırları dışında kalan, ticari ve sınai faaliyetlerin kolaylaştırılması amacı ile devlet müdahalesi en aza indirgenmiş yer olarak tanımlanmaktadır (Düzenli,2006:18).

Genel itibariyle Serbest Bölgeler; iktisadi, ticari ve mali konulara ilişkin yasal ve yönetsel düzenlemelerin uygulanmadığı veya çok azının uygulandığı, ticari ve sınai alanlar için büyük oranda teşviklerin tanındığı ve fiziki anlamda ülkenin diğer bölümlerinden ayrı tutulan mekanlar olarak tanımlanmıştır (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda ise Serbest Bölgeler şöyle tanımlanmaktadır (Madde: 152); Serbest bölgeler, Türkiye Gümrük Bölgesinin parçaları olmakla beraber“Serbest dolaşımda olmayan eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmaksızın ve serbest dolaşıma sokulmaksızın, gümrük mevzuatında öngörülen haller dışında kullanılmamak ya da tüketilmemek kaydıyla konulduğu, ithalat vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin uygulanması bakımından, Türkiye Gümrük Bölgesi dışında olduğu kabul edilen serbest dolaşımdaki eşyanın, bir serbest bölgeye konulması nedeniyle normal olarak eşyanın ihracına bağlı olanaklardan yararlandığı yerlerdir.” olarak tanımlanmıştır (www.ggm.gtb.gov.tr, 2017).

Serbest Bölge, üreticilerin mallarını indirip bekleyebilecekleri ve daha sonra ne yapacaklarına karar verebilecekleri, tarafsız ve tecrit edilmiş bir alandır. Daha ayrıntılı diğer bir tanıma göre Serbest Bölge, ülkenin gümrük alanları dışında yer alan toprak parçasıdır. Diğer bir ifadeyle Serbest Bölgelerde, mallar gümrük işlemleri olmaksızın ithal edilebilir, depolanabilir, çeşitli işlemlere tabi tutulabilir ve yeniden ihraç edilebilir. Fakat mallar bölgeden geçirilerek ülkenin gümrük alanına sokulmak istenildiğinde, gümrük vergisi ödeme gereği ortaya çıkar. Serbest bölge, ülkenin siyasal sınırları içinde yer alan bir gümrüksüz alandır (Thoman, 1956:6).

Bir başka tanımda ise; Serbest Bölgeler eskiden durağan, emek yoğun, teşvik edici ve sömürücü bölgeler olarak tanımlanırken günümüzdeki yeni bölge paradigmasına göre

dinamik, yatırım yoğunluklu, yönetsel, fırsat yaratan bütünleşmiş gelişim aracı olarak tanımlanmaktadır (Haywood, 2000:22).

Serbest Bölgeler, topluluğun gümrük alanı içinde oluşturduğu özel alanlardır. Bu alanlara yerleştirilen mallar K.D.V. ve diğer ithalat vergilerinden muaftır (ec.europa.eu, 2017).

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD - The United Nations Conference on Trade and Development) tarafından yapılan tanıma göre, “Serbest Bölge bir uluslararası liman (veya havaalanı) yakınında kurulan, ulusal gümrük alanından özel amaçlarla ayrılmış bir bölge niteliğinde olup, buraya mallar gümrük işlemleri olmaksızın getirilebilir, ithal edilen mallar depolanabilir, çeşitli işlemlere tabi tutulabilir, üretim amacıyla kullanılabilir ve mallar ulusal gümrük alanına girmediği sürece gümrük vergisi ödenmesi gereği ortaya çıkmaz” (UNCTAD, 1975:3).

1.1.2. Serbest Bölgenin Amaçları

1985 yılında yürürlüğe giren 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu’nun gerekçesinde serbest bölgelerin kuruluş amaçları şu şekilde açıklanmıştır: (www.ekonomi.gov.tr, 2017)

- Türkiye’de kurulacak serbest bölgelerin diğer ülkelerde faaliyet gösteren serbest bölgeler karşısındaki mukayeseli avantajlarının artırılması,
- Coğrafi konumu nedeniyle özellikle Ortadoğu’da önemli bir mevki işgal eden ülkemizde uluslar arası üne sahip ticaret merkezlerinin kurulması,
- Serbest bölgelerde faaliyette bulunan müteşebbislerin hiçbir vergi, resim ve harç ödemeden yurt içinden ve dışından girdilerini temin edebilmeleri ve yerli müteşebbislerin yurt içinden stoklamaya gitmeksizin ihtiyaçlarını devamlı ve ucuz olarak karşılayabilmeleri,
- Serbest bölgelerde faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişilerin gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulmaları suretiyle müteşebbislerin bu bölgelere gelmelerinin sağlanması,
- Serbest bölgelere giriş çıkışlarda, malların getirilip satılmalarında veya bölgeler dışına çıkarılmalarında ve tüm faaliyetlerinin yürütülmesinde bürokrasinin azaltılması,
- Türk sanayisinin gelişmesine yararlı olabilecek modern teknolojinin getirilmesi yada girdilerinin Türkiye’den sağlanması,
- Ülke dışından serbest bölgelerde faaliyette bulunmak üzere gelenlerin ayni ve nakdi sermaye getirebilmelerine ve bu sermayeleri ile temettüleri ve karlarını kısmen veya tamamen tekrar yurt dışına götürebilmelerine imkan sağlanması,
- Serbest Bölgeler ile ilgili tesislerin kurulması ve geliştirilmesi amacıyla yapılacak harcamaları karşılayacak ve kaynakların büyük bir kısmını serbest bölgelerindeki faaliyetlerden elde edilecek gelirlerin teşkil edeceği bir fon tesis edilmesidir.

SBK'nın birinci maddesinde Serbest Bölgelerin amacı; "Bu kanun, Türkiye'de ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkânlarından daha fazla yararlanmak" şeklinde ifade edilmiştir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.1.3. Serbest Bölgelerin Ortak Özellikleri

Dünya'da kurulmuş olan serbest bölgelerin büyük bölümü az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde toplanmıştır. Bunun başlıca sebebi, bu ülkelerin yatırımcılara sundukları cazip imkânların yanı sıra, sahip oldukları ucuz üretim faktörleridir. Kurulan serbest bölgeler hangi ülke, hangi siyasi sistem ve hangi tipte olursa olsun bir takım ortak özelliklere sahiptirler. Bu ortak özellikleri şöyle sıralayabiliriz: (Abasov ve Elagöz, 2001:29).

- Serbest Bölgeler gümrük dışı bırakılmış alanlardır, fakat siyasal yönden bağımsız değildirler,
- Serbest Bölge sınırlandırılmış bir yerdir,
- Serbest Bölge sadece şehrin bir kısmını kapsar,
- Serbest Bölgeler ikamet alanı değildir (ikamet yasaklanmıştır),
- Serbest Bölgeler resmi ve özel kuruluşlar tarafından işletilebilir,
- Serbest Bölgeler çeşitli ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı ve odaklandığı yerlerdir,
- Serbest Bölgelerde bütün parasal işlemler konvertibl dövizlerle yapılmaktadır,
- Serbest Bölgeler özellikli bir yönetime sahiptir,
- Ev sahibi ülkeden bölgeye gönderilen mallar ihracat, bölgeden ev sahibi ülkeye gönderilen mallar ithalat sayılır,
- Serbest Bölgeden, serbest bölgeye ve diğer ülkelere gönderilen mallarda herhangi bir gümrük işlemi söz konusu değildir,
- Serbest Bölgelerde belirli bir süre firmalara vergi muafiyeti sağlanmakta ve kambiyo rejimi uygulanmamasıyla karlarını kolayca transfer edebilmektedirler,
- Serbest Bölgelerde ekonomik faaliyetleri desteklemek amacıyla her türlü ulaşım, depolama, enerji, haberleşme, su, kanalizasyon gibi altyapı yatırımları sağlanmaktadır,
- Serbest Bölgelerde depolama, yükleme-boşaltma, ambalajlama, işleme, karıştırma, temizleme, montaj-demontaj, bakım-onarım, bankacılık, sigortacılık gibi faaliyetlere izin verilmektedir,
- Serbest Bölgeler genellikle geniş hinterlandı olan, uluslararası transit yollar üzerinde bulunan gelişmiş kara, deniz, demir ve hava ulaşım imkanlarına sahip bölgelerde kurulurlar,
- Serbest Bölgeler kuruluş kanunlarında yer alan amaçlar, faaliyet konuları, serbestlik dereceleri ve esaslar uyarınca işlemlerini yürütürler,
- Serbest Bölgelerde malların girişinde miktar, menşe, kalış süresi gibi konularda kısıtlama yoktur,

- Düşük maliyetli işgücünün çoğunlukta olması ve sendikal hakların tamamen veya kısmen olmaması.

1.1.4. Serbest Bölgelerin Fonksiyonları

Serbest Bölgelerin faaliyet konuları geniş olmasına rağmen, fonksiyonellik açısından değerlendirildiğinde üç temel fonksiyon dikkati çekmektedir: (Özdoğan: 2006:16)

- Serbest Bölgelerin birinci fonksiyonu, serbest bölgelerde reeksport (yeniden ihraç) imkânlarının bulunmasıdır. İthalatı gümrük vergisine bağlı mallarda tarife duvarlarının dışında kalması bakımından serbest bölgeler; reeksport konusunda yasal cennetleri oluşturmaktadır. Çünkü ithalatçı ya da ihracatçıların bu bölgelerde alım satımını yaptıkları malları bir başka ülkeye göndermeleri halinde, gümrük vergisi ithalatı yapan son ülkede ödenmesinden dolayı teke inmektedir. Aksi halde mal kaç alım-satım işlemi geçirmiş ise, o kadar ülkeyi dolaşmış olacağından ödenecek ithalat vergileri de o kadar artacaktır. Bu nedenle reeksport işlemleri serbest bölgelerin en önemli fonksiyonunu oluşturur.
- Serbest Bölgelerin ikinci fonksiyonu ise kolaylaştırarak ithalat halkasını oluşturmaktır. Mamullerin sergileme ve benzeri gösterim imkânları çerçevesinde ithalatı kolaylaşmaktadır. Ayrıca mal çeşitliliğinin fazlalığı, çevresinde depolanmış olması, ulaşım bakımından sürenin en aza indirgenmesi gibi nedenlerle serbest bölgelerin bulunduğu ülke pazarına ithalat, artış yönünde eğilimi gösterebilmektedir.
- Nihayet Serbest Bölgelerin üçüncü fonksiyonu, dağıtım kanalı halkasını oluşturmaktır. Serbest bölgelerde üretim yapılması halinde ise dağıtım kanalı halkasını oluşturmaları daha çok önem kazanmaktadır. Her ne kadar depolama, reeksport ve montaj gibi çalışmalar, dağıtım kanalının bir halkası olarak merkezi dağıtım-pazarlama faaliyetlerinde yer almakta ise de, üretim söz konusu olduğunda konu farklı bir boyut kazanabilmektedir. Çünkü üretimi yapılan malların hem iç pazara hem de dünya pazarlarına dağıtım zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, üretimin hangi pazarlara yakın serbest bölgede gerçekleştirileceği önem kazanmaktadır.

1.2. Serbest Bölgelerin Türleri

Serbest Bölgeler, bölgede yer alan ticari ve sınaî faaliyetlerin özelliklerine göre birkaç grup içinde toplanabilir.

1.2.1. Serbest Ticaret Bölgesi

Dünya çapında, birçok limanda re-export işlemlerinin yapıldığı, küçük, kapalı, gümrüksüz depolama alanlarının bulunduğu, aktarma işlemlerinin yapıldığı, nakliye ve ticari dağıtım tesislerinin bulunduğu ticari serbest bölgelerdir. Panama'daki Kolon Serbest Bölgesi başarılı bir serbest ticaret bölgesinin önde gelen örneklerinden biridir (Tiefenbrun,2013:158).

1.2.2. Serbest Liman

Tüm bir limanı ve çevresini kapsayan, turizm ve perakende satışlarda dahil olmak üzere, içinde her türlü faaliyeti barındıran ve insanların bu yerleşim yerinde ikamet edebileceği alanlardır. Hong-Kong Çin’de büyük çaplı serbest bir limandır. Yabancı mallar gümrüğe tabi olmadan serbest limanlara sokulabilir ve yönetimin giriş, elleçme, işleme ve yeniden ihraç gibi birçok kısıtlamalarına tabi olmaksızın serbest limanlara girebilir. Bu nedenle, serbest limanlar gümrük ayrıcalıklı imkanların en esnek şeklidir (Tiefenbrun,2013:158).

1.2.3. Transit Bölgeler

Serbest ticaret bölgesi veya serbest limandan daha fazla sınırlı olan ve limanda da yalnızca bir depodan oluşabilen bölgelerdir. Bilinen en başarılı transit bölge Bangkok’tur (Tiefenbrun,2013:158).

1.2.4. Serbest Çevre

Serbest Çevre, serbest bir limana benzer fakat yerel nüfusa hizmet etmek için yani yerel tüketim amacına yönelik ülkenin uzağında ya da gelişmemiş yerinde kurulan bölgelerdir. Serbest Çevrelerde tarifeler muaf tutulmaz fakat azaltılır ve serbest çevreler yalnızca özel ithalatlarda ele alınır (Tiefenbrun,2013:158).

1.2.5. Serbest İhracat Bölgesi

Serbest İhracat Bölgeleri, ihracat amacıyla üretime tahsis edilmiş, ithal edilen hammadde ve diğer ara girdilerin nihai ürüne dönüştürüldüğü serbest bölgelerdir. Bu bölgeler bir ticaret bölgesi olmaktan çok, bir üretim bölgesidir. Bu bölgeler sadece dünya pazarlarına yönelik üretim yapan firmalara açıktır. Bu bölgelerde genellikle çok uluslu şirketlerin uydu firmaları faaliyet göstermektedir (Toroslu,2000:7).

1.2.6. Serbest Bankacılık Bölgeleri

Serbest Bölgelerdeki ticari ve endüstriyel şirketlere hizmet sağlayan kuruluşların başında bankalar gelir. Bölge bankaları her türlü vergiden muaftırlar. Munzam ve karşılıklar yoktur veya düşük oranda olurlar. Sermaye denetimi daha esnek olabilmektedir. Sermaye ile mevduat arasındaki kurala bağlı olmamaktadır (Düzenli,2006:26).

Serbest Bankacılık Bölgeleri uluslararası piyasalarda dolaşan yabancı sermayeyi çekebilmek için yaratılan bölgelerdir. Bu bölgelerde genellikle döviz kontrolleri, kredi kontrolleri, munzam karşılık oranları ya gevşetilmekte ya da tamamen ortadan kaldırılmaktadır. Vergiler konusunda da bankalara türlü avantajlar sağlanmaktadır (Yavaş,2006:2).

1.2.7. Serbest Depo ve Antrepo

Serbest Depo ve Antrepo malların gümrüksüz olarak belirli sürelerde depolanabildiği açık veya kapalı alanları ifade etmektedir. Genellikle ülkenin gümrük idaresi gözetimi altında bulunan serbest depo ve antrepolar hava, deniz, kara limanlarında veya yakınında bulunmaktadır. Malların azami depolama süresi ülkeden ülkeye farklılık göstermekle

birlikte ortalama iki yıldır.Bazı serbest depo ve antrepolarında ambalajlama, etiketleme, paketleme gibi işlemlere de izin verildiği görülmektedir.Serbest Depo ve Antrepolar kimi zaman gümrük idarelerince işletilirken, kimi zaman da özel şahısları tarafından işletilmektedirler (Yavuz,1985; Özdoğan,2006:11).

1.2.8. Serbest Şehirler

Serbest Bölgenin bütünüyle bir şehri kaplaması durumunda serbest şehir söz konusu olur (Toroslu, 2000:8).

1.2.9. Yatırım Bölgeleri

Başta gelişmiş ülkeler olan Birleşik Devletler, Fransa ve İngiltere’de olmak üzere, sıkıntı yaşayan bir kentsel veya kırsal bölgenin canlandırılması için vergi teşvikleri ve finansal hibeler sağlanması amacıyla tasarlanmıştır (Tiefenbrun,2013:159).

1.3. Endüstri Bölgeleri

Endüstri Bölgeleri, yatırımları teşvik etmek, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin tasarruflarını Türkiye’de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişinin artırılmasını sağlamak amacıyla kurulmuş üretim bölgeleridir.Özel Endüstri Bölgeleri ise üzerinde kurulu sanayi tesisi bulunan, gerçek ya da tüzel kişilere ait ve bu kanun hükümlerine göre ilân edilebilecek endüstri bölgelerini ifade eder.

Endüstri Bölgeleri kurulacak bölgeleri belirlemek için Bakanlık Müsteşarı’nın başkanlığında; Maliye, Bayındırlık ve İskân, Tarım ve Köy işleri, Çevre ve Orman Bakanlıkları, Hazine ve Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlıklarından en az genel müdür seviyesinde birer temsilci ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği temsilcisinden oluşan Endüstri Bölgeleri Koordinasyon Kurulu kurulmuştur (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

1.3.1. Endüstri Bölgelerinin Kuruluşu ve İlanı

Ülke ekonomisinin kalkınması ve teknoloji transferlerinin sağlanması, üretimin artırılması, işsizliğin azaltılması, yatırımların cazip hale getirilerek teşvikinin sağlanması, yabancı yatırımcıların sermayelerinin girişlerinin artırılması ve yerli işçilerin birikimlerinin Türkiye’de yatırıma yönlendirilmesi amacıyla; Bakanlığın ve ilgili kurum ve kuruluşların başvurusuyla birlikte yer seçimi yapmak suretiyle endüstri bölgelerinin kurulması önerisinde bulunulabilmektedir.Bakanlık önerisinin ardından kurulca belirlenecek yerlerde Bakanlar Kurulu tarafından bu bölgelerin kurulmasına izin verilir.Bakanlar kurulunun verdiği izin ve kararlar resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girer.Bu bölgeler belirlenen araziler dışında başka bir nedenle kullanılamaz.Bu konu tapu kütüğünde açıkça belirtilir.Endüstri Bölgesi’ndeki arazi kamulaştırılmak suretiyle hazine adına resmi olarak kaydedilir ve Maliye Bakanlığınca endüstri bölgesi olarak işletilmek üzere tahsisi yapılır.Bakanlık bütçesine konulacak ödenekle kamulaştırma ve altyapı giderleri de karşılanmaktadır.Endüstri Bölgeleri’ndeki işlemler her bölge için bulunan ildeki sanayi ve ticaret odası bünyesinde kurulacak endüstri bölgeleri işletme müdürlüğü tarafınca yürütülmektedir.Yatırım, sevk ve idare ile ilgili işlemler ise bakanlığın

denetimine tabidir (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

1.3.2. Yatırım İzni

Endüstri Bölgelerinde yatırım yapma girişiminde bulunan yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişiliklere ilgili bakanlığa başvuruları üzerine, ön mekan tahsisi yapılır.Çevresel Etki Değerlendirmesi mevzuatı kapsamında yatırımı onay alan faaliyetler hakkında gerekli izin ve ruhsatlar verilmeden önce başvuruda bulunan firmanın yatırımda kullanacağı sabit yatırım tutarının binde beşini geçmemek üzere bakanlar kurulu tarafından belirlenecek tutarı, ilgili bakanlığın merkez saymanlık müdürlüğü hesabına yatırması mecburidir.Müdürlükçe tahsil edilen tutarlar bütçeye gelir olarak kaydedilir.Çed'in olumlu veya olumsuz kararı vermesinin ardından, ilgili kurumlarca başka hiçbir işleme gerek duyulmaksızın 15 gün içinde tüm izin, onay ve ruhsatlar verilir.Tüm bu işlemler üç ay içinde tamamlanır.Bu bölgede yer alacak sektörler bakanlık tarafından belirlenmektedir. (www.mevzuat.gov.tr, 2017).

1.4. Dünya’da, Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Serbest Bölgeler

1.4.1. Dünya’da Serbest Bölgeler

Dünya’daki Serbest Bölge uygulamaları 2000 yıl öncesi başlamış ve çeşitli aşamalardan geçilerek günümüze kadar gelinmiştir.

1.4.1.1. Dünya’da Serbest Bölgelerin Doğuşu ve Gelişimi

Serbest Şehirler olgusu, serbest bölgelerin temelini oluşturmaktadır.Siyasal yönden tamamen ya da kısmen bağımsız, bir şehrin tümünü kapsayan, temel faaliyeti transit ticaret olan, ikametin serbest bulunduğu serbest şehirler, Avrupa’da milli devletlerin kuruluşundan önce, yoğun bir biçimde görülmekteydi.Tarihte bilinen ilk serbest şehirlerin Kartaca ve Sur şehirleri oldukları tarihçiler tarafından ifade edilmektedir.Siyasal yönden yetki alanı içinde bulundurduğu şehir, liman ve kolonilere yük götüren gemilerin kendi limanında aktarma yapmalarını zorunlu hale getiren Kartaca şehri, söz konusu dönemin önemli bir transit ticaret merkezi haline gelmiştir.Diğer yandan, bu şehirlerde kullanılan zorlayıcı yöntem Kartaca şehri ve bu şehre bağlı diğer limanların tam anlamıyla serbest şehir sayılmamaları sonucunu doğurmaktadır (Thowan, 1956:12 ; Özdoğan, 2006:4).

Dünya’da serbest bölge olarak bilinen ilk uygulamalara, yaklaşık 2000 yıl öncesindeki Roma ve Yunan uygarlıklarında rastlanmaktadır.Milattan önce Efes, Pire, İskenderiye Limanları ve Akdeniz’de açık denizlerde yapılan mal değiş-tokuşları ve ticari alışverişleri ile İpek Yolu’ndaki Yunanistan’nın Pire ve Challis Limanları ise serbest bölgelerin ilk örnekleri olarak gösterilmektedir. Günümüzdeki yapıya benzer serbest bölge uygulamaları 18. yüzyıldan itibaren Cebelitarık (1704), Singapur (1819) ve İngiltere İmparatorluğu’nun sömürgesi olan Hong-Kong’da (1842) faaliyet göstermeye başlamıştır (Muzhdabayeva,2006:29).

1929'daki ekonomik buhranın ardından çözüm yolu olarak serbest bölgelere eğilim gösterilmesine yönelik fikirler ağırlık kazanmıştır.1930'larda ABD'de hızla artan Serbest Bölgeler, bir süre sonra Avrupa'da da kurulmaya başlamıştır (Erçakar,2004:2).

Ancak ilk başarı örnekleri Kuzey Avrupa'dan geldi. Bunların en önemlisi Hamburg Serbest Limanıydı ki bu Amerika'nın ilgisini uyandırdı ve 1934'de Serbest Ticaret Bölgeleri Antlaşması ile 1950'de Yasa Değişikliği sunuldu (Muzhdabayeva,2006:29).

1967 yılında Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Komisyonu serbest bölgelerin, gelişmekte olan ülkelerin ihracatını arttırmada önemli bir araç olduğunu kabul etmesinden sonra serbest bölge kurma çalışmaları dünyada büyük bir hız kazanmıştır.500 civarında serbest bölge; ABD, İngiltere, Macaristan, Pakistan, Hindistan, Tayvan, Çin gibi birçok ülkede kurulmuş ve faaliyete geçmiştir (Özdoğan,2006:5).

Yaşanan bu gelişmelere bağlı olarak; 1978 yılında Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından Filipinler'in başkenti Manila'da kurulan, Dünya Serbest Bölgeler ve İhracat İşleme Bölgeleri Kuruluşu-WEPZA, İhracat İşleme Bölgelerinin geliştirilmesinde tecrübeli 29 ülkenin katılımıyla oluşan bir kuruluştur (Ebiri, 2006:28).

Türkiye'nin 1991 yılında üye olduğu Dünya Ekonomik İşleme Bölgeleri Birliği (WEPZA), başlangıçta Serbest Bölgeler'in haklarının korunması amacıyla hükümetler arası bir kuruluş olarak kurulmuş ve daha sonraları hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen özel bir statüye kavuşturulmuştur. AB ile üyelik müzakereleri sürecinde sivil toplum örgütlerinin etkisi dikkate alındığında WEPZA'nın Türkiye Serbest Bölgelerine verebileceği destek büyük önem taşımaktadır. WEPZA ile ilişkilerin geliştirilmesi ve WEPZA 'nın etkinliğinin artırılması yönünde Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nce yürütülen çalışmalar çerçevesinde, TOBB Serbest Bölgeler Kurulu, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü ile Serbest Bölge Kurucusu ve İşleticisi şirketlerin katılımıyla 23.03.2006 tarihinde toplanmıştır. Toplantıda WEPZA 'nın idari ve mali yapısının güçlendirilmesi yönünde çalışmaların başlatılması kararlaştırılmıştır (Ebiri, 2006:29).

Günümüzde halen gelişmekte olan ülkelerde serbest bölge kurma çalışmaları devam etmektedir.Bu söz konusu ilerlemeler sonucunda serbest bölgeler yoluyla gerçekleştirilen ticaret hacimleri her geçen yıl artmaktadır.

Dünya'da belli başlı serbest bölgeler şöyledir:

✓ Amerika Birleşik Devletlerinde Serbest Bölgeler

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Serbest Ticaret Bölgesi Kanunu 1934 yılında kabul edilmiştir. Serbest Ticaret Bölgelerinin kurulmasında New York eyaleti kongre üyesi Emanuel Celler'in desteği büyüktür. Serbest Ticaret Bölgelerinin kurulma amacı, Amerika Birleşik Devletleri'nde yeni iş imkânları yaratarak daha fazla rekabet ortamı oluşturmak, uluslararası ticareti kolaylaştırmak ve teşvik etmektir. ABD'de serbest ticaret bölgelerinde kullanıcılara sağlanan avantajlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Ostheimer, 2004: 4)

- Gümrük vergisinin ertelenebilmesi ve indirim sağlanabilmesi,
- Yeniden ihracat (re-export) işlemlerinden vergi alınmaması,
- Bozuk veya hasarlı mallardan vergi alınmaması,
- Ad valorem vergilerden istisna,
- Mallar için süresiz depolama imkânı sunulması.

ABD'nin 51 eyaletinde toplam 295 serbest bölge bulunmaktadır. ABD'nin en önemli Serbest Bölgeleri New York, San Francisco, Florida, Boston, New Orleans, Kansas, California, Chicago, Honolulu, Puerto Rico da bulunmaktadır (www.trade.gov, 2017).

ABD'nin taraf olduğu Bölgesel Serbest Ticaret Anlaşmaları şunlardır:

- ✓ Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA-North American Free Trade Agreement)

ABD, Kanada ve Meksika arasındaki müzakereler sonucunda 1993 yılında imzalanan dünya'nın en geniş serbest ticaret alanını oluşturan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. NAFTA esas itibarıyla ABD ile Kanada arasında daha önce imzalanmasına karşın daha sonra Meksika'yı da içine alan bir yapı haline gelmiştir. Müzakereler sırasında ABD'deki sendikalar mevcut ve yeni yatırımların Meksika'ya kayacağı ve işsizliği artıracığı düşüncesi ile bu anlaşmaya karşı çıkmışlardır. İlk on yıl içerisinde ise üç ülkede de hem ekonomik büyüme hem de yaşam standartlarının yükseltilmesinde olumlu bir katkısı olduğu görülmektedir. 1993 yılında üç ülke arasındaki ticaret hacmi 306 milyar dolar iken, 2002 yılında 621 milyar dolara yükselmiştir (www.mfa.gov.tr, 2017).

- ✓ Amerikalılar Serbest Ticaret Alanı (FTAA-Free Trade Area of the Americas)

2005 yılı itibarıyla 34 ülkeyi kapsayan, Kuzey, Orta ve Güney Amerika ülkelerinin katıldığı Amerikalılar zirvesinde 13 trilyon dolarlık gsmh ve 800 milyonluk nüfus ile stratejik bir ortaklık oluşturulması kararlaştırılmıştır (www.mfa.gov.tr, 2017).

- ✓ Orta Doğu Serbest Ticaret Alanı Girişimi (MEFTA-Middle East Free Trade Area Initiative)

ABD, 2003 yılı başı itibarıyla Ortadoğu ülkelerine yönelik ekonomik, siyasi, eğitim ve kadınların da durumunu kapsayan dört ana başlıkta bir program başlatmıştır. Girişim için 2005 yılında 150 milyon dolar ayrılmıştır (www.mfa.gov.tr, 2017).

- ✓ Rusya'da Serbest Bölgeler

Rusya'da serbest bölge modeli oluşturmak üzere çoğunlukla yabancı sermaye ile Nahodka Serbest Limanı ve Kaliningrad Serbest Bölgesi kurulmuşlardır ve faaliyetlerini günümüzde de sürdürmektedirler. Nahodka Serbest Bölgesi Asya ve Batı Avrupa'nın en iyi ulaşım bağlantısı konumundadır ve önemli bir limana sahiptir. Her yıl yaklaşık 18–20 milyon ton arası ürün limana gelmektedir. Bunun sebebi limanın 42 ülke ile bağlantısı olmasıdır. Şehrin ticaretinde çok önemli ve stratejik bir yer almaktadır. Çin, Japonya, Amerika ve Kanada bu ülkelerin en önemlileridir (Muzhdabayeva, 2006: 53).

✓ Çin Halk Cumhuriyeti'nde Serbest Bölgeler

Çin Halk Cumhuriyetinde 1970'li yılların sonlarından itibaren, uygulanmaya başlanan açık kapı politikası'nın bir aracı olarak dört Özel Ekonomik Bölge kurulmuştur. Shenzen, Shantou, Zhuhai ve Xiamen'de oluşturulan ÖEB'ler ile ülkeye ileri teknoloji'ye sahip yabancı sermayenin gelmesi, ihracata yönelik sanayinin kurulması ve bu yolla ihracat gelirlerinin artması ile turizm gelirlerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Özel Ekonomik Bölgelerin en büyüğü olan Shenzhen; elektronik aletler tekstil ve diğer sanayi sektörlerine ağırlık verilen on bölgeye ayrılmıştır. 2000 yılına kadar 1500 fabrika kurulması planlanan bölgede sanayinin yanı sıra, tarım, ticaret, hayvancılık, turizm ve bilimsel araştırma alanları da geliştirilmeye çalışılmaktadır. Shenzhen'de yabancı yatırımcılara açık olan başlıca alanlar, elektrik ev aletleri, liman inşaatı, şehir taşımacılığının geliştirilmesi, kimya sanayi, et, meyve, yumurta üretim sanayileri, hayvancılık ve çeşitli tüketim malları sanayileridir (Güner, 1995:92)

Hong Kong beş mal kategorisi dışında Hong Kong'a giren mallara gümrük vergileri uygulanmaz. İhracatçılar ve tekrar mal ihraç edenler şahsi kayıtlarını muntazaman Hong Kong hükümetine vermeye mecburdurlar. Bu zorunluluğun asıl amacı, istatistiki bilgi toplamak olduğu halde, her ticaret bildiriminde ticaretin değeri üzerinden biraz vergi alınır. Diğer ticaret kontrolleri en az düzeydedir. Bir çok mal için ithalat lisans ve müsadeleri istenmektedir. Başka yerlere transit gidecek mallar ve ihraç edilecek mallara vergi konmaz. Vergilendirilecek mallar tekrar ihraç edilecekse, hasarlı veya kullanılmadan tahrip olmuşsa, ödenmiş olan vergiler geri alınabilir. Gümrük vergisi ödemi malzemelerden yapılan mallardan daha önce alınmış vergilerin iade edilmesi söz konusudur. Bu anlamda ihraç siparişleri doğrudan malın fabrikasınca karşılanır, onaylanmış depolardan ihraç için mal çekilebilir. Sürdürülecek faaliyetler arasında, indirim, bindirme, yükleme, boşaltma, kargoların ölçülüp tartılması, depolama, yüklerin bölünmesi, sıralama, derecelendirme, temizleme, monte etme, imal etme, yerel dağıtma veya reeksport sergileme, numune alma, paketleme, işaretleme, etiketleme, müzayede de satmak ve yük sevkiyatı vardır (Tatlıdil ve Erkan, 1990:35)

✓ Japonya'da Serbest Bölgeler

Japonya'nın geniş bir antrepo kolaylığı vardır ve buralarda normal olarak serbest ticaret bölgesinde yapılan faaliyetler yapılmaktadır. Bu imkanlar 5 kategoriye ayrılabilir: antrepo alanları, indirim ve bindirme antrepoları, gümrük antreposu, antrepo fabrikaları, ve antrepo sergi yerleridir. Bu imkanlara çoğunlukla, özel kişiler sahiptirler. Bunlar Japon gümrük depolarının kurallarına tabidirler ve Maliye Bakanlığı'nın yönetiminde faaliyet gösterilirler. Buradaki mallar Japon gümrük bölgesine girerse gümrük vergilerinin ödenmesi zorunlu hale gelir. Bu antrepo imkanları ülke çapında dağılmıştır (Güner, 1995:104).

1.4.2. Avrupa’da Serbest Bölgeler

Avrupa’da Serbest Bölgeler 17. ve 18. yüzyıllarda gelişmeye başlamış, günümüze kadar değişik uygulamalar neticesi olumlu gelişmeler yaşanması ile birlikte işlerlik ve canlılık kazanmıştır (Aksoy, 2010:21).

1.4.2.1. AB Ülkelerinde Serbest Bölgeler ve Gelişimi

Avrupa Birliği içinde günümüzde serbest bölgelerle ilgili yasal düzenlemeler gümrük kanunu ve gümrük yönetmeliği içerisinde yapılmıştır. Buna göre serbest bölge uygulamaları bir gümrük rejimi şeklindedir. Avrupa Birliği’nde Gümrük Kanunu çerçevesinde depolama şekilleri serbest bölgeler, geçici depolar ve serbest antrepolar olarak üç çeşit olarak belirlenmiştir. Serbest bölgeler ve serbest antrepolar coğrafi olarak topluluk gümrük birliği gümrük bölgesi içerisinde yer almakla birlikte; ithalat vergilerinin ve ticaret politikası önlemlerinin uygulanmaması bakımından birlik gümrük bölgesi dışında sayılmaktadır. Her üye devlet serbest bölge ve serbest antrepo kurulmasına izin verebilmektedir. Tarım ürünleri dışındaki malların bu bölgelerde kalış sürelerine ilişkin herhangi bir kısıtlama yoktur (Uluat, 2002:24).

Günümüzde AB ülkelerinde faaliyette bulunan 72 serbest bölge bulunmaktadır. Bu birliğin içerisindeki serbest bölgeler, özellikle kıyı kısımlarındaki büyük ve eski limanlarda veya birlik içerisindeki adalarda serbest liman şeklinde faaliyet göstermektedir. Fakat bu alanların dışında Avrupa Birliği içerisindeki çok sayıda ülkenin deniz aşırı bölgelerde serbest bölge faaliyeti aynı istisnaların ve muafiyetlerin uygulandığı alanlarda bulunmaktadır (Demirel, 2009:2).

AB’deki bu denizaşırı alanlar, İspanya’nın egemenliğindeki Kanarya Adaları, Fransa’nın Guadalupe, Martinique, Fransız Guyanası ve Reunion, Portekiz’e ait Azores ve Maderia Adaları, en dıştaki bölgeler olarak tanımlanmıştır. (Öztürk, 2003:64).

Avrupa Birliğinde’ ki belli başlı serbest bölgeler aşağıda açıklanmıştır.

✓ Danimarka Serbest Bölgeleri

Kopenhag Serbest Limanı, Danimarka’daki tek serbest bölgedir. Liman, 2001 yılında serbest liman faaliyetlerini ve tüm ticari faaliyetlerini CMP isimli firma altında konsolide etmiştir. Bu liman, dış menşeli şirketlerin ambarlama ve depolama hizmetleri yapmaları için de açıktır (www.deik.org.tr, 2017).

✓ Fransa Serbest Bölgeleri

Fransa’da Bordeaux limanı üzerinde altı adet terminal faaliyet göstermektedir. Bunlar Verdon, Pauillac, Blaye, Ambes, Bassens ve Bordeaux terminalleridir. Bunlardan Verdon terminali serbest bölge olarak faaliyet göstermekte olup, 789 hektarlık alan üzerine kurulmuştur. RO-RO rampasına sahiptir. Gümrük antrepoları ve geçici ithalat sistemleri yaygın bir şekilde uygulanmaktadır (www.bordeaux-port.fr, 2017).

Terminal tanımı ve kapsamı aşağıda açıklanmıştır: (www.mardas.com, 2017).

- Gemiye yüklenilecek konteynerin nakliye aracında istifeye alınması,
- İthalatı yapılan konteynerin istiften nakliye aracına yüklenilmesi,
- İstifteki konteynerin iç dolum veya iç boşaltım amacıyla istiften alınması ve cfs istasyonuna transfer edilmesi,
- İç boşaltım ya da iç dolum hizmeti almış konteynerin istif sahasına transferi,
- İş sahibinin talebi üzerine istifteki konteynerin pozisyonunun değiştirilmesi ya da yere serilmesi ve işlemi tamamlandıktan sonra istifeye alınması,
- İki nakliye aracı arasında konteynerin aktarımının yapılması,
- Depoya giren konteynerin istifeye alınması ya da istifin nakliye aracına yüklenilmesi ile devir edilen konteynerin pozisyonunun değiştirilmesi (lift on/ liftoff),
- Tamir edilecek konteynerin istiften alınıp tamir atölyesine transferi ile tamir edilmiş konteynerin transfer edilerek istifeye alınması,
- Temizlenilecek konteynerin istiften alınıp temizlik istasyonuna transferi ile temizlenilmiş konteynerin transfer edilerek istifeye alınması,
- Soğutulacak konteynerin istiften alınıp reefer platformuna transferi ve benzeri tüm manipülasyonlar terminal olarak tanımlanır.

✓ İngiltere Serbest Bölgeleri

İngiltere’de faaliyette bulunan serbest bölgelere sağlanan avantajlar diğer ülkelere nazaran daha fazladır. Serbest bölgelere getirilen mallar bölgede tutulduğu süre içinde gümrük ve katma değer vergilerinden muaftırlar. KDV sadece malların bölge içinde el değiştirmesi durumunda ödenir. Gümrük vergilerinin ödenmesi de malların üretimde kullanılması durumunda söz konusu olur. İngiltere’de uygulanan tüm vergi ve çalışma mevzuatı serbest bölgeler için de geçerlidir. Ülkedeki serbest bölgelerde gümrük vergileri yüklemeyen bir buçuk ay sonrasına kadar ödenebildiği için ithalatçı firmalar daha az nakit paraya ihtiyaç duymaktadırlar. Ülkedeki en önemli serbest bölgeler arasında West Midlands (Birmingham), Southampton, Liverpool, Tibury, Prestwick, Man Adası, Shearnes Limanı ve Humberside serbest bölgeleri sayılabilir (Güner, 1995:27).

✓ Almanya Serbest Bölgeleri

Almanya’da Hamburg, Bremen, Bremerhaven, Cuxhaven, Deggendorf, Duisburg, Emden ve Kiel olmak üzere toplam sekiz adet serbest liman bulunmaktadır. Bremen Serbest Ticaret Bölgesi, sahip olduğu altyapı ve hizmetleriyle dünyanın önde gelen ticaret ve kargo merkezlerinden biridir. Limanda depolanan veya transit durumunda bulunan mallar Birlik gümrük bölgesi dışındaymış gibi işlem görmektedir. Bremerhaven Serbest Ticaret Bölgesi de serbest liman statüsündedir ve gümrüksüz alan olarak kullanılmaktadır. Limandaki mallar aynen Bremen Limanı’nda olduğu gibi, birlik gümrük bölgesi dışındaymış gibi işlem görmektedir. Cuxhaven Serbest Ticaret Bölgesi 55 hektarlık iki ayrı bölgeden meydana gelmiştir. Birinci bölge Amerikahafen havzasıdır. İkinci bölge ise 20 hektar alan üzerine kurulmuştur ve genellikle balıkçılıkla uğraşanlar tarafından kullanılmaktadır. Emden Serbest Ticaret Bölgesi, iki ayrı kısımdan oluşmaktadır. Toplam

225 hektar alanı olup, bunun %60'ı kara alanıdır.Kiel Serbest Ticaret Bölgesi, 1922 yılında 17 hektar alan üzerine kurulmuştur. Kiel Kanalı'nın girişinde bulunmaktadır. Bölgede, gemi depolama firmalarına ait birçok depo mevcuttur (Güner, 1995:20).

1.4.2.2. Ab ve Türkiye'deki Serbest Bölgelerin Karşılaştırılması

✓ Yasal Mevzuat

Yasal mevzuat açısından bakıldığında; Türkiye ile Birlik arasında oluşturulan Gümrük Birliği yükümlülükleri ve tam üyelik amacı çerçevesinde Topluluğun gümrük mevzuatını bir çatı altında birleştirmiş olan 2913/92 sayılı Topluluk Gümrük Kodu örnek alınarak hazırlanan 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile temelde ihracatı ve dış ticarete yönelik üretimi ve istihdamı arttırmak amacıyla hazırlanan 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu arasında çelişen maddeler olduğu gibi, 3218 sayılı Kanun ile AB mevzuatı arasında da birbirleriyle çelişen maddeler olduğu söylenebilir.3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 6. maddesinde “serbest bölgelerin gümrük hattı dışında sayıldığı, bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümlerinin uygulanmayacağı” ifadesi yer almaktadır (Yazıcılar, 2007:82).

Bu hüküm, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ve Yönetmeliği'nin aşağıda belirtilen hükümleri ile çelişmektedir: (Yazıcılar, 2007:83)

- ✓ Gümrük Kanunu ve Yönetmeliği'nde serbest bölgeler Türkiye gümrük bölgesinin parçaları olarak tanımlanmıştır.
- ✓ Gümrük Kanunu ve Yönetmeliği'nde serbest bölgelerde bulunan eşya gümrük idaresinin denetimine tabidir.
- ✓ Gümrük Yönetmeliği'ne göre eşyanın Türkiye gümrük bölgesine girişinde ticaret politikası uygulanması gerekiyorsa bu önlemler eşyanın serbest bölgeye konulması sırasında uygulanır.
- ✓ Yine Gümrük Kanunu ve Yönetmeliği'ne göre serbest bölgeye konulmuş, serbest dolaşımda olmayan eşya serbest dolaşıma girebilir, gümrük kontrolü altında işlenebilir, geçici ithalat rejimine tabi tutulabilir.

Bu nedenle, 4458 sayılı kanun, serbest bölgelerde yapılabilecek üretimi, Avrupa Birliği'nde olduğu gibi Dahilde İşleme Belgesi ile izin verilen faaliyetler ile sınırlamaktadır.4458 sayılı Gümrük Kanunu, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nda olduğu gibi serbest bölgelerin giriş ve çıkış noktaları ile sınırlarında gümrük denetimini öngörmektedir. Ancak, bölge içi denetimde 4458 sayılı kanun'da serbest bölgelerin içide denetim kapsamına alındığından, bölge içi denetim, stok kontrolü ve bölgedeki malların üretim-tüketimi gibi konularda Gümrük Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı arasında yetki sorunları yaşanmaktadır.AB' de serbest bölgelerin nerede kurulacakları ve ne tür faaliyet göstereceklerine dair her türlü yetki gümrük idaresine verilmişken, ülkemizde bu yetki 3218 sayılı Kanun ile Dış Ticaret Müsteşarlığı ile diğer kurumlara verilmiştir.Bu durum da, AB ile farklılık arz etmektedir.3218 sayılı Kanun ile AB mevzuatı arasındaki farklılıklar söz konusu edildiğinde, serbest bölgelerle ilgili olarak AB bünyesindeki serbest bölge uygulaması ile Türkiye'deki mevcut uygulama arasındaki temel farklar

sorunun özünü oluşturmaktadır.Farklılıkların temel nedeni, Avrupa Birliği'nde serbest bölgeleri oluşturma amacı ile aday veya katılım sürecindeki ülkelerdeki serbest bölge oluşturma amaçlarındaki farklılıklardır.Avrupa Birliği'nde serbest bölgeler birkaç istisna dışında daha çok dış ticareti kolaylaştırmaya yönelik uygulamalardan oluşturmaktadır. Gelen mallar AB'ye satılmak istendiğinde, Ortak Gümrük Tarifeleri uygulanmaktadır. AB'deki birçok serbest bölgede malların herhangi bir şekilde üretilmesi, montaj ve demontaj işlemlerinin yapılması ve kullanıcıların serbest bölgelerde yer satın alması veya kendi işyerini inşa etmesi genellikle mümkün değildir.Üretimin gerekli olduğu durumlarda ise dahilde işlem rejimi uygulanmakta ve nihai mallara gerekli gümrük işlemleri uygulanmaktadır. Oysa diğer aday ve katılım sürecindeki ülkelerde ve Türkiye'de serbest bölge oluşturma amacı 3218 sayılı Kanun'un 1. maddesinde belirtildiği gibi , ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek ve dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmaktır. Dolayısıyla yabancı yatırımları kendilerine çekerek ekonomilerine daha fazla destek sağlamayı amaçlayan aday ülkelerin serbest bölgeleri ile genellikle dış ticareti kolaylaştırmaya yönelik AB'deki serbest bölgelerin gerek yasal, gerekse uygulama zemininde farklılıklar bulunması doğaldır.Topluluk Gümrük Kodu ve Uygulama Yönetmeliği'ne göre serbest bölgeler gümrük bölgesi içinde kabul edilmekte bazı istisnalar haricinde Topluluk gümrük bölgesinde uygulanan tüm kurallar burada da geçerli olmaktadır. Oysa, 3218 sayılı Kanun'un 6. maddesine göre Türkiye'deki serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayılmaktadır. Bu durumda da, serbest bölgelerdeki faaliyetler dolayısıyla elde dilen kazanç ve iratlar Türkiye'nin diğer yerlerine getirildiğinin kambiyo mevzuatına göre teşviki halinde, gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulmaktadırlar.AB mevzuatında ise, böyle bir uygulama bulunmamaktadır (Yazıcılar, 2007:84).

✓ Üretim ve Gümrük Uygulamaları

Türkiye'de serbest bölgeler esas olarak stoklama, depolama, paketleme ve üretim gibi amaçlarla kullanılırken, AB serbest bölgeleri temel olarak stoklama, depolama ve paketleme amaçları için kullanılmaktadır. Serbest bölgelerde üretim yapılmasının ilave bir avantajı bulunmamaktadır. Üretim yapılan serbest bölgelerde ise üretim faaliyetleri dahilde işleme ve gümrük kontrolü altında işleme rejimi hükümleri çerçevesinde yapılmaktadır.AB'de serbest bölge uygulaması bir gümrük rejimi olarak değerlendirildiğinden, gümrük idareleri bölgelerin hem giriş ve çıkış noktalarında, hem de bölgelerin içerisindeki faaliyetlerinden sorumludur.Serbest bölgelerle ilgili yasal düzenlemeler AB Gümrük Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği içerisinde yer almaktadır.Ülkemizde ise; serbest bölgeler bir ekonomi ve dış ticaret politikası uygulaması olduğundan; gümrük görevlileri serbest bölge içerisinde değil sadece bölge kapısında, gümrük mevzuatı ile kendilerine verilen görevleri yerine getirmektedirler.AB serbest bölge modelinde birlik yararına ticaretin kolaylaştırılması ve endüstrilerin ihtiyaç duyduğu girdileri süratle temin etme esas alınmıştır. Bu amaçla; gümrük vergisi istisnası, KDV ve ÖTV ertelenmesi ve son derece basitleştirilmiş gümrük formaliteleri gibi

avantajlar dışında firmalara herhangi bir teşvik veya avantaj tanınmadığı görülmektedir. Birlik dışı mallar, birlik içerisinde yer alan serbest bölgelere gümrük vergisi ödenmeksizin getirilebilmektedir. Birlik dışı malların birlik gümrük bölgesine getirilmesi ya da bu malların bölge içerisinde kullanılması ve tüketilmeleri durumunda gümrük vergileri tahsil edilebilmektedir. Bu genel uygulamaya karşın, bazı üye ülkelerde gümrük vergilerinin tahsili açısından ilave avantajlar sağlanmaktadır. Mesela, Trieste Serbest Limanı'nda yer alan birlik dışı malların İtalya'ya gönderilmesi sırasında tahsil edilmesi gereken gümrük vergisi 6 aylık vade sonunda ödenebilmektedir. Birlik serbest bölgelerine getirilen makine ve ekipmanlar da gümrük vergisine tabi tutulmaktadır. (Yazıcılar, 2007:89).

Serbest bölgelere getirilen birlik malları AB üyesi ülkeler arasında gümrük birliğinin gerçekleştirilmiş olmasından dolayı gümrük vergisinden istisnadılırlar. Birlik mallarının serbest bölgede çeşitli işlemlere tabi tutulduktan sonra, birlik içerisine geri gönderilmesi sırasında gümrük vergisi alınmamaktadır. Birlik içerisine gönderilen malın bünyesinde Birlik ve Birlik dışı malların bulunması durumunda ise, gümrük vergisi sadece Birlik dışı mallar için ortak gümrük tarifesi üzerinden tahsil edilmektedir. Ülkemizde, 1996 yılından bu yana Gümrük Birliği içinde olup, AB üyesi olmadan AB'nin gümrük sınırları içerisinde yer almıştır. Bundan dolayı, serbest bölgeye getirilen malların serbest bölgelerden Türkiye'ye ya da AB ülkelerine girişinde gümrük vergisi ödenmemektedir. Bunun yanında, üçüncü ülke menşeli malların serbest bölgeye girişinde de gümrük vergisi ödenmez. Serbest bölgelerden Türkiye'ye yönelik mal ticaretinde de malın yapısında üçüncü ülke kökenli ve kotaya bağlı mal bulunuyorsa, öncelikle ticaret politikası önlemleri uygulanmakta, malın yapısında üçüncü ülke kökenli mal bulunmaması durumunda ise, malın ortak gümrük tarifesi üzerinden gümrük vergisi tahsil edilmektedir. Türkiye serbest bölgelerinden AB'ye yönelik mal ticaretinde ise, Türkiye ya da AB kökenli mallar ATR belgesi düzenlenerek AB'ye gönderilirken, üçüncü ülke menşeli mallar ortak gümrük tarifesinde belirtilen oran üzerinden serbest bölge gümrük müdürlüğüne gümrük vergisi ödenerek, serbest dolaşıma geçirilmekte ve daha sonra ATR belgesi düzenlenerek, AB'ye gönderilmektedir (Yazıcılar, 2007:90).

1.4.3. Türkiye'de Serbest Bölgelerin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de serbest bölge uygulaması ve gelişimi istenen seviyelere ulaşamamış, özellikle 1980 sonrası dönemde serbest bölge kurma çalışmaları hızlanmıştır.

1.4.3.1. 1980 Öncesi

İlk defa Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde bu konu ele alınmıştır. O devirde Rusya ile Romanya'da serbest bölgelerin kurulması ile İstanbul uluslar arası ticari alandaki üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştır. İstanbul'un durumunu koruyabilmesi için serbest bölgelerin gerekli olduğu fikri üzerinde duruluyordu (Pakdemirli, 1983:7; Orhan, 1997:19).

Fakat dönemin büyük problemleri içinde konuya bir çözüm gelmemiştir. Daha sonra ilk ciddi atılım 1926 yılında İstanbul'da bir serbest bölge kurma imkanları araştırılmak üzere

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasının oluşturulacak özel bir komisyon görevlendirilmiştir. Komisyon raporunu 11/12/1926’ da hükümete sunmuştur. Raporda İstanbul’un çok önemli bir uluslar arası bir ticaret merkezi olduğu ve geniş bir hinterlanda sahip olduğu belirtilmiş, kurulacak serbest bölgenin tüm ülkeye fayda sağlayacağı görüşünde fikir birliğine varılmıştır. Ticaret odası 1927’de ikinci bir rapor hazırlayarak hükümete sunmuştur. Bu rapor ilk rapora paralel görüşe sahiptir. Daha sonra TBMM 1927 yılında 1132 sayılı ‘‘Serbest Mıntika Hakkında Kanun’’u onaylamıştır. İstanbul’da serbest bölge kurulması konusunda hükümete yetki vermiş, böylece Türkiye’de ilk serbest bölge kanunu uygulamaya girmiştir. 1923-1929 yılları arasında Türkiye serbest bölge kurmaya yönelik girişimler bakımından oldukça yoğundur. Bu dönemde gerekli altyapıyı gerçekleştirecek yeterli sermaye’nin olmayışı bu alanda yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmak için gerekli çabanın gösterilmesi bürokrasinin çokluğu ve karmaşıklığın sebep olduğudur. Daha sonraki dönemlerde de serbest bölge kurmaya yönelik girişimlerde bulunulmuş fakat hiçbirinde bir sonuç alınamamıştır. Türkiye’de serbest bölge uygulamasına geçilmemesinin kökeninde uygulanan kalkınma politikaları dışında bazı nedenler aranmalıdır. Bunların başında altyapı hizmetlerini gerçekleştirecek fonların kurulmamasıdır. Son olarak durulması gereken nokta bilgi ve eleman yetersizliğidir. Bu sebeplerden dolayı serbest bölgeler 1980 öncesi yavaş bir seyir izlemiştir (Orhan, 1997:20).

1.4.3.2. 1980 Sonrası

Türkiye’de serbest bölge olgusu ihracat yönelik politikaların izlenmeye başladığı 24 Ocak 1980 kararlarından sonra uygulama alanı bulabilmiştir. Dünyada başarılı uygulamalardan hareketle bu tür bölgelerin yabancı yatırımcıları çekeceği ve ihracata katkı sağlayabileceği düşünülmüştür (Öztürk, 2003:63).

18 Haziran 1984 tarihinde yayımlanan 223 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Serbest Bölgeler Teşkilatı, Devlet Planlama Teşkilatına bağlanmış ve Ağustos 1984’ de Serbest Bölgeler Başkanlığı kurulmuştur (Erçakar 2004:229).

Türkiye’deki serbest bölge uygulamalarının çerçevesini çizen 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak ve dış ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak üzere 15 Haziran 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu yürürlüğe girdikten sonra serbest bölge kurma çalışmaları hızlanmıştır. İlk olarak; Mersin ve Antalya da serbest bölge kurma çalışmaları başlatılmış ve bu bölgeler 1987 yılında faaliyete başlamıştır. İlk serbest bölgelerin kurulmasından sonra elde edilen deneyimlerden yeni serbest bölgeler kurulmaya başlanmıştır. (Akça, 1998:54).

Ayrıca, 5084 sayılı Kanun ile Serbest Bölgeler Kanunu’nun 6’ ncı maddesinde yapılan düzenleme çerçevesinde 06.02.2004 tarihinden itibaren ruhsat alanlar için gelir ve kurumlar vergisi istisnası kaldırılmıştır (Ebiri, 2006:32).

1.4.4. Türkiye Serbest Bölgelerinin Performans Açısından Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde faaliyet ruhsatlarının konularına göre dağılımı, serbest bölgelere göre ticaret hacminin dağılımı, yönü itibariyle toplam ticaret hacmindeki değişimler, ülkeler itibariyle ticaret hacmi, sektörel ticaret hacmi ve serbest bölgelerdeki istihdam verileri konusunda bilgiler verilecektir.

1.4.4.1. Serbest Bölge Faaliyet Ruhsatlarının Konularına Göre Dağılımı

Tablo 2. 31.12.2014 İtibariyle Faaliyet Ruhsatlarının Konularına Göre Dağılımı

Faaliyet Konuları	Yerli	Yabancı	Toplam
Üretim	679	249	928
Alım-Satım	1039	309	1348
Diğer	518	120	638
Toplam	2236	678	2914

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

1.4.4.2. Serbest Bölgelere Göre Ticaret Hacminin Dağılımı

Tablo 3. 31.12.2014 İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri (1000 \$)

Bölgeler	2011	%2012-2011	2012	%2013-2012	2013	%2014-2013	2014
İstanbul Endüstri	3.603.223	-10,63	3.220.084	4,58	3.367.671	-1,18	3.327.829
Ege	5.747.500	-9,14	5.221.937	-10,37	4.680.242	-8,27	4.293.268
İstanbul Atatürk Havalimanı	2.241.525	-6,15	2.103.566	-14,56	1.797.352	-15,52	1.518.438
Mersin	2.693.049	42,3	3.832.246	-7,31	3.552.257	-1,21	3.509.193
İstanbul Trakya	1.533.749	-5,88	1.443.596	19,42	1.723.958	-5,25	1.633.496
Bursa	1.571.579	-2,5	1.532.317	24,48	1.907.397	1,42	1.934.424
Avrupa	2.059.462	14,83	2.364.905	3,17	2.439.927	0,32	2.447.756
Antalya	731.252	2,52	749.707	20,36	902.379	-7,64	833.450
Kocaeli	549.607	34,33	738.265	-10,23	662.729	5,75	700.819
Kayseri	700.713	-0,53	696.971	14,53	798.250	1,03	806.459
İzmir	356.553	-8,42	326.535	12,79	368.283	-13,11	319.987
Samsun	118.377	-40,75	70.139	30,48	91.521	21,38	111.085
Adana	265.654	11,35	295.816	34,36	397.467	29,72	515.598
Gaziantep	112.053	-8,38	102.659	93,89	199.045	-32,45	134.455
Tübitak	196.787	5,7	208.007	12,33	233.652	-25,32	174.486
Trabzon	90.204	-22,31	70.079	-17,48	57.828	-19,47	46.569
Denizli	67.694	6,79	72.293	-21,45	56.783	113,81	121.408
Rize	4.565	-12,12	4.012	-8,86	3.657	-3,69	3.522
Mardin	2.628	-100	0	0	0	0	0
Toplam	22.646.175	1,8	23.053.5	0,81	23.240.37	-3,48	22.432.242

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

1.4.4.3. Yönü İtibariyle Toplam Ticaret Hacmindeki Değişmeler

Tablo 4. 31.12.2014 İtibariyle Toplam Ticaret Hacmindeki Değişmeler (1000 \$)

	2011	%	2012	%	2013	%	2014	%
Yurt İçinden Serbest Bölgelere	2.668.180	11,78	2.971.393	12,89	2.886.929	12,42	2.732.526	12,18
Serbest Bölgelerden Yurt Dışına	6.924.450	30,58	7.070.643	30,67	7.701.394	33,14	7.957.871	35,48
Yurt Dışından Serbest Bölgelere	7.252.802	32,02	7.257.543	31,48	7.490.100	32,23	7.058.603	31,47
Serbest Bölgelerden Yurt İçine	5.800.743	25,61	5.753.556	24,96	5.161.974	22,21	4.683.242	20,88
TOPLAM	22.646.175	100	23.053.135	100	23.240.397	100	22.432.242	100

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

1.4.4.4. Ülkeler İtibariyle Ticaret Hacmi

Tablo 5. 31.12.2014 İtibariyle Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı (1000 \$)

Ülkeler	Bölgelere Giriş	%	Bölgelerden Çıkış	%	Toplam	%
1.)OECD VE AB ÜLKELERİ	4.203.593	42,93	4.492.078	35,54	8.695.671	38,76
A.)A.B. ÜLKELERİ	3.397.823	34,7	3.741.398	29,6	7.139.221	31,83
B.)DİĞER OECD ÜLKELERİ	805.770	8,23	750.680	5,94	1.556.450	6,94
2.)DİĞER AVRUPA ÜLKELERİ	4.721	0,05	16.063	0,13	20.784	0,09
3.)BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU	421.683	4,31	794.645	6,29	1.216.328	5,42
4.)KUZEY AFRİKA VE ORTADOĞU	624.316	6,38	1.420.381	11,24	2.044.697	9,11
5.)DİĞER ÜLKELER	1.804.291	18,43	1.234.704	9,77	3.038.995	13,55
6.)TÜRKİYE	2.732.526	27,91	4.683.242	37,05	7.415.768	33,06
TOPLAM	9.791.129	100	12.641.113	100	22.432.242	100

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

1.4.4.5. Sektörel Ticaret Hacmi

Tablo 6. 31.12.2014 İtibariyle Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı (1000 \$)

Sektörler	Bölgelere Giriş	%	Bölgelerden Çıkış	%	Toplam	%
1.) TARIM	778.722	7,95	758.787	6	1.537.509	6,85
A.) BİTKİSEL ÜRÜNLER	731.858	7,47	732.396	5,79	1.464.254	6,53
B.) HAYVANSAL ÜRÜNLER	36.053	0,37	14.217	0,11	50.270	0,22
C.)SU ÜRÜNLERİ	1.652	0,02	2.287	0,02	3.939	0,02
D.)ORMAN ÜRÜNLERİ	9.158	0,09	9.887	0,08	19.046	0,08
2.)MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI	41.779	0,43	37.177	0,29	78.956	0,35
3.)SANAYİ	8.970.628	91,62	11.845.149	93,7	20.815.776	92,79
A.)İŞLENMİŞ TARIM ÜRÜNLERİ	532.897	5,44	628.060	4,97	1.160.957	5,18
B.)İŞLENMİŞ PETROL ÜRÜNLERİ	264.549	2,7	284.025	2,25	548.575	2,45
C.)SANAYİ ÜRÜNLERİ	8.173.181	83,48	10.933.063	86,49	19.106.245	85,17
TOPLAM	9.791.129	100	12.641.113	100	22.432.242	100

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

1.4.4.6. Serbest Bölgelerde İstihdam

Tablo 7. 31.12.2014 İtibariyle Serbest Bölgelerde İstihdam Verileri

BÖLGELER	İŞÇİ	BÜRO PERSONELİ	DİĞER	TOPLAM
Ege	13.900	2.720	422	17.042
Bursa	8.200	990	81	9.271
Mersin	7.792	910	632	9.334
Antalya	3.739	739	0	4.478
İstanbul Endüstri ve Ticaret	3.213	1.154	0	4.367
Kocaeli	1.188	105	65	1.358
TÜBİTAK-MAM Tek.	1.022	385	9	1.416
Avrupa	2.836	486	0	3.322
Kayseri	3.185	299	78	3.562
İzmir	1.209	271	63	1.543
İstanbul Trakya	1.568	468	11	2.047
İstanbul Atatürk Havalimanı	494	687	65	1.246
Adana-Yumurtalık	1.778	97	2	1.877
Samsun	351	50	0	401
Gaziantep	94	61	0	155
Trabzon	34	6	7	47
Denizli	24	9	0	33
Mardin	3	1	0	4
Rize	1	1	0	2
TOPLAM	50.631	9.439	1.435	61.505

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

1.5. 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Çerçevesinde Serbest Bölgelerin İşleyişi

1.5.1. Genel Hükümler

Bu kanunun içeriği; ihracatın arttırılması için üretim ve yatırımı cazip hale getirerek teşvikini sağlamak, yabancı teknolojinin ve sermaye girişinin hızlı ve etkin bir şekilde yapılmasını sağlamak, firmaların ihracata eğilim göstermesini sağlamak ve dış ticareti kalkındırmak amacıyla serbest bölgelerin kurulmasını sağlamak, yerlerinin ve sınırlarının belirlenmesini sağlamak, işletilmesi ve bölgedeki yapı ve tesislerin teşvikini sağlamak vb. konuları kapsamaktadır.Türkiye'de serbest bölgelerin alan ve sınırlarını belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.Bu bölgelerin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli veya yabancı gerçek veya tüzelkişilerce kurulmasına, işletilmesine Bakanlar Kurulu tarafından izin verilir. Serbest Bölgelerde, Yüksek Planlama Kurulu'nun uygun gördüğü sanai, ticari ve hizmetlerle ilgili faaliyetler yapılabilir.Üretici işletmelerin talepleri dışında, fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmaz.Serbest bölgelerdeki faaliyetleri incelemek,bu bölgelerin kalkındırılmasına ve sorunlarının çözümüne ilişkin stratejileri

belirlemek ve önerilerde bulunmak amacıyla Serbest Bölgeler Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur.Kurulun çalışmasıyla ilgili usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.5.2. Serbest Bölgenin Düzenlenmesi

Serbest bölgenin belirlenmesi aşamasında gerek duyulacak arazi ve tesisler kamulaştırma kanunu çerçevesinde belirlenir.Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca verilecek ruhsata binaen yerli veya yabancı firmalar serbest bölgelerde faaliyette bulunabilirler.Serbest bölgelerdeki yatırımcılara hazine'nin mülkiyetinde olan arsa, bina ve araziler kiralanabilir veya 49 yıl boyunca irtifak hakkı verilebilir.Devletin idaresi altındaki yer ve mekanlar için de kullanma izni verilebilir.Bu bölgelerdeki arazi ve yapının projelendirilmesi ve kullanılması ile ilgili tüm hususlara bölge müdürlüğünce izin verilir.Bu bölgelerde asayiş hizmetini polis yerine getirir.Serbest bölgelerde, gümrük ve kambiyo mükellefiyetine ilişkin mevzuat hükümleri uygulanmaz.Vergi Usul Kanunu'nun hükümlerine bağlı olmaksızın, kullanıcıların tutacağı tüm defter ve belge kayıtları Maliye Bakanlığı tarafından denetlenir.Kullanıcılar yatırım ve üretim aşamalarında Bakanlar Kurulu tarafından karara bağlanacak vergi dışı teşviklerden yararlandırılabilir.Serbest bölgelerden elde edilen gelirlerden; (www.ekonomi.gov.tr, 2017)

- a) İzin belgesi ile faaliyet ruhsatı karşılığında tahsil edilecek ücretler,
- b) Yurt dışından bölgeye giren malların CIF değeri üzerinden binde 1 ve bölgeden Türkiye'ye çıkarılan malların FOB değeri üzerinden binde 9 oranında, peşin olarak ödenecek ücretler,
- c) Serbest bölgeyi işleten gerçek veya tüzel kişilerle yapılacak sözleşmeler uyarınca tahsil edilecek tutarlar,
- d) Bölgede sağlanan diğer gelirler,

İlgili kurum tarafından sözleşmeler uyarınca tüzel kişilere yapılan gelir payı aktarmaları düşülmesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası gözetiminde açılacak bir özel hesaba yatırılır. Bu hesapta bulunan tutarlardan ret ve iadelerin düşülmesinin ardından kalan tutar, Dış Ticaret Müsteşarlığı merkez ödemelerini yapan merkez saymanlığı hesabına yatırılır.Bu hesaba yatırılan meblağ bütçeye gelir olarak kaydedilir.Serbest bölgelerde yatırım ve tesis amacıyla kullanılan mallar, kullanıcıya ait olmayan bakım ve onarım nedeniyle getirilen mallar, bölgeye geçici olarak getirilen mallar, 6.2.2004 tarihinden itibaren faaliyet ruhsatı alanlardan imalatçı kullanıcıların dışındaki kullanıcılar tarafından yurt dışından bölgeye getirilen ve/veya bölgeden Türkiye'ye çıkarılan mallar birinci fıkranın (b) bendi hükmü uyarınca bir ücrete tâbi tutulmaz. Ancak, bakım ve onarım ile fason üretimde yaratılan katma değer üzerinden ve 6.2.2004 tarihinden sonra faaliyet ruhsatı alanlardan imalatçı kullanıcıların dışındaki kullanıcılar tarafından yurt dışından getirilerek bölge içinde satılan mallardan bu ücret alınır.Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası gözetimindeki özel hesabın işleyişi ile ilgili hususlar Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca oluşturulan yönetmelikle belirlenir.Zamanında

yatırılmayan gelirlere ilişkin ise 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü hakkındaki kanun hükümleri uygulanır (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.5.3. Mal ve Hizmetler

Türkiye ve Serbest Bölge arasında yapılacak ticaret, dış ticaret rejimine tabi tutulmaktadır. Serbest Bölgeler arasında ve ülkeler ile yapılacak ticarette dış ticaret rejimi uygulanmaz. 5000 ABD doları veya karşılığı Türk Lirasını geçmeyen Türkiye menşeli mallar, isteğe bağlı olarak ihracat işlemine tabi tutulmayabilir. Serbest Bölgelerde her türlü ödemeler dövizle yapılır. Bakanlar Kurulu ödemelerin Türk Lirası olarak ödenmesine de karar verebilir. Serbest Bölgede gemi ve liman hizmetleri işletici tarafından yapılır veya kamu kurum ve kuruluşlarına, gerçek veya tüzel kişilere yaptırılır (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.5.4. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Esasları

Serbest Bölgelerde, faaliyette bulunulacak işyerlerinde yabancı uyruğa sahip yönetici ve teknik personel çalıştırılabilir. Bu hususa ait kurallar yönetmelikte belirtilir. Serbest bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Mevzuatı hükümleri uygulanır (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.6. Türkiye’de Kurulmuş Serbest Bölgeler

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu’nun 1985 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte 21 adet serbest bölge faaliyetine başlamıştır.

Şekil 1. Serbest Bölgeler Haritası

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

1.6.1. Mersin Serbest Bölgesi

Mersin Serbest Bölgesi'nin sınırları; 04.03.1985 tarih 85/9200 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. 06.06.1985 tarih 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu çerçevesinde resmi açılışı 03.01.1987 tarihinde yapılmıştır. Bölge, 776 dönüm alan üzerinde kurulmuş olsa da daha sonra 836 dönüme kadar genişletilmiştir. "Yap-İşlet

Devret" modeline göre işletilmektedir.T.C. Ekonomi Bakanlığı-Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir.Halka açık statüde kurulan şirketin sermayesi 5.402.160 TL'dir. Sermayenin %24'ü Kamu sektörüne,%76'sı Özel sektöre aittir.Aynı zamanda 173 ortağa sahiptir.Mersin Serbest Bölgesi'nin işletilmesi 06.08.1986 tarih 10877 sayılı ve 31.10.2016 tarih 2016/9458 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereğince MESBAŞ'a verilmiştir.1986 yılında kurulan MESBAŞ bir anonim şirkettir.Mersin Serbest Bölgesi'nde verilecek olan hizmetlere ilişkin kararlar MESBAŞ'ın idaresine bırakılmıştır. Mersin Serbest Bölgesi 2016 yılı sonu itibariyle ticaret hacmi 2.856.000.000\$'dır.Mersin Serbest Bölgesi'nde ana başlıklar itibarıyla MESBAŞ'ın görevleri aşağıda belirtilmiştir: (www.mesbas.com.tr, 2017)

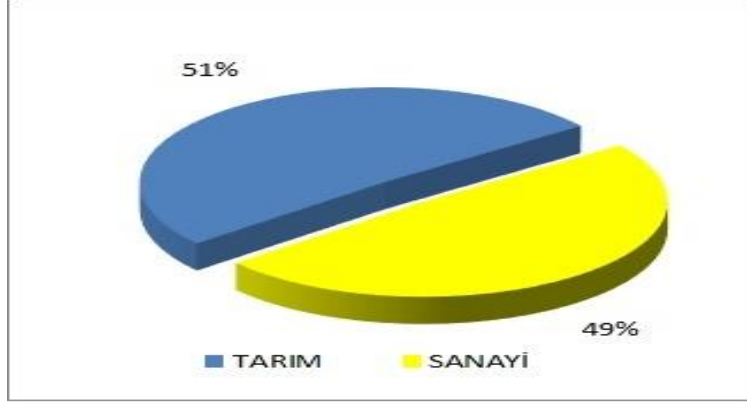
- Yatırımda bulunulacak alanın kira sözleşmesinin düzenlenmesi,
- Kira bedellerinin özel hesaba aktarılması,
- Yatırımda bulunulacak alanların firmalara teslimi,
- Kullanıcılara zemin etüdü geoteknik raporlarının verilmesi,
- Yatırım zamanında elektrik ve su temin edilmesi,
- Genel limancılık hizmetlerinin sağlanması,
- Depolama hizmetlerinin verilmesi,
- Depo kiralama hizmeti,
- Açık stok sahası kiralama hizmeti,
- Sosyal tesis, kafeterya ve büfe işletmeciliği,
- Umumi yeşil alanların oluşturulması,
- Altyapı hizmetleri,
- Yatırımcı firmalarca istenecek diğer hizmetler

Tablo 8. Ticaret Hacminin Ülkelere Göre Dağılımı

OECD Ülkeleri	%26
*AB Ülkeleri	%11
*Diğer OECD Ülkeleri	%15
Diğer Batı Avrupa Ülkeleri	%1
Türki Cumhuriyetleri	%2
İslam Ülkeleri	%26
Diğer Ülkeler	%17
Türkiye	%28
TOPLAM	%100

Kaynak: www.mesbas.com.tr

Şekil 2. Ticaret Hacminin Sektörlere Göre Dağılımı

Kaynak: www.mesbas.com.tr

Tablo 9. Kullanıcı Firma Faaliyetleri

	Yerli	Yabancı	Yerli-Yabancı	Toplam	Oran
Alım-Satım	207	73	30	310	%44
Üretim	136	44	12	192	%28
Kiralama	97	11	6	114	%16
Depolama	50	8	4	62	%9
Bankacılık-Sigortacılık	4	0	2	6	%1
Diğer	14	0	0	14	%2
Toplam	508	136	54	698	%100

Kaynak: www.mesbas.com.tr

Tablo 10. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

Personelin Çeşidi	T.C.	Yabancı	Toplam
Yönetici	280	75	355
Büro Personeli	535	24	559
Vasıflı İşçi	2.742	40	2.782
Vasıfsız İşçi	3.450	24	3.474
Diğer	487	21	508
Toplam	7.494	184	7.678

Kaynak: www.mesbas.com.tr

1.6.2. Antalya Serbest Bölgesi

6 Haziran 1985 yılında kurulan Antalya Serbest Bölgesi ülkede ilk kurulan iki serbest bölgeden biridir. Serbest Bölge, Antalya Limanı'nın hemen bitişiğinde 625.490 metrekarelik bir alana kurulmuş ve 14 Kasım 1987 tarihinde hizmete girmiştir. Arazi ve altyapı finansmanı devletçe karşılanan, üstyapısı ise yatırımcı firmalar tarafından gerçekleştirilen Antalya Serbest Bölgesi'nin işletimi Bakanlar Kurulu Kararı ile özel sektöre verilmiş ve bu amaçla hisselerinin % 34 ü kamuya % 66 sı özel sektöre ait olan Antalya Serbest Bölge İşleticisi A.Ş. (ASBAŞ) kurulmuştur. Faaliyet alanları; üretim, alım-satım, kiralama, depolama, bankacılık, bakım-onarım, montaj-demontaj ve danışmanlıktır. Antalya Serbest Bölgesinde gerçekleştirilen ticaret hacmi 2014 yılı sonu itibarıyla 833.450 \$ olmuştur. Antalya Serbest Bölgesi'nde sağlanan avantajlar şunlardır: (www.asbas.com.tr, 2017)

- Düşük maliyet,
- Yatırımcılara kurumlar vergisi muafiyeti,
- Vergi, resim ve harç istisnası,
- Para birimi T.C. Merkez Bankasının kabul ettiği konvertibl para birimleridir,
- Tamamıyla yerli yada yabancı firmalar, ya da ortak firmalar olabilir,
- Açık alan kira bedelinin düşük olması,
- Hizmet ve Liman ücretleri Akdeniz ülkelerinin liman ücretlerinden düşüktür,
- Bürokrasi en aza indirgenmiştir,
- Gelişmiş altyapı hizmeti,
- Bölgede takas ticareti serbestliği,
- Bölgede gümrük mevzuatının uygulanmaması,
- Belediye, Yabancı sermayeyi teşvik, pasaport kanunlarının S.B. Kanununa aykırı hükümleri uygulanmaması,
- Bölge A.B. ve Ortadoğu pazarlarına yakınlığı.

Antalya Serbest Bölgesinde sağlanan hizmetler şunlardır: (www.asbas.com.tr, 2017)

- Kullanıcılara arazi ve kapalı alanların kiralanması,
- Bölge içinde nakliye ve depolama hizmetlerinin verilmesi,
- Bölgeyi çekici hale getirerek yatırımcıyı bölgeye çekmek,
- Altyapı hizmetlerinin sağlanması,
- Yeşil saha ve park yerlerinin tesisi,
- Yapılan tüm hizmetlerin kamu adına gelirlerini toplayıp ilgili özel hesaplara intikalini sağlamak.

Tablo 11. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
3739	739	0	4478

Kaynak: www.asbas.com.tr

1.6.3. Ege Serbest Bölgesi

Ege Serbest Bölgesi 1990 yılında kurulmuştur. “Yap-İşlet-Devret” modeliyle işletilen bölge ESBAS tarafından kurulup işletilmektedir. Tüm altyapı hizmetleri ESBAS tarafından verilmektedir. Bölgede bugün itibariyle 70’i yabancı olmak üzere toplam 170 firma faaliyette bulunmaktadır. 2015 yılında gerçekleşen ticaret hacmi 4 milyar \$ olup bölgenin hizmete girişinden bugüne kadar gerçekleşen toplam ticaret hacmi ise 66 milyar \$’dır. Bölgede yaklaşık olarak 19000 kişi istihdam edilmektedir. Bir üretim serbest bölgesi olan Ege Serbest Bölgesinde ağırlıklı olarak havacılık ve savunma sanayi, elektrik-elektronik, otomotiv, makine-imalat ve montajı, kimya, enerji, tekstil, gıda işleme ve paketlenme gibi sektörler yer almaktadır. En fazla ticareti yapılan mallar ise, tekstil ürünleri, konfeksiyon, ağır iş makineleri, kimyasal ürünler ve dayanıklı tüketim mallarıdır. Ege Serbest Bölgesinin sağladığı avantajlar ana başlıklar itibariyle şöyledir: (www.esbas.com.tr, 2017)

- Vergisel Avantajlar,
- Kar Transferi İmkânı,
- Talebe Uygun Üretim Alanı Tahsisi,
- Tek Hizmet Noktası, Dinamik İşletme Yönetimi,
- Lojistik Avantajlar,
- Eşitlik Prensipleri,
- Zaman Kısıtlaması Bulunmaması,
- Gerçekçi Bir Enflasyon Muhasebesi İmkânı,
- Azaltılmış Bürokratik Prosedür.

1.6.4. İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi

İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi 1996 yılında kurulmuştur. Kurucu ve işleticisi olan İSBİ A.Ş. tarafından işletilmektedir. Bu bölgenin 1996 yılından itibaren 40 yıl süre ile yap-işlet-devret modelinde işletilmesi Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmiştir. 2014 sonu itibariyle 1.518.438 \$’lık ticaret hacmi gerçekleştirilmiştir. İSBİ tarafından sunulan hizmetler şöyledir: (www.isbi.com.tr, 2017).

- Danışmanlık Hizmetleri,
- Güvenlik Hizmetleri,
- Gümrük Müşavirliği Hizmetleri,
- Stok Yönetimi Hizmetleri,

- Depolama ve Transit Depolama Hizmetleri,
- Yükleme ve İndirme Hizmetleri,
- Sigorta Hizmetleri,
- Modern Altyapı Hizmetleri.
- % 100 K.D.V. Muafiyeti,
- Gümrük Vergisi prosedürünün azaltılması,
- Tamamıyla Kurumlar veya Gelir Vergisi Muafiyeti sağlanması,
- % 100 Personle İlişkin Gelir Vergisi Muafiyeti,
- % 100 Yabancı Sermaye İmkânı,
- Yabancı Sermayeye Eşit Teşvik Ve Avantajlar,
- Serbest Kar Transferi,
- Süresiz Stoklama İmkânı,
- Enflasyon Muhasebesi İmkânı,
- Minimize Edilmiş Bürokratik Süreç Ve Dinamik İşletme Yönetimi,
- Her Türlü Ticari ve Sinaî Faaliyete Uygun Altyapı,
- Stratejik Avantajlar,
- El Makine İthalinde Serbestlik
- Yerli ve Yabancı Tüm Pazarlara Erişim İmkânı

Tablo 12. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
494	687	65	1.246

Kaynak: www.isbi.com.tr

1.6.5. Trabzon Serbest Bölgesi

Trabzon Serbest Bölgesi, Transbas Trabzon Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi AŞ tarafından işletilmektedir. Trabzon Serbest Bölgesi Trabzon Limanı içerisinde yer almaktadır. Trabzon Serbest Bölgesi güvenli ve kullanışlı depolama tesisleriyle, bölge içindeki malların kullanımını açısından büyük bir öneme sahiptir. Yurtdışından gelen mallar Trabzon Serbest Bölgesi'ndeki depolara gümrük ve ithalat vergisi ödemeden, herhangi bir vergiye tabii tutulmadan hizmetlerden yararlanabilir. Trabzon Serbest Bölgesi'ne gelen mallar buradan yurtdışına veya yurt içine işlenerek veya işlenmeden dağıtılabilir. Trabzon Serbest Bölgesi'nde yapılan her tür ticaret, transit ticaret ve her türlü malın satılmasına ilişkin her faaliyet Türk ve yabancı firmaları ayırt etmeksizin eşit olarak gerçekleştirilebilir. 2014 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen ticaret hacmi 46.569 \$ olmuştur. Serbest bölge yabancı yatırımcılara çekici ekonomik teşvikler sunmaktadır: (www.transbas.com, 2017)

- %100 yabancı sermaye hakkı,
- %100 yabancı mülkiyeti hakkı,
- Yan kuruluş ve tabi şirketlerin yerel ortaksız kurulması imkanı,
- Türk özel sektörüne açık olan her faaliyetin yabancı ve yabancı ortaklı firmalara da açık olması.

Trabzon Serbest Bölgesinde Sağlanan Hizmetler Şöyledir: (www.transbas.com, 2017).

- Yatırımcılara arazi ve kapalı alanların kiralanması,
- Bölge içerisindeki firmalara yükleme, boşaltma vb. hizmetler için faaliyet kolaylığı sağlanması,
- Bölgenin tanıtımı ve yeni yatırımcıların bölgeye kazandırılması,
- Elektrik, su, atık su, telekomünikasyon hizmetlerinin sağlanması,
- Yeşil saha ve park yerlerinin tesisi, genel temizliğin sağlanması, altyapı sorunlarının giderilmesi, geliştirilmesi ve hizmete hazır tutulması,

Tablo 13. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
34	6	7	47

Kaynak: www.transbas.com

1.6.6. İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi

İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi 1993 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile DESBAS A.Ş. tarafından işletilmeye başlanmıştır. Desbas bölge içerisindeki firmalara tüm altyapı ve üstyapı hizmetlerini sunmaktadır. 2014 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen ticaret hacmi 3.327.429 \$ olmuştur. Bölgede sağlanan hizmetler şunlardır; (www.desbas.com.tr, 2017).

- İşyeri Kiralama : Kapalı Müstakil depo / üretim alanı, Ofis alanı kiralaması,
- Arsa Tahsisi : Üretim amaçlı yatırım yapmak isteyen firmalara arsa alanı verilmesi,
- Endüstriyel kalitede altyapı hizmetleri : Elektrik, su, atık su, doğalgaz ve telekomünikasyon hizmetlerinin sağlanması,
- Yükleme - Boşaltma Hizmetleri : Bölge içerisinde forklift ve portörlerle yükleme boşaltma işlemlerinin yapılması,
- Çevre Hizmetleri : Yeşil saha ve park yerlerinin tanzimi, Genel temizliğin sağlanması, atıkların toplanması,

Bu bölgede sağlanan teşvik ve avantajlar şöyledir: (www.desbas.com.tr, 2017).

- Üretici firmalar için kurumlar ve gelir vergisi muafiyeti,
- Üretiminin en az % 85'ini yurtdışına satan firma çalışanları için gelir vergisi muafiyeti,
- Kazanç ve gelirlerin yurtiçine ve yurtdışına serbestçe transfer olanağı,

- Serbest Bölgelere yurtdışından getirilen mallar için, gümrük vergisi ve KDV muafiyeti,
- Malların Serbest Bölgelerde süresiz kalabilme olanağı nedeniyle yurtiçine ara malı ve yatırım malı temininde finansman rahatlığı,
- Yurtiçinden her türlü mal, ara malı, ekipman ve yatırım malzemelerinin KDV'siz temini,
- Elektrik ve Doğalgazın KDV'siz temini,
- Alıcı firmaların talepleri dışında, resmi kurumlarca belirlenen fiyat, kalite ve standartlarla ilgili şartların uygulanmaması,
- Fuarlara katılım teşviklerinden yararlanma olanağı,
- Mahrece iade kolaylığı,
- Yurtdışından vadeli olarak satın alınan mallarda KKDF muafiyeti,
- Serbest Bölgede yeni bir şirket kurarak veya ana şirketin şubesi statüsünde faaliyet gösterilebilmesi,
- Bölgede yatırımda kullanılmak veya yurtdışına satılmak üzere yurtdışından kullanılmış makine ve ekipman temini olanağı,
- Serbest Bölgede üretilen ürünlere Sanayi Odalarından Türkiye Menşei belgesi alınabilmesi,
- Serbest Bölge Müdürlüğünden temin edilecek "Geçici Depo Belgesi" ile Serbest Bölgenin kısa süreler için kullanılabilmesi,
- Bürokrasinin en az seviyelerde olması

Tablo 14. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
3.213	1.154	0	4.367

Kaynak: www.desbas.com.tr

1.6.7. Doğu Anadolu Serbest Bölgesi

Erzurum fuar sahasında 210.000 m²'si kullanılabilir 484.550 m² büyüklüğünde bir alanda 13.11.1995 tarihinde açılışı yapılarak 15.01.1996 tarihinde ticari faaliyete başlayan bölge, beklenen performansını gösterememiş ve ilk yıl yakalanan 3 milyon ABD dolarlık ticaret düzeyi korunamayarak, 1997'de 1 milyon ABD dolarına, 1998'de ise 476 bin dolara gerilemiştir. Bu rakam sonradan artış göstermiş ve 2001 yılı sonu itibariyle 1.678.000 ABD dolarına yükselmiştir. Bölgede 210.000 m²'lik alanın sadece 10.000 m²'si kiraya verilebilmiş olup halen 2'si üretim ve 6'sı alım-satım konusunda olmak üzere toplam 11 firma faaliyet göstermektedir. Yatırımcılar ve işadamları için cazip olanaklar sunarak bölgesel kalkınmaya katkıda bulunulması amacıyla açılan, ancak orta büyüklükte bir işletme kadar bile ticari faaliyet yapılamayan Doğu Anadolu Serbest Bölgesi'nin başarısı arzulanan düzeyin çok altında kalmıştır. Bölgenin kuruluş amaçlarını yerine getirememesinin ve istenilen ticari canlılığa ulaşamamasının nedenleri aşağıda belirtilmiştir: (Aksoy, 2010:48)

- Bölgenin kurucu ve işletmecisi olarak DASBAŞ'ın, bölgenin altyapısını (yol, su, elektrik, kanalizasyon, haberleşme, drenaj, arıtma tesisi, vb.), ve bunların bölge dışındaki altyapılarla bütünleştirilmesi ile bu altyapıların gerektirdiği üst yapıları belli süreler içinde projelendirip inşa etmesi gerekirken; şirket bu yükümlülüklerini yerine getirmemiş ve bunun sonucunda da potansiyel kullanıcılar bölgeye çekilememiştir.
- Bölgenin çevre illerde bile tanıtımı yapılmamış, yöre girişimcilerinin bölgede yatırım yapması sağlanamamıştır.
- DASBAŞ'ın sermayesi arttırılarak finansman güçlükleri giderilmemiş, Büyükşehir ve ilçe belediyeleri ile Ticaret ve Sanayi Odası'nın ortaklığa alınması, sermaye artırımına katılmayan ortakların rüçhan haklarının İl Özel İdaresi'nce kullanılması ve gerekirse çevre illerdeki işadamlarının davet edilerek DASBAŞ'a ortak olmaları sağlanamamıştır.

1.6.8. Mardin Serbest Bölgesi

Mardin Serbest Bölgesi 21/11/1995 tarihinde kurulmuş olup kısa adı MASBAŞ olan Mardin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. tarafından kurulup işletilmektedir. MASBAŞ'ın % 51' i Özel İdareye ve kalan % 49' u 29 yerli girişimciye aittir. Bölgenin toplam brüt alanı 515.000 m² olup net parsel alanı 328.253 m²'dir. Satılan ve kiraya verilen alan 103.978 m² olup (net parsel alanının yaklaşık % 30' una tekabül etmektedir) 26 firmaya 28 adet faaliyet ruhsatı tahsis edilmiştir. Mardin Serbest Bölgesinde, 23 adet yerli, 1 adet yabancı ve 2 adet yerli yabancı firma olmak üzere toplam 26 firma faaliyet göstermektedir. 3 adet üretim firması bulunmakta olup, bunlardan bir tanesi deterjan hammaddesi üretimini devam ettirmektedir. Diğer firmalar alım satım konusunda faaliyet göstermektedir. Bölgede faaliyet gösteren toplam 26 firmanın sahip olduğu Faaliyet Ruhsat sayısı ise 28'dir. Mardin Serbest Bölgesindeki Kullanıcılar; Alım-Satım, Üretim, Depolama, Kiralama, konularında faaliyet göstermektedir. Ancak sadece deterjan üreten bir firma şuan faal durumdadır. Böylelikle Serbest Bölgenin istihdam yaratmaktan ve ya katma değer üretmekten çok ticari faaliyetler için kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra serbest bölgelerin kurulma amaçlarından biri olan yabancı sermaye girişinin Mardin Serbest Bölgesinde işlemediği görülmektedir. Yeni Teşvik Sistemine göre Mardin Serbest Bölgesinin sunduğu avantajlar şöyle sıralanabilir:(www.masbas.com.tr, 2017)

- Mardin Serbest Bölgesinde, faaliyet gösteren yerli ve yabancı işletmeler üretim faaliyetlerinden doğan kazançları üzerinden %100 kurumlar vergisi veya gelir vergisinden muaf tutulmuşlardır.
- KDV istisnasından dolayı elektrik enerjisini %18 daha ucuza kullanabilmektedirler.
- Yatırım yapacak firmaların vergiye tabi olmadan ve izin almadan yurtdışından 2. el kullanılmış makine getirebilmeleri mümkündür.
- Mardin Serbest Bölgesinde, faaliyet gösteren firmalar KDV, gümrük vergisi ve %3 KKDF gibi gümrükle ilgili vergi ve gerekliliklerden muaf tutulmuşlardır.

- Ürettiği ürünlerin en az %85'ini Türkiye harici ülkelere satan üretim ruhsatı sahibi firmalar çalışanları için ödedikleri maaşları üzerindeki gelir vergisinden %100 muaftırlar.
- Yabancı veya yerli tüm serbest bölge kullanıcıları, bölgede elde ettikleri kârlarının Türkiye'ye ve/veya yurtdışına izne tabii olmadan transferini yapabilirler.
- Türkiye'den Mardin Serbest Bölgesine yapılan satışlar ihracat sayıldığından, kullanıcılar Türkiye'den ihraç fiyatıyla KDV'siz mal alabilme şansına sahiptir.
- Mardin Serbest Bölgesi'nde üretilen veya satın alınan, kısmen durumu değiştirilen hammadde, yarı mamul ve sanayi mallarının Türkiye'ye, yabancı ülkelere veya diğer serbest bölgelere satılmasında herhangi bir sınırlama yoktur. Nihai tüketim ürünlerinin çoğunluğunun Türkiye harici ülkelere satışı esastır.
- Mardin Serbest Bölgesi'nde, üretilen ürünler AB ülkelerinde serbest dolaşım statüsü taşımaktadır.
- Mardin Serbest Bölgesi'nde, zaman sınırlaması olmaksızın mal stoku yapılabilir. Bu malların partiler halinde yurtiçine veya yurtdışına satışı yapılabilir.
- Transit halinde olan mallar 'Serbest Bölge Genel Müdürlüğü'nden izin alınarak bölgeye girmeden diğer ülkelere sevk edilebilir. Barter yolu ile ticaret yapılabilir. Satılamayan veya defolu mallar, mal henüz T.C. gümrük sınırları içine girmediğinden, kolaylıkla mahrecine iade edilebilir.

1.6.9. İMKB Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi

Dünyada ilk kez serbest bölge statüsünde borsa işlemleri yapması amacıyla kurulmuştur. İMKB Uluslar arası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi çeşitli ülkelerin ve Türk Menkul Kıymetlerinin İMKB tarafından belirlenen esaslar çerçevesinde ihraç işlemleri, menkul kıymetlerin ikinci el alım-satımı, değiş-tokuş ve saklama işlemleri ve bunlara ilişkin diğer işlemleri yapmak üzere 1995 yılında kurulmuştur. Uluslar arası yatırımcıların katılımının sağlanması ile gerekli likiditenin oluşacağı, kur ve vergi riskinin bulunmadığı bir ortam sağlanarak İstanbul'u uluslararası bir finans merkezi haline getirmek amaçlanmıştır. Bölge kullanıcıları, Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nden faaliyet ruhsatı alan İMKB üyesi banka ve aracı kurumlardır. Uluslararası pazarın kurulmasındaki amaç, uluslar arası sermayenin borsaya yönelmesini teşvik etmek ve yatırımcıların uluslar arası kapsamda arz edilen sermaye piyasası araçları üzerinde yapacakları işlem için şeffaf ve güvenilir bir ortam yaratmaktır. Fon giriş ve çıkışlarının kolay olduğu bu ortamda fiyatlar serbest piyasada, rekabet ortamında belirlenebilecek ve yatırımların likiditesi, hem de yatırım çeşitliliğinin artmasında etkisi olması amaçlanmıştır. Uluslararası pazar bünyesinde, depo sertifikaları piyasası ve uluslararası tahvil ve bono piyasası 1997 yılından beri faaliyette bulunmaktadır. Uluslararası Pazar Depo Sertifikaları Piyasası, bölge ülkelerindeki sermaye şirketlerinin hisse senetlerinin işlem görebildiği organize bir işlem platformu oluşturmak amacı ile faaliyete geçmiştir. Söz konusu piyasada, Kazakistan'da yerleşik JSC Kazkommertsbank unvanlı bir bankanın hisse senetlerini temsilen çıkarılan Global Depo Sertifikaları işlem görmektedir. İşlem gören söz konusu depo sertifikalarında, 25 Temmuz 1997 ve 23 Ekim 2001 tarihleri

arasında 4188 sözleşme, 1.817.630 lot ve 45.962.666.000 dolar tutarında işlem gerçekleşmiştir. Uluslar arası Tahvil ve Bono Piyasası'nda da Hazine tarafından yurtdışında satılmak üzere Japon Yeni, İngiliz Sterlini, ABD Doları, Alman Markı, İtalyan Lireti ve Avro cinsinden ihraç edilen Türk Euro tahvilleri işlem görmektedir (Aksoy, 2010:45).

1.6.10. İzmir Serbest Bölgesi

İzmir Serbest Bölgesi 1984 yılında İzmir Deri Sanayicileri Yapı Kooperatifi adıyla faaliyete başlamıştır. İzmir Valiliği'nce "sektörün faaliyet alanına olan uygunluğu" yönündeki kararıyla, İzmir'in Menemen İlçesi Maltepe Köyü sınırları içindeki 162 hektarlık alan faaliyet için belirlenmiştir. Kooperatif, 1988 yılında İzmir Organize Deri Sanayi Bölgesi statüsünü kazanmıştır. Ticari hayatın ekonomik seyri doğrultusunda, Bakanlar Kurulu'nun 11/08/1997 tarih ve 97/9775 sayılı kararıyla İzmir Menemen Deri Serbest Bölgesi-İDESBAŞ kurulmuştur. 2011 yılında Bölgenin artan potansiyeliyle, deri dışında farklı sektörlerle de açılma yönünde bir adım atılmış; Bakanlar Kurulu'nun 04.04.2011 tarih 27918 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2011/1649 sayılı kararıyla İzmir Serbest Bölgesi-İZBAŞ adını almıştır. 2014 yılı sonu itibariyle ticaret hacmi 319.987 \$ olmuştur. İzmir Serbest Bölgesi'nde 2016 yılı sonu itibariyle; 146 yerli, 14 yabancı, 12 yerli ve yabancı ortaklıktan oluşan 172 firma faaliyet göstermektedir. Bölgede 2.342 kişi istihdam edilmektedir. Deri imalatı ve alım satımı, Deri İhtisas Gümrüğü olma avantajıyla sektörel dağılımda üst sırada olmakla birlikte; (www.izbas.net, 2017)

- Enerji
- Kimyasal Üretim ve ticaret,
- Gıda,
- Elektrik- Elektronik,
- Otomotiv,
- Plastik Boru Profil ve Plastikten Mamuller
- Mermer ve Doğal Taş
- Asansör Kaldırma ve Taşıma Ekipmanları

İzmir Serbest Bölgesi'nde yatırım yapmış diğer sektörlerdir.

1.6.11. Rize Serbest Bölgesi

Rize ilinin ekonomisi yaş çay yaprağı üretimi ve buna bağlı olarak kurulan çay işletme tesislerine dayanmakta, tarım alanlarının %92.5'i çay üretiminde kullanılırken sanayi sektöründeki istihdam %88'i çay fabrikalarında gerçekleşmektedir. 1984 yılına kadar Çaykur bünyesinde 29 fabrika mevcut iken bu tarihte özel sektöre de bu alanda yatırım izni verilmesinden sonra irili ufaklı 261 çay işletme tesisi daha kurulmuş ve 4.795 ton/gün olan işletme kapasitesi 13.599 ton/güne çıkmıştır. Ancak hammadde temini ve ürün pazarlamasında karşılaşılan sorunlar nedeniyle bu kapasitenin tamamı kullanılamamakta ve pek çok tesis atıl durmaktadır. İlde daha çok yöre ihtiyacını karşılamak için kurulmuş

un, şekerleme, çivi, doğrama, sunta ve kutu imalathaneleri bulunmakta, özellikle orman ürünlerinde yöre dışına yönelik üretim yapabilecek tesis ve işgücü kapasitesi olmasına rağmen ulaşım maliyetlerinin yüksekliği böyle bir üretimi engellemektedir. Genel olarak Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yatırım eğilimlerini belirleyen başlıca unsurlardan birisi BDT ülkeleriyle yapılan ticaret olup Karadeniz Ekonomik İşbirliği(KEİ) anlaşmasıyla bölge ülkeleri arasında mal ve insanların serbest dolaşımı, gümrük oranlarının indirimi ve serbest bölgelerin kurulması hedeflenmektedir. Nitekim KEİ ülkeleri arasında ticaret hacmi düzenli bir şekilde artarak 8 milyar ABD doları seviyesine ulaşmış, aynı şekilde Rize'den BDT ülkelerine yapılan ihracat, 1990 yılındaki 2.7 milyon dolar seviyesinden 1995'de 58 milyon ABD dolarına çıkmıştır. Halen Orta Asya ve İran'a yapılan mal sevkiyatlarında Trabzon ve Hopa limanlarıyla birlikte Rize Limanı da yoğun olarak kullanılmaktadır. GAP yöresini Karadeniz'e bağlayan en uygun güzergahın Şanlıurfa-Erzurum-Rize hattı olduğu göz önüne alındığında GAP'ı tam olarak devreye girmesini müteakip Rize Limanı'nın yükünün daha da artması beklenmektedir (Aksoy, 2010:46).

Rize Serbest Bölgesi Karadeniz havzasında ortaya çıkan bu büyük ticari potansiyelden ülkemizin en azami şekilde faydalanabilmesi amacıyla Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne ait Rize Limanı'na 8 km. mesafede ve 85.000 m2 büyüklüğündeki bir arazi üzerinde kurulmuştur. Yer ve sınırları 23 Mayıs 1997 tarih ve 97/9530 sayılı BKK ile belirlenen Bölgenin işletmesine dair sözleşme 25 Ağustos 1997 tarihinde imzalanmış ve bölge 26 Nisan 1998 tarihinde ticari faaliyete başlamıştır. Çevre ülkelerine kıyasla yatırımcı ve işadamlarına daha iyi alt yapı imkanları ve ticaret potansiyelini liberal bir anlayışla sunan bölgede gerek Türkiye gerekse 3. Ülke menşeli ürünlerin depolanması, işlenmesi, paketlenmesi ve ticaretinin yapılması hedeflenmektedir. Karadeniz ve Orta Asya ülkeleriyle ticaret yapan işadamlarına Rize Serbest Bölgesi'nin tanıtımı yapılarak burayı üs olarak seçmelerinin sağlanması durumunda ilde büyük bir ekonomik canlılık ve buna bağlı olarak işgücü talebinin oluşması beklenmektedir. 2014 yılı sonu itibariyle gerçekleştirilen ticaret hacmi 3.522 \$ olmuştur (Aksoy, 2010:47).

1.6.12. Samsun Serbest Bölgesi

Samsun Serbest Bölgesi 1995 yılında kurulmuştur. Bakanlar Kurulu kararı ile yap-işlet-devret modelinde işletilmek üzere Sasbaş Samsun Serbest Bölgesi Kurucu ve İşleticisi A.Ş.'ne 30 yıllık bir süre ile işletme yetkisi verilmiştir. 1998 yılında ise bölgenin sınırları ve giriş kapısının yapımı bitirilerek kamu görevlilerinin görevlerine başlaması ile resmi açılışı yapılmıştır. SASBAŞ, bölgedeki firmaların dünya pazarındaki rekabetini arttırmak, hammadde ve teknoloji transferlerini hızlandırmak amacıyla kurulmuştur. 2014 yılı sonu itibariyle gerçekleştirilen ticaret hacmi 111.085 \$ olmuştur. 351'i işçi, 50'si büro personeli olmak üzere 401 kişi çalışmaktadır. Samsun Serbest Bölgesinde faaliyet konuları aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir: (www.sasbas.com, 2017)

TİCARET VE HİZMET FAALİYETLERİ:

- Ticari faaliyetleri kolaylaştırmak üzere ambalajlama, tamir, montaj, depolama ve vb. işlemler.

- Aynı zamanda müşavirlik, mühendislik, sigortacılık ve bankacılık gibi uygun görülen diğer hizmet faaliyetleri olarak belirlenmiştir.

ÜRETİM FAALİYETLERİ:

Başlıca üretim faaliyetleri; her türlü üretim faaliyeti, bilgisayar ve yardımcı ekipmanlarının üretimi, elektronik, tıbbi elektronik, hesap makineleri, konfeksiyon işleri ve her türlü sanayi ve tarımsal üretim faaliyeti yer almaktadır.

Samsun Serbest Bölge İşletici Faaliyet Alanları :

- Alan Kiralama
- İşyeri Kiralama
- Depo Kiralama
- Açık Stoklama
- Ofis Kirası

Samsun Serbest Bölge Hizmet :

- Nakliye Hizmetleri
- Ardiye Hizmetleri

1.6.13. İstanbul Trakya Serbest Bölgesi

Türkiye'nin tapu mülkiyeti uygulamasını gerçekleştiren ilk serbest bölgesidir.İSBAS sunduğu altyapı ve üstyapı hizmeti ile birlikte Türkiye ekonomisinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır.Serbest bölgenin en önemli misyonu yerli ve yabancı yatırımcıları bölgeye çekmektir.İSBAS'ın en önemli amaçlarından biri de kullanıcılarının verimliliğini artıracak mevzuat ve teknolojiyi sağlamaktır.Bölgede 320 firmayı bulunduran İSBAS, gelecek 5 yıl içinde, 10.000 kişilik istihdam ve 10 milyar dolarlık ticaret hacmine ulaşmayı hedeflemektedir.2014 yılı sonu itibariyle ise ticaret hacmi 1.633.496 \$'dır.İSBAS'ın avantajları ana başlık hatlarıyla şöyledir:(www.isbas.com.tr, 2017)

- Konum Avantajı,
- Yönetim Avantajı,
- Tapu Avantajı,
- Altyapı Avantajı,
- Ticari Avantajı,
- İstihdam Avantajı,
- Mali Avantajı

Tablo 15. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
1568	468	11	2047

Kaynak: www.isbas.com.tr

1.6.14. Kayseri Serbest Bölgesi

28 Kasım 1995 tarihinde KAYSER-Kayseri Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. kurulmuş ve 18 Aralık 1995 tarihinde de 338 sayılı ticaret sicil gazetesinde yayınlanmıştır.İlgili Bakanlık ile yapılan görüşmeler sonucunda Melikgazi Belediyesi arsa temini ve istimlaki için gerekli çalışmaları yapmıştır.Çalışmaların tamamlanmasından sonra 1998 yılında resmen açılmış 1999’da ise ticari faaliyete geçmiştir.Bölgede halen 3.879 kişiye istihdam sağlanmaktadır.Bölgedeki en önemli tesisler saç boru ve profil, elektrostatik toz boya, alüminyum iletken tel tesisleri, ofis büro mobilyaları gibi üretim yoğunluklu tesislerden oluşmaktadır.Gerekli altyapı hizmetleri Kayser A.Ş. tarafından sağlanmaktadır.Yatırımcı üreticilerde işçilerin gelir vergisi muafiyeti bulunmaktadır.Bölgede gerekli olan iskan ve inşaat ruhsatlarının hızlı bir şekilde tasdik edilmesiyle birlikte bürokrasi de en aza indirgenmiş durumdadır.2015 yılı sonu itibariyle yıllık ticaret hacmi 737.633 \$ gerçekleşmiştir (www.kayser.com.tr, 2017).

Tablo 16. Firmaların Faaliyet Konularına Göre Ruhsat Dağılımı

ALIM-SATIM	33
İŞ YERİ KİRALAMA	21
ÜRETİM	69
DEPOLAMA	2
MONTAJ-DEMONTAJ	2
BAKIM-ONARIM	2
İŞLETİCİ	1
DİĞER HİZMETLER	2
TOPLAM	132

Kaynak: www.kayser.com.tr

Tablo 17. Firmaların Ortaklık Yapısına Göre Ruhsat Dağılımı

YERLİ	109
YABANCI	10
YERLİ-YABANCI	13
TOPLAM	132

Kaynak: www.kayser.com.tr

1.6.15. Avrupa Serbest Bölgesi

Avrupa Serbest Bölgesi’nin temelleri 8 Ağustos 1998 tarihinde atılmıştır.2003 yılında resmi açılışı yapılan Avrupa Serbest Bölgesi çok kısa zaman dilimi içinde 2 milyar dolarlık ticaret hacmine ulaşarak Türkiye Serbest Bölgeleri arasında dördüncü sıraya yükselmiştir.200 firma ve 3000’i aşkın kişinin istihdam edildiği bölgede dünyaca ünlü büyük firmaların yatırımları gerçekleşmektedir.Avrupa Serbest Bölgesi sunduğu altyapı hizmetleri ile yatırımcılara da büyük bir güven vermektedir.Altıyapı hizmetlerinin yanında bakım-onarım, bilişim, toplu yemek, yükleme-boşaltma, depolama, danışmanlık vb.

hizmetleri de vermektedir.2014 yılı sonu itibariyle yıllık ticaret hacmi 2.447.756 \$ gerçekleşmiştir (www.asb.com.tr, 2017).

1.6.16. Gaziantep Serbest Bölgesi

Türkiye’de Serbest Bölgeler kuruluş modelleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Gaziantep Serbest Bölgesi, arazisi ve kurulup işletilmesi tamamen özel sektöre ait olan modele göre kurulmuştur.Bu bağlamda, yer ve sınırları, 07.07.1998 tarih ve 98 / 11368 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Gaziantep Serbest Bölgesi’nin kurulması ve işletilmesi için Anonim Şirket olan GASBAŞ yetkili kılınmıştır.2014 yılı sonu itibariyle ticaret hacmi 134.455 olarak gerçekleşmiştir.94’ü işçi, 61’i büro personeli olmak üzere 155 kişi çalışmaktadır.Gaziantep Serbest Bölgesi’nde sağlanan mali ve ticari avantajlar şöyledir: (www.gasbas.com.tr, 2017)

- Bölgede bulunan bankalardan döviz olarak düşük faizle banka kredisi temin etmek mümkündür,
- Dövizle yapılan ticari işlemler işletme sermayelerini enflasyon karşısında korumaktadır,
- Yurt dışından bölgeye giren mallar için gümrük vergisi ödenmez,
- Gümrüksüz alanda süresiz stok tutup, talep oldukça partiler halinde varsa gümrük vergisini veya sadece KDV'sini ödemek suretiyle Türkiye'ye mal satma imkânı vardır,
- Türkiye'den Bölgeye yapılacak satışlar ihracat sayılacağından, Bölge kullanıcıları Türkiye'den KDV ödemeksizin mal satın alabilirler,
- Bölgedeki firmalar KDV, Gümrük Vergisi ve KKDF'den muaf tutulmuşlardır.
- Bölgede alım-satım, stok değerlendirme ve muhasebeleştirme konvertibl dövizlerle yapıldığı için kullanıcılar enflasyondan olumsuz etkilenmezler.
- GASBAŞ' da takas yoluyla ticaret serbesttir.

1.6.17. Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi

Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi 1985 yılında kurulmuştur.Bakanlar Kurulu kararıyla Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde TAYSEB A.Ş. tarafından işletilmektedir.1990 yılında oluşan Körfez Krizi ve sonrasındaki ekonomik gelişmeler nedeniyle olumsuz yönde etkilenmiştir.1997 yılından itibaren ise düzelen ekonomi ve GAP projesindeki gelişmelere bağlı olarak yatırımlar daha da artmıştır.2014 yılı sonu itibariyle yıllık ticaret hacmi 515.598 \$ gerçekleşmiştir (www.tayseb.com, 2017).

Tablo 18. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
1778	97	2	1877

Kaynak: www.tayseb.com

1.6.18. Bursa Serbest Bölgesi

Bursa Serbest Bölgesi Bursa Sanayi ve Ticaret Odasının önderliğinde Bursa Sanayici ve İş adamlarının ortaklığıyla Bursa Serbest Bölge Kurucu ve İşletici A.Ş. olarak 1998 yılında Serbest Bölge kurmak ve işletmek üzere kurulmuştur. En önemli amacı ilin hızlı bir şekilde büyümesi, ihracat ve ithalatı rekabet edilebilir seviyeye getirmektir. Tamamen Sanayi Bölgesi planı ile kurulmuş olan bölge bakanlar kurulunun 2000/538 sayılı sınır kararnamesinin onaylanmasıyla Mayıs 2001'de ticari faaliyetine başlamıştır. Faaliyete girdiği günden bu yana serbest bölgeler içinde üretime yönelik faaliyet gösteren en büyük serbest bölgelerden biri olma hedefine gün ve gün yaklaşmaktadır. 2014 yılı sonu itibariyle gerçekleştirilen yıllık ticaret hacmi 1.934.424 \$ olarak gerçekleşmiştir (www.buseb.com, 2017).

Tablo 19. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
8200	990	81	9271

Kaynak: www.buseb.com

1.6.19. Denizli Serbest Bölgesi

Denizli Serbest Bölgesi 2000 yılında faaliyete başlamıştır. Bölge, Denizli Organize Sanayi bitişğinde 538.285 m2'lik bir alana sahiptir. Bölgenin işletmeciliği DENSER Denizli Serbest Bölge Kurucu ve İşletmecisi A.Ş. yapmaktadır. Denizli Serbest Bölgesi'nde konfeksiyon ve tekstil sektörlerinde faaliyette bulunan 5 yerli firma yer almaktadır. Bölgeye Özel Sektör tarafından 210 milyon dolarlık yatırım yapılmıştır (Aksoy, 2010:49). 2014 yılı sonu itibariyle gerçekleştirilen yıllık ticaret hacmi 121.408 \$ olarak gerçekleşmiştir. 24'ü işçi, 9'u büro personeli olmak üzere 33 kişi çalışmaktadır (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.6.20. Kocaeli Serbest Bölgesi

KOSBAŞ Kocaeli Serbest Bölgesi projesi globalleşme düşüncesinin bir yansıması olarak 29 Ekim 2001 tarihinde Kocaeli Sanayi Odası önderliğinde Kocaeli'nin Başiskele ilçesinde yatırımcılarına kapılarını açmıştır. 2014 yılı sonu itibariyle gerçekleştirilen ticaret hacmi 700.819 dolar (\$) olarak gerçekleştirilmiştir. KOSBAŞ kuruluş amaçları ise şöyledir: (www.kosbas.com.tr, 2017)

- Yatırımcıları bölgeye çekmek, iş hacmi ve istihdam artışını sağlamak,
- İhracatı arttırmak,
- Bölgeye döviz girişini sağlamak,
- Bürokrasiyi en aza indirmek,
- Kaliteli bir yönetim anlayışıyla hizmet vermek,
- Bölgedeki sanayi ve ekonominin, uluslar arası rekabet gücünün artırılmasına destek olmaktır.

Kosbaş'ın sunduğu hizmetler ise ana başlıklar halinde aşağıda verilmiştir:

- Hazır Altyapı
- Catering Hizmeti
- Restaurant Hizmeti
- Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimi (OSGB) Hizmeti
- Kiralık Yatırım Arazileri ve Açık, Kapalı Ticari Alanlar
- Hızlı Gümrük İşlemleri
- Otopark Hizmeti
- Yükleme ve Boşaltma v.b. Hizmetler

Tablo 20. Bölgedeki İstihdamın Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
1188	105	65	1358

Kaynak: www.kosbas.com.tr

1.6.21. Tübitak Marmara Araştırma Merkezi

TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi bünyesinde başlayan Teknoloji Parkı faaliyetlerinin gelişim sürecinde, Teknoloji Serbest Bölgesi (TEKSEB) ve Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TEKGEB) ünvanları ile, hukuki statüleri birbirinden farklı iki bölge kurulmuş olup, ülkemizde mevcut 55 teknopark içinde "Teknoloji Serbest Bölgesi" tanım ve avantajlarına sahip yegane Teknokent TÜBİTAK Marmara Teknokent'idir. Toplam 62 hektar alan sahip TÜBİTAK Marmara Teknokent'inin 25,73 hektarı "Teknoloji Geliştirme Bölgesi"(TEKGEB) olup, 36,27 hektarı Teknoloji Serbest Bölgesi" (TEKSEB) olarak ayrılmıştır. Bölgenin kurulup işletilmesine TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM) yetkili kılınmış olup, konuya ilişkin kuruluş ve işletme sözleşmesi Marmara Araştırma Merkezi (MAM) ile T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı arasında 27.01.2000 tarihinde akdedilmiştir. Bölgenin gayesine uygun şekilde işletilmesi, yönetilmesi ve bölgede faaliyet gösteren firma ve bölge çalışanlarına ihtiyaç duyulan destek ve hizmetlerin sağlanması için "Anonim Şirket" statüsünde bir işletici şirket kurulması uygun görülmüş ve bu doğrultuda "Marmara Teknokent A.Ş." tüzel kişiliği kurulmuştur. Bölgeye ileri teknoloji kullanan firmaları çekmek için her türlü imkan sağlama çalışmaları sürmektedir. 2014 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen yıllık ticaret hacmi 174.486 \$ olmuştur (marmarateknokent.tubitak.gov.tr, 2017).

Tablo 21. Firmaların Sektörel Dağılımı

Bilişim Teknolojileri Enformasyon Ve Yazılım	%38
Elektrik, Elektronik Ve Elektromekanik	%14
Enerji, Çevre	%8
İleri Malzeme	%15
Medikal, Biyomedikal	%5
Otomotiv	%2
Savunma Sanayi	%10
Telekomünikasyon	%8

Kaynak: marmarateknokent.tubitak.gov.tr

Tablo 22. Bölgedeki İstihdam Dağılımı

İşçi	Büro Personeli	Diğer	Toplam
1022	385	9	1416

Kaynak: marmarateknokent.tubitak.gov.tr

1.7. Serbest Bölgelerin Sağladığı Avantajlar

Serbest Bölgelerde, ülkelerin ekonomi stratejilerine göre, sınai ve ticari faaliyetler için daha fazla muafiyet ve teşvikler tanınmaktadır. Serbest bölgeler yabancı sermayeyi ülkeye çekmek ve ihracatı artırmak, yerli üreticilerin dünya piyasalarındaki fiyattan girdi temin etmelerini sağlayarak uluslararası rekabet güçlerine katkıda bulunmak, döviz girişini artırmak, yeni iş olanakları oluşturarak istihdam probleminin çözümüne yardımcı olmak, ileri teknolojinin yurtdışından ülkeye getirilmesi ile ekonomik standartları yükseltmek amacıyla kurulurlar (Ebiri, 2006:26).

3128 sayılı kanun'un 6'ncı maddesinde serbest bölgelerde sağlanan muafiyet ve teşvikler belirtilmiştir. Bu maddeye binaen, serbest bölgeler gümrük hattı dışında sayılır. Bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine ilişkin mevzuat hükümleri uygulanmaz. İşleticiler ve kullanıcılar yatırım ve üretim aşamalarında Bakanlar Kurulunca belirlenecek teşviklerden yararlanılabilir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

Türkiye'de serbest bölgelerde kullanıcı firmalara sağlanan teşvik ve avantajlar başlıklar halinde aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

1.7.1. Mali Avantajlar

Serbest Bölgelerin sağladığı çeşitli Mali Avantajlar ve Muafiyetler bulunmaktadır. Mali Avantajlar aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır.

1.7.1.1. Vergi Avantajlarından Yararlanma

Bu bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümleri uygulanmaz. Serbest Bölgeler'de hizmetlere ve mallara ilişkin işlemler, Katma Değer Vergisi'nden istisna edilmiştir. Türkiye'nin diğer bölgelerinden serbest bölgelere yapılan satışlar ihracat sayıldığından, bölge kullanıcıları Türkiye'den ihracat fiyatına ve KDV ödemedi mal satın alabilirler. Serbest bölgelerde sağlanan vergi avantajlarını kısaca özetlemek gerekirse: (Erçakar, 2004:3).

- Üretim sebebiyle imal edilen ürünlerin satışından elde edilen kazançlar, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar Gelir veya Kurumlar Vergisinden muafır.
- Kullanıcıların Serbest Bölgelerde ürettikleri ürünlerin FOB bedelinin en az % 85'ini yurtdışına satışını gerçekleştirmeleri halinde, istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler gelir vergisinden müstesnadır. Bakanlar Kurulu bu oranı % 50'ye kadar indirmeye yetkilidir.
- Bu bölgelerde bir faaliyet amacıyla gerçekleştirilen işlemler ve düzenlenen kağıtlar damga vergisi ve harçlardan müstesnadır.

- Üretim faaliyeti dışındaki konularda 06/02/2004 tarihinden önce ruhsat almış olan kullanıcıların Gelir veya Kurumlar Vergisi muafiyeti, faaliyet ruhsatı süresi sonuna kadar devam edecektir. 06/02/2004 tarihinden itibaren diğer konularda düzenlenen faaliyet ruhsatları kapsamında ise vergi muafiyeti bulunmamaktadır.

Görüldüğü gibi, serbest bölgedeki firmalara sağlanan vergi avantajları daha çok üretim bazlı faaliyet gösteren yatırımcılara yönelik olarak düzenlenmiştir. Yüksek katma değerli ürünlerin üretilmesi göz önüne alındığında bu yaklaşımın daha önemli ve teşvik edici olduğu gerçeği anlaşılmaktadır. Ancak, bölgedeki diğer yatırımcılar için gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti olmaması serbest bölgeleri ticaret için cazip yerler olmaktan çıkarabilecektir (Türkgenci, 2009:51).

1.7.1.2. Muhtasar Muafiyeti

Serbest Bölgelerde imal edilen malların FOB bedelinin en az %85 ini yurtdışına ihraç eden yatırımcıların istihdam ettiği personele ödedikleri ücretler gelir vergisinden muaftır. Bakanlar Kurulu tarafından bu oran %50'ye indirilebilir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.1.3. Gümrük Vergisi ve Kkdf Muafiyeti

Serbest Bölgeler gümrük hattı dışında kaldığından dolayı, bölgeye giren ürünler gümrük vergisine tabi değildir. Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) ve Katma Değer Vergisi (KDV) kredili ithalatta ödenmez.

1.7.1.4. Kar Transferi Kolaylığı

Yatırımcılar elde ettiği kazançları hiçbir izne tabi olmaksızın yurt dışına veya Türkiye'ye serbestçe transfer edilebilmektedir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.1.5. Ticaret Kolaylığı İmkani

Türkiye ve Serbest Bölge arasında yapılan faaliyetler de dış ticaret rejimi hükümleri uygulanır. Diğer bir deyişle, Türkiye'den Serbest Bölgelere gönderilen mallar ihracat rejimine, Serbest Bölgeden Türkiye'ye gönderilen ürünler ise ithalat rejimine tabi olup, Serbest Bölgedeki firmalar Türkiye'den ihraç fiyatına (KDV'siz) ürün ve hizmet satın alabilirler. Ayrıca, diğer ülkeler ile serbest bölge ve diğer serbest bölgeler arasında dış ticaret rejimi hükümleri geçerli değildir. Bu bölgelerde sarf malzemelerinin en az sürede teminini sağlayabilmek amacıyla bedeli 5000 ABD Doları veya karşılığı Yeni Türk Lirasını geçmeyen Türkiye menşeli ürünler, talebe bağlı olarak ihracat işlemine tabi olmayabilir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.1.6. Ücretlerde Kesinti Yapılmaması

İşçi ücretlerinde SGK primi dışında hiçbir kesinti yapılmaz (Erçakar, 2004:230).

1.7.1.7. Gümrük Vergisi Prosedüründen Arındırılmış Ticaret Kolaylığı

Serbest bölgeye giren AB veya Türkiye menşeli ürünlerin, serbest dolaşımda bulunma statüsü değişmediğinden, Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere girişinde gümrük vergisi

ödenmez. Ayrıca üçüncü ülke menşeli ürünlerin serbest bölgeye girişinde ve bu ürünlerin AB üyesi veya Türkiye dışındaki üçüncü ülkelere gönderilmesi durumunda da gümrük vergisi ödenmez. Ancak serbest bölgeden Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere satılan ürünlerin serbest dolaşım durumunda olmayan üçüncü ülke menşeli ürünler için Ortak Gümrük Tarifesi'nde belirlenen tarifeler üzerinden gümrük vergisi ödenir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.1.8. Enflasyon Muhasebesi Yapma İmkânı

Muhasebe sistemi, serbest bölgelerdeki faaliyetlerle ilgili her türlü ödeme dövizle yapılmaktadır. Bu durum firmaları yüksek enflasyon ve devalüasyon oranlarının yarattığı karlardan korumaktadır (Ebiri, 2006:3).

1.7.2. Ticari Avantajlar

1.7.2.1. Eşitlik Faydalanma Prensibi

Sağlanan teşvik ve avantajlardan serbest bölgede bulunan yerli ve yabancı tüm yatırımcılar eşit olarak faydalanır. Ayrıca firmalar veya kullanıcılar üretim safhasında Bakanlar Kurulu'na belirlenecek vergi dışı teşviklerden de yararlandırılabilir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.2.2. Pazar İhtiyaçlarına Göre Ticari Faaliyet İmkânı

Serbest Bölgelerde kalite, fiyat ve standartlarla ilgili olarak gümrük ve kambiyo mevzuatına ilişkin üretici işletmelerin talepleri dışında, kamu kurum ve kuruluşlarına verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmaz (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.2.3. Yerli ve Yabancı Tüm Pazarlara Erişim İmkânı

Serbest bölgelerden Türkiye'ye yönelik ürün alım-satımına ve serbest bölge ile diğer ülkeler arasında yapılacak ticari faaliyetlere sınırlama getirilmemiştir. Serbest bölgelerden yurt içine ürün satışına, tüketim malları ve riskli mallar haricinde, herhangi bir sınırlama getirilmemiştir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.2.4. Prosedür ve Bürokrasinin Azaltılması

Bürokrasiye ait birçok işlem faaliyet boyunca en aza indirgenmiştir. Bu bölgeler özel sektör firmalarınca işletilmektedir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.2.5. Ab ve Gümrük Birliği ile Serbest Dolaşım Belgelerinin Temini İmkânı

Türkiye, "Gümrük Birliği"nin parçası sayıldığından, Türkiye veya AB menşeli mallar ile Türkiye'de serbest dolaşım durumunda olan malların A.TR Belgesi düzenlenerek AB'ye satılması mümkündür. Üçüncü ülke menşeli mallar ise Ortak Gümrük Tarifesi'nde belirlenen tarife üzerinden Serbest Bölge Gümrük Müdürlüğü'ne gümrük vergisi ödenmek suretiyle serbest dolaşıma geçirildikten sonra ATR Belgesi düzenlenerek AB'ye gönderilebilir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.2.6. Tedarik Zinciri İmkânlarından Yararlanma Kolaylığı

Serbest bölgeler ihracata yönelik üretim yapan yatırımcılara, yardımcı madde ve hammadde temininde, dünya fiyatları ve şartları ile kesintisiz tedarik imkânları sunmaktadır (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.3. Yatırım Avantajları

1.7.3.1. Orta ve Uzun Vadede Planlama

Serbest Bölgelerde;

- 15 yıl hazır işyeri kiralayan kullanıcılar için,
- 20 yıl üretici-kullanıcı-kiracı şirketler için,
- 30 yıl kendi tesisini yapan yatırımcılar için,
- 45 yıl kendi işyerini yapan yatırımcı-üretici-kullanıcılar için,

devamlı olarak faaliyet ruhsatı düzenlenir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

49-98 yıl için 100.000 \$ ve 99 yıl için ise 250.000 \$ ücret alınmaktadır (Ebiri, 2006:2).

1.7.3.2. Stratejik Avantaj

Ülkedeki Serbest Bölgelerin en önemli avantajları arasında; Asya ve Avrupa arasında kilit bir öneme sahip olması, uluslar arası havaalanlarına, Ege, Karadeniz ve Akdeniz'deki büyük limanlara, karayolu ağlarına ve turizm merkezlerine olan yakınlıkları sayılabilir (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

1.7.3.3. Ticari ve Sınai Faaliyetlere Uygun ve Ucuz Altyapı İmkânı

Ülkedeki Serbest Bölgeler gelişmiş altyapısı ile diğer ülkelerle eşit standarttır (www.ekonomi.gov.tr, 2017).

BÖLÜM 2: SERBEST BÖLGELERİN DIŞ TİCARETE ETKİSİ

2.1. Dış Ticaret Tanımı, Çeşitleri ve Politikaları

Serbest Bölgeler, dış ticareti geliştirmek ve diğer ülkelere karşı rekabet üstünlüğü sağlamak amacıyla kurulmuş olan bölgelerdir. Bununla birlikte ülkelere istenen kaynakları sağlayarak birçok etkiler meydana getirirler. Bu bölümde dış ticaretin tanımı, çeşitleri ve politikaları açıklanarak bu kavramlar üzerinden serbest bölgelerin dış ticaret üzerine etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Dış Ticaret Tanımı

İnsanlık tarihinin en eski eylemlerinden biri olan ticaret, mal veya hizmetlerin belirli bir bedel karşılığında alım- satımıdır. Dış ticaret ise en basit şekliyle, ticaretin ülke sınırları dışında gerçekleşmesi, farklı ülkelerin birbirlerinden mal veya hizmet alıp satmasıdır (Kara, 2012:34).

Ülkeler arasında çeşitli ekonomik işlemler gerçekleşmektedir. Gerçekleşen ekonomik işlemler, sermaye hareketleri, hizmet hareketleri ve mal hareketleri gibi alanlarda meydana gelmektedir. Dış ticaret kavramı tüm bu ekonomik işlemler içinden mal hareketleriyle ilgili işlemler, yani ithalat ve ihracat işlemleri ve bu işlemlerin gerçekleştirilmesinin parasal boyutunu oluşturan döviz hareketleridir (Demir, 2004:4).

Yukarıda da görüldüğü üzere dış ticaret üzerinde birçok tanım yapılmıştır. Genel anlamda dış ticaret, ülkelerin birbirleriyle karşılıklı olarak yaptığı mal veya hizmet alım-satımına konu olan her şey olarak tanımlanabilir.

2.1.2. Dış Ticaret Çeşitleri

Dış ticaret çeşitleri dört ana başlık altında incelenmektedir;

2.1.2.1. Normal Ticaret

Bir ülkenin dış ticaret ve kambiyo rejimleri kapsamında, serbest döviz ile yapılan, mevzuat ile özel bir ayrıcalık tanınmayan ticarettir (Özdemir, 2007:15).

Serbest bölgeler bu ticaretin dışında sayılırlar çünkü tanıtımda geçen “özel bir ayrıcalık tanınmayan ticaretlerdir” kısmı serbest bölgeler için geçersizdir. Serbest bölgeler tamamen özel ayrıcalıklarla kurulur ve ticaret işlemlerini gerçekleştirirler (Demirtaş, 2016:46).

2.1.2.2. Bağlı Ticaret

Bağlı ticaret, “ülkeler arasında imzalanan ticari sözleşmelerden dolayı ihracat yapan ülkenin ithalat yapan ülkeden ihracat bedeli için döviz dışında bir işlem talep etmesi şeklinde yapılan ticaret” şeklinde tanımlanmaktadır (Toroslu, 2000:68).

2.1.2.3. Sınır Ticareti

Birbirine komşu ülkeler arasında halkın bölgesel gereksinimlerinin karşılanmasını kapsar. Bu ticari faaliyetin gerçekleştirilmesindeki amaç, halkın gereksinim duyduğu mal

veya eşyaların daha rahat bir şekilde temin edilmesi ve halkın birbirleriyle olan ilişkilerinin güçlendirilmesidir. Sonuç olarak, bu faaliyetlerle birlikte bölgedeki huzur ve refahın korunacağı beklenmektedir (Uzandaç, 2008:22).

2.1.2.4. Serbest Bölge Ticareti

Özellikle serbest bölgelerdeki üretim için ülkelerden karşılanan hammadde ihtiyacı yerli üreticiyi olumlu yönde etkilerken aynı zamanda ucuz hammadde ile üretilen ürünlerin ihracatından kazanılan döviz gelirleri daha önce bahsedildiği gibi ülkeler için kalkınmayı desteklemektedir. Bu sayede ortaya çıkan refah artışı yerli üretici için daha uygun hammadde üretimini sağlayabilir, yerli üretici maliyetlerini düşürdükçe serbest bölgede yapılan üretimin maliyetini de düşürür. Bu sayede dış pazarda rekabet üstünlüğü kazanılır, ihracat artar ve bu şekilde oluşan ticaret döngüsü çarpan/hızlandıran mekanizmasının bölgeler üzerinde de işlediğini göstermektedir (Demirtaş, 2016:46).

2.1.3. Dış Ticaretin Faydaları

Dış ticaretin kalkınmaya veya büyümeye faydalarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: (Seyidoğlu, 1996:102-104)

- Üretim ve kaynak açığını karşılamak,
- İç ekonomideki ürün fazlasına çıkış (pazar) sağlamak,
- Geniş bir piyasa hacmi oluşturmak,
- Rekabet oluşturmak,
- İç piyasa talebini geliştirmek,
- Ekonomik dinamizm oluşturmak,

Dış ticaretin büyümeye etkileri genellikle pozitif olmasına karşın bazı negatif etkileri de olabilmektedir. Fakat böyle durumlarda ekonomiyi dış dünyaya kapatmak ülkeler için daha kötü olacağından ülkeler ortaya çıkan olumsuzlukları minimuma indirmeye çalışmalıdırlar. Serbest bölgelerin kalkınmaya etkisi yapılan işlemlerden kaynaklanan döviz birikimiyle açıklanabilir. Ülkeler yaptıkları ticaret için dövizle ödeme yaparlar ve bu günümüzde ihtiyaç olan döviz kaynağını oluşturur. Ülkeler bu döviz kaynağıyla diğer ülkelerin mallarına olan talebi karşılanmakta ve dış ticaret açığı azaltılmaktadır (Demirtaş, 2016:47).

2.1.4. Dış Ticaret Politikaları

Dış ticaret politikaları geniş anlamıyla, ülkelerin dış ticaretlerini düzenlemede geleceğe yönelik hedefleri gereğince aldıkları önlemlerin tamamıdır. Dar anlamda ise devletin dış ticarete ve yatırımlara sınırlama getirerek bunları düzenlemesi ve teşviki olarak ifade edilir (Köksal, 2016:13).

2.1.4.1. Dış Ticaret Politikasının Amaçları

Dış ticaret politikasının amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür; (Ertürk, 2001: 107)

- Ülke insanının refahını arttırıp hayat standartlarını yükseltmek,

- Dış ticaret ilişkilerindeki dengesizlikleri düzenlemek,
- Ülkede sanayiye korumak ve geliştirerek dış piyasa rekabetine katılmasını sağlamak
- Dış ödemeler dengesizliklerini gidermek,
- Ülkede tam istihdamı sağlamak,
- Fiyat istikrarının sağlanmasında iktisat politikalarını kullanmak,
- Ülkenin ve başka ülkelerin dış politikalarını yönlendirmek

2.1.4.2. Dış Ticaret Politikasının Araçları

Dış ticaret politikasının araçlarının başlıcaları aşağıda kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

➤ Gümrük Tarifeleri

İthal edilen ürüne konan vergiler şeklinde uygulanır. Gümrük tarifelerindeki amaç vergi geliri elde etmek ve bebek sanayi olarak adlandırılan yeni kurulmuş sanayileri yabancı üreticilerden ve oluşacak haksız rekabetten korumaktır. Dış ticaret politikalarının en çok uygulanan biçimidir. Serbest bölgeler de ülkelerin ithalatı üzerinde etkilidirler ve ülkeler gümrük tarifelerini serbest bölgelerin yurtiçi ticaretine üzerinde de etkilidir (Demirtaş, 2016:50).

➤ Tarife Dışı Ticaret Politikası Araçları

Gümrük tarifelerinin dışında genellikle döviz çıkışına yol açan işlemleri kısıtlamak için hükümetlerin tek taraflı kararı ile konulan müdahale önlemleri olarak tanımlanmaktadır. Bunlardan bazıları ana başlık olarak miktar kısıtlamaları, görünmez engeller, gönüllü ihracat kısıtlamaları ve tarife benzeri faktörler, bağlı ticaret ve ihracatın özendirilmesi olarak sıralanabilir. Aşağıda bu araçlara kısaca değinilmiştir (Seyidoğlu, 2007: 141);

- **Bağlı Ticaret:** Bazen döviz tasarrufu sağlamak, serbest dövizle satılamayan düşük kaliteli yerli üretimin ihracını gerçekleştirebilmek, yabancı sermaye yoluyla büyük sanayi tesisleri kurmak gibi nedenlerle “bağlı ticarete başvurulabilir. Bu tür ticaret çoğunlukla ülkelerarası anlaşmalara dayanır ve taraflardan birisi devlet kurulu niteliğindedir. Eskiden sadece takas ve kliringden oluşan bağlı ticaret günümüzde, karşı-satınalım, geri-satınalım, dengeleme gibi değişik yöntemleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir.
- **İhracatın Özendirilmesi:** Kısa dönemde ihracatın ve böylelikle döviz gelirlerinin artırılmasını, uzun dönemde ise ülke kaynaklarının ihracat endüstrisine kaymasını sağlamak amacıyla alınan önlemler bütünü olarak tanımlanan “ihracatın özendirilmesi” ekonomik kalkınma için önemli bir politika aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.
- **Görünmez Engeller:** Ülkenin halk sağlığı çevre koruması veya kamu güvenliğini sağlamak gibi sebeplerden uyguladığı idari teknik düzenlemeleri veya standartları içermektedir.
- **Miktar Kısıtlamaları:** Devletin ithalatı doğrudan belirli miktarlarla sınırlandırılmasına dayanan ithalat kotaları, yasaklamalar ve döviz kontrolü gibi

uygulamalardan oluşmaktadır. Fiyat mekanizmasını kaldırıp yerine hükümet yetkililerinin kararlarını uygulamaları sebebiyle kaynak dağılımı açısından oldukça sakıncalı bulunmaktadır.

- Tarife Benzeri Faktörler: Fiyat mekanizması yoluyla müdahale etmeyi sağlayan araçlardır. Genellikle ithalatı pahalılaştırıp karlılığı arttırmaya yöneliktir.
- Gönüllü İhracat Kısıtlamaları: İhracatı yapan ülkenin ithalatı yapan ülkedeki piyasayı bozduğunu gerekçesi üzerine yapılan kısıtlamalardır.

2.1.4.3. Genel Olarak Dış Ticaret Politikası Çeşitleri

Dış ticaret politikaları genellikle ticaretin engellenmesi veya kısıtlanması şeklindedir. Ancak bazı durumlarda bu müdahaleler dış ticaret işlemlerini özendirici olarak yapılabilmektedir. Teoride karşılaştırmalı üstünlükler ve serbest ticaret, dünyadaki hammadde kaynaklarının en etkin şekilde kullanılmasına olanak tanıyan teoriler olarak bilinir. Ancak uygulamada tam anlamıyla serbest ticarete rastlamak mümkün değildir. Günümüzde korumacı politikayı savunanlar ile serbest ticaret politikasını savunanlar arasındaki tartışmalar sürmektedir. Bu iki politikaya aşağıda değinilmiştir;

➤ Korumacı Dış Ticaret Politikası

Ülkeler ithal ikamesi ürünleri iç pazarda desteklemek adına korumacı dış ticaret politikasını savunabilirler. Ancak bu korumacı politika sebebiyle üretici firmaların rekabet etmesine gerek kalmadığı için kaynakların etkin kullanımını bozmaktadır. Aynı zamanda üretimde ayrıcalık sağlayarak girişimcileri yeniliklerden faydalanma fikrinden de uzaklaştırır (Demirtaş, 2016:51-52).

➤ Serbest Dış Ticaret Politikası

Serbest dış ticaret politikası ihracatı teşvik eden politikadır. İhracat yönlü dış ticaret politikasını, gelişmekte olan ülkelerin dâhili üretim için kullanabilecekleri kaynaklarını ihtiyatlı bir politika ile etkili bir şekilde ihracat üretimine yönlendirilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Günümüzde bütün ülkeler ihracatı teşvik etmek için çeşitli önlemler uygulamaktadır. Bunların başında ve en yaygın olarak kullanılan ihracatta vergi iadesi gelmektedir. İhracatı teşvik önlemlerini; ihracatta prim sistemi, ihracatta vergi iadesi ile vergi muafiyeti ve indirimi, girdi teşvikleri, devlet pazarlama yardımı şeklinde özetlemek mümkündür (Karluk, 2003: 207).

2.2. Serbest Bölgelerin Dış Ticarete Etkileri

Serbest bölgeler yukarıda da belirtildiği üzere tek bir etki üzerinden değil farklı etkileriyle dış ticareti etkilerler. Burada özetlemek gerekirse, bürokratik işlemlerin kolaylaştırılmış olması serbest bölgelerin daha hızlı şekilde ticaret işlemlerinin gerçekleşmesini sağlar ve dış ticareti hızlandırır. Dış ticarete sağlanan bu etkinlik fiyat değişimlerine hızlı şekilde uyum sağlamayı ve piyasaya anlık olarak tepki vermeyi kolaylaştırır. Yabancı sermayenin getirdiği teknolojik gelişmelerden faydalanarak üretimi ve dolayısıyla ihracatı artırır. Ülkelerdeki yerel üreticilerden alınan hammaddeler de yerel üretici için bir avantajdır. Yine döviz getirileriyle ülkelerdeki refah artışına yardımcı olarak yerli üreticinin

hammadde maliyetini azaltır ve serbest bölgelerdeki üretimi arttırarak yine ihracat üzerinde olumlu etkiler sağlar. Bu şekilde süregelen çarpan mekanizması sayesinde serbest bölgeler giderek artan oranda ticaret hacimlerini geliştirir ve ülkelere sağladıkları avantajı da arttırmırlar. Diğer ülkelere yapılan ihracat için kota bulunmaması da ülkelerin dış ticaretine pozitif katkılarda bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere serbest bölgeler sağladıkları avantajlar ile etkilerini pekiştirmektedirler (Demirtaş, 2016:54).

2.3. Türkiye’de Dış Ticaret Politikalarının Gelişimi

Türkiye ekonomisinde dış ticaret politikası genel anlamda incelendiğinde, Cumhuriyetin kuruluşundan 1980 yılına kadar geçen sürede, süreklilik taşıyan bir dış ticaret politikasının uygulanmadığı görülmektedir.1923-1928 yılları arasında, Lozan Antlaşması gereği; 1950 -1954 yıllarında da, ekonomi politikası değişikliği ile, liberal dış ticaret uygulamaları gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemler dışında, Cumhuriyetin kuruluşundan 1980 yılına kadar, genel anlamda devletçi ekonomi politikaları uygulanmıştır.24 Ocak Kararları ile Türkiye’nin dış ticaret yapısında yaşanan en önemli değişiklik, ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi terk edilerek, yerine ihracata yönelik sanayileşme stratejisini benimseyen bir ekonomi politikasının uygulamaya konulmasıdır.1980 yılından 2016 yılına yılı sonuna kadar dış ticaretin gelişimi rakamsal olarak aşağıdaki tablodan görülmektedir (Uzandaç, 2008:32).

Tablo 23. 1980-2016 Arası Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri

	İhracat	İthalat	Dış ticaret hacmi	Dış ticaret açığı	İhracatın ithalatı karşılama oranı
Yıllar	Değer (milyar \$)	Değer(milyar\$)	Değer(milyar\$)	Değer (milyar\$)	%
1980	2 910 122	7 909 364	10 819 486	-4 999 242	36,8
1981	4 702 934	8 933 374	13 636 308	-4 230 439	52,6
1982	5 745 973	8 842 665	14 588 639	-3 096 692	65
1983	5 727 834	9 235 002	14 962 836	-3 507 168	62
1984	7 133 604	10 757 032	17 890 636	-3 623 429	66,3
1985	7 958 010	11 343 376	19 301 386	-3 385 367	70,2
1986	7 456 726	11 104 771	18 561 497	-3 648 046	67,1
1987	10 190 049	14 157 807	24 347 856	-3 967 757	72
1988	11 662 024	14 335 398	25 997 422	-2 673 374	81,4
1989	11 624 692	15 792 143	27 416 835	-4 167 451	73,6
1990	12 959 288	22 302 126	35 261 413	-9 342 838	58,1
1991	13 593 462	21 047 014	34 640 476	-7 453 552	64,6
1992	14 714 629	22 871 055	37 585 684	-8 156 426	64,3
1993	15 345 067	29 428 370	44 773 436	-14 083 303	52,1
1994	18 105 872	23 270 019	41 375 891	-5 164 147	77,8
1995	21 637 041	35 709 011	57 346 052	-14 071 970	60,6
1996	23 224 465	43 626 642	66 851 107	-20 402 178	53,2
1997	26 261 072	48 558 721	74 819 792	-22 297 649	54,1
1998	26 973 952	45 921 392	72 895 344	-18 947 440	58,7
1999	26 587 225	40 671 272	67 258 497	-14 084 047	65,4
2000	27 774 906	54 502 821	82 277 727	-26 727 914	51
2001	31 334 216	41 399 083	72 733 299	-10 064 867	75,7
2002	36 059 089	51 553 797	87 612 886	-15 494 708	69,9
2003	47 252 836	69 339 692	116 592 528	-22 086 856	68,1
2004	63 167 153	97 539 766	160 706 919	-34 372 613	64,8
2005	73 476 408	116 774 151	190 250 559	-43 297 743	62,9
2006	85 534 676	139 576 174	225 110 850	-54 041 498	61,3
2007	107 271 750	170 062 715	277 334 464	-62 790 965	63,1
2008	132 027 196	201 963 574	333 990 770	-69 936 378	65,4
2009	102 142 613	140 928 421	243 071 034	-38 785 809	72,5
2010	113 883 219	185 544 332	299 427 551	- 71 661 113	61,4
2011	134 906 869	240 841 676	375 748 545	- 105 934 807	56
2012	152 461 737	236 545 141	389 006 877	- 84 083 404	64,5
2013	151 802 637	251 661 250	403 463 887	- 99 858 613	60,3
2014	157 610 158	242 177 117	399 787 275	- 84 566 959	65,1
2015	143 838 871	207 234 359	351 073 230	- 63 395 487	69,4
2016	142 529 584	198 618 235	341 147 819	- 56 088 651	71,8

Kaynak: www.tuik.gov.tr

2.4. Türkiye’de Dış Ticaretin Önündeki Engeller

Türkiye’de dış ticaretin önündeki engelleri ana başlıklarıyla birlikte aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür;

- Finansal Engeller
- Yapısal Engeller
- Dış Kaynaklı Engeller

Finansal Engellere baktığımızda; enerji üretimindeki yetersizlik ve maliyetlerindeki yükseklik, hammadde maliyetlerindeki yükseklik, işgücü maliyetlerindeki yükseklik, sermaye ve finansman maliyetlerindeki yükseklik, ulaştırma ve taşıma maliyetlerindeki yükseklik ve haberleşme maliyetlerindeki yükseklik başlıkları altında toplanmıştır. Finansal engellerin çözüme kavuşturulmasında büyük pay hükümetlere düşmekte olup, maliyetlerin minimum seviyeye düşürülmesi ve çabaların maksimum düzeye çıkarılması gerekmektedir. Yapısal Engellere baktığımızda; ilk olarak ihracat yapan sektörlerimizin katma değer ve ürün çeşitliliği bakımından geniş bir yelpazeye sahip olmaması ve buna müteakip dış pazardaki rekabet gücünün azaltılmasını sağlayan sektörel bağımlılıktır. İkinci olarak düşük katma değer ve ürün çeşitliliğinin sınırlı sayıda olması ile dünyanın belirli merkezlerine ihracatının gerçekleştirilmesi sonucu oluşan bölgesel bağımlılıktır. Üçüncü olarak ihracata konu olan malları üreten sektörlerdeki verim düşüklüğüdür. Dördüncü olarak dış ticaretin organizasyonunu sağlayan kurumların etkinliğinden kaynaklanan sorunlar ve son olarak da beşincisi; iç tasarruf ve yatırım eksikliğinden kaynaklanan yapısal sorunlardır. Son olarak Türkiye’nin dış ticaret politikasının önündeki engel ise dış kaynaklı engellerdir. Dış Kaynaklı Engellerden ilki Avrupa Birliği ile yapılan gümrük birliği anlaşmasının dış ticaret politikası üzerinde yaptığı olumsuz etkilerdir. İkincisi ise küreselleşmenin dış ticaret üzerinde meydana getirdiği etkilerdir (Kılıç, 2006:71-95).

BÖLÜM 3: BURSA SERBEST BÖLGESİNDEKİ FİRMALARIN YATIRIM YAPMA NEDENLERİNİN ÖLÇÜLMESİ

3.1. Bursa Serbest Bölgesinin Kuruluşu ve Gelişimi

Bu bölümde Bursa Serbest Bölgesi'nin kuruluşu ve amaçları, altyapısı ve avantajları gibi konular ele alınarak bölge tanıtılmaya çalışılacaktır. Bölümün oluşturulmasında Bursa Serbest Bölgesi' nin web sitesinden faydalanılmıştır.

3.1.1. Bursa Serbest Bölgesinin Kuruluşu ve Amaçları

Bursa Serbest Bölgesi Bursa Sanayi ve Ticaret Odasının önderliğinde Bursa Sanayici ve İş adamlarının ortaklığıyla Bursa Serbest Bölge Kurucu ve İşletici A.Ş. olarak 1998 yılında serbest bölge kurmak ve işletmek üzere kurulmuştur. Kuruluş amacı Bursa'nın ithalat - ihracat hayatını daha hızlı ve rekabet edilebilir düzeye getirmektir. Tamamen Sanayi Bölgesi planı ile kurulmuş olan Serbest Bölge bu doğrultuda 825 dönümlük bir arazide bakanlar kurulu'nun 2000/538 sayılı sınır kararnamesinin onaylanmasıyla inşaat çalışmalarına başlanarak ve 11 ay gibi kısa sürede tüm altyapısı tamamlanarak Mayıs 2001'de ticari faaliyetine başlamıştır. Faaliyete girdiği günden bu yana Serbest Bölgeler içinde üretime yönelik faaliyet gösteren en büyük Serbest Bölgelerden biri olma hedefine gün ve gün yaklaşmaktadır. Bölge bir sanayi devi olan Bursa şehrine yakınlığı ve lokasyon olarak Marmara denizinin en önemli limanlarına açılan kapısı olması durumuyla her gün bu hedefi daha da ileri götürmektedir. Bölgenin yer seçiminde en önemli etkenler: limanlara yakınlığı, ana yola olan yakınlığı ve bir sanayi devi olan Bursa şehrine yakınlığı olmuştur. Lokasyonu yüzünden bölgenin en önemli özelliklerden birisi liman bölgesinin gerisinde hemen üretim yapabilip lojistik kolaylığı sağlamasıdır (www.buseb.com, 2017).

3.1.2. Bursa Serbest Bölgesinde Altyapı

Bursa Serbest Bölgesi kuruluşunda üretim faaliyetlerinin üst düzeyde yapılabileceği ve ihracata yönelik üretimin yerinde yapılıp limanlara taşınabileceği bir üretim modeli üssü olarak düşünülmüştür ve bu üretim üssü kurulurken her türlü teknik ve idari beceriye sahip olan ortaklar ve tecrübeli personeli sayesinde sanayi için gerekli olan her türlü altyapı projeleri hazırlanmıştır. Bunların haricinde su, elektrik, doğalgaz, haberleşme, peyzaj ve çevre düzenleme hizmeti ile tadilat, bakım ve onarım gibi altyapı hizmetleri verilmektedir (www.buseb.com, 2017).

3.1.3. Bursa Serbest Bölgesinin Avantajları

Her serbest bölgenin kullanıcılarına sunduğu çeşitli avantajlar vardır. Türkiye Serbest Bölgeleri genelde aynı özellikte olan serbest bölgelerdir ve kullanıcılarına hemen hemen aynı avantajları sunmaktadırlar. Bursa Serbest Bölgesi'nin de bölgede faaliyette bulunan firmalara sunduğu avantajlar, bölgenin web sitesinde şöyle belirtilmektedir (www.buseb.com, 2017):

- 6 Şubat 2004 tarihinden sonra üretim Faaliyet Ruhsatı alan firmalar ise Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olana kadar gelir ve kurumlar vergisinde

muaftır. Bu firmalar istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler üzerinde gelir vergisi öderler.

- Yurt dışından bölgeye getirilen ürünler için gümrük vergisi ödenmez.
- Türkiye'den serbest bölgeye yapılan satışlar ihracat rejimine tabidir, bölge kullanıcıları Türkiye'den ihraç fiyatına K.D.V.siz mal satın alabilirler. Bu da bir çok kalemde hammadde / ara mal için maliyet avantajı sağlar.
- Gümrüksüz alanda süresiz stok tutup, talep oldukça partiler halinde gümrük vergisini ve KDV'sini ödeyerek Türkiye'ye ithalat rejime tabi olarak mal satma imkanı vardır.
- Transit halinde olan mallar bölgeye girmeden diğer ülkelere sevk edilebilir.
- Serbest Bölgeye getirilen Türkiye veya AB menşeli ya da buralarda serbest dolaşımda bulunan mallarınız, serbest dolaşımda bulunma statüsü değişmediğinden, Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere girişinde gümrük vergisi ödemezsiniz. Ayrıca, üçüncü ülke menşeli mallarınızın Serbest Bölgeye girişinde ve bunların Türkiye ve AB üyesi ülkeler dışındaki üçüncü ülkelere gönderilmesi halinde de gümrük vergisi ödemezsiniz. Ancak, Serbest Bölgeden Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere gönderilen serbest dolaşım durumunda olmayan üçüncü ülke menşeli mallarınız için Ortak Gümrük Tarifesinde belirtilen oran üzerinden gümrük vergisi ödersiniz.
- Serbest Bölgeler ile diğer ülkeler ve diğer Serbest Bölgeler arasında dış ticaret rejimi hükümleri uygulanmaz.
- Elde edilen kazançlar, hiçbir baskı olmaksızın diğer ülkelere transfer edilebilir. Kambyo mevzuatı hükümleri uygulanmaz. Bankacılığa ait hususlar Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü tarafından belirlenir.
- Yerli ve Yabancı ayrımı gözetilmeksizin sağlanan avantaj ve teşviklerden tüm kullanıcılar eşit olarak yararlanır.
- Firmalar serbest bölgelerde faaliyet gösteren bankalardan, bu bankaların bölgede yararlandıkları teşvik ve avantajlar dolayısıyla yurtiçindeki bankalar göre daha rahat kredi alabilirler.
- Faaliyet ruhsatı, hazır işyeri kiralamak suretiyle faaliyet gösterecek kiracı-kullanıcı firmalar için 15 yıl (faaliyet konusu üretim olanlar için 20 yıl), kendi işyerini inşa etmek suretiyle faaliyet gösterecek yatırımcı-kullanıcı firmalar için 30 yıl (faaliyet konusu üretim olanlar için 45 yıl) süreli verilmektedir.

3.2. Bursa Serbest Bölgesinin Performansı

Bu bölümde Bursa Serbest Bölgesi'nin yıllık ticaret hacimleri, toplam ticaret hacmindeki değişimler ve istihdam konuları ele alınarak değerlendirilmiştir.

3.2.1. Bursa Serbest Bölgesi Yıllık Ticaret Hacimleri

Tablo 24. Bursa Serbest Bölgesi Yıllık Ticaret Hacimleri

Bölge	2011	%2012-2011	2012	%2013-2012	2013	%2014-2013	2014	%2015-2014	2015
Bursa	1.571.579	-2,5	1.532.317	24,48	1.907.397	1,42	1.934.424	-9,7	1.746.803

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

Tabloya bakıldığında 2012-2011 ve 2015-2014 yıllarında eksi değerlerde olduğu 2013-2012 yıllarında ise yüzdelik değer bakımından yüksek olduğu görülmektedir. 2013-2012 yıllarındaki yükseklikte, komşu ülkelerle olan ticari ilişkilerin artması ve avrupa birliği ülkeleri dışında asya ve afrika pazarlarına yönelik yapılan ikili anlaşmalar ticaret hacminin artmasına sebep olmuştur. Yine aynı zamanda Bursa Serbest Bölgesi'nde yabancı yatırımcı sayısının artması da bu konuda önemli bir faktör olmuştur.

3.2.2. Bursa Serbest Bölgesi Ticaretin Hacminin Ticaretin Yönüne Göre Dağılımı

Tablo 25. 2013 ve 2016 Yılı Verileri Kıyaslaması

2013 Verileri	
Türkiye'den Bursa Serbest Bölgeye giren malların toplam değeri	282.865.929 \$
Bursa Serbest Bölgeden Türkiye'ye giren malların toplam değeri	148.594.000 \$
Yurt dışından Bursa Serbest Bölgeye giren malların toplam değeri	536.996.315 \$
Bursa Serbest Bölgeden yurt dışına çıkan malların toplam değeri	938.833.268 \$
2016 Verileri	
Türkiye'den Bursa Serbest Bölgeye giren malların toplam değeri	261.339.192 \$
Bursa Serbest Bölgeden Türkiye'ye giren malların toplam değeri	142.591.307 \$
Yurt dışından Bursa Serbest Bölgeye giren malların toplam değeri	483.204.207 \$
Bursa Serbest Bölgeden yurt dışına çıkan malların toplam değeri	948.320.823 \$

Kaynak: www.gtso.org.tr

Tabloya bakıldığında 2016'da Türkiye'den Bursa Serbest Bölgesi'ne giren malların toplam değerinde, Bursa Serbest Bölgesi'nden Türkiye'ye giren malların toplam değerinde ve Yurt Dışından Bursa Serbest Bölgesine giren malların toplam değerinde 2013'e göre bir azalış olduğu gözükmemektedir. Bursa Serbest Bölgesi'nden yurt dışına çıkan malların toplam değerinde ise bir miktar artış gözükmemektedir. İki yılı kıyasladığımızda 2016 yılındaki değerlerin düşük çıkmasındaki en büyük etkenin siyasi gelişmeler olduğu bilinmektedir. Gemlik Ticaret ve Sanayi Odası'nın açıkladığı verilere göre Bursa Serbest Bölgesi'nde 2016 yılına göre en fazla ihracat yapılan sektörler ise, elektrik ve elektronik makine ve cihazları, dokumacılık ürünleri, makine-sanayi mamulleri, taşıt araçları, gıda sanayi ürünleri, lastik-plastik sanayi ürünleri olmuştur.

3.2.3. Bursa Serbest Bölgesinde İstihdam

Tablo 26. Bursa Serbest Bölgesinde İstihdam

Bölge	Ocak-Aralık 2014				Ocak-Aralık 2015				
	İŞÇİ	BÜRO PERSONELİ	DİĞER	TOPLAM	İŞÇİ	BÜRO PERSONELİ	DİĞER	TOPLAM	%
Bursa	8.200	990	81	9.271	9.175	921	20	10.116	9,11

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

Tabloya bakıldığında 2014-2015 yıllarına göre yüzde 9,11’lik bir artış gerçekleştiği görülmektedir. Bunda da en büyük faktörün işçi sayısındaki artış olduğu görülmektedir.

3.2.4. Üç Yıllık Kıyaslamalı İthalat-İhracat Verileri

Tablo 27. Bursa Serbest Bölgesinde 3 Yıllık İhracat ve İthalat Değerleri

YILLAR	2014		2015		2016	
AYLAR	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT	İTHALAT	İHRACAT
Ocak	\$645.140.845	\$661.199.329	\$600.933.337	\$808.738.106	\$636.024.849	\$685.996.544
Şubat	\$692.710.951	\$755.903.797	\$638.251.216	\$796.211.192	\$691.283.097	\$848.157.901
Mart	\$747.800.717	\$945.125.143	\$744.583.446	\$877.829.340	\$803.529.776	\$912.323.728
Nisan	\$681.008.412	\$922.474.230	\$678.934.024	\$867.379.415	\$776.309.621	\$908.100.307
Mayıs	\$735.245.257	\$807.292.712	\$666.160.191	\$735.034.238	\$706.176.137	\$968.409.953
Haziran	\$709.320.855	\$827.457.808	\$734.746.346	\$965.709.059	\$808.860.015	\$959.821.081
Temmuz	\$616.083.066	\$789.533.978	\$774.125.303	\$812.143.294	\$744.883.453	\$863.469.860
Ağustos	\$678.395.366	\$616.604.598	\$585.022.424	\$706.532.056	\$665.691.779	\$848.039.493
Eylül	\$656.300.855	\$769.799.423	\$599.336.147	\$862.181.827	\$691.611.262	\$754.103.500
Ekim	\$763.550.094	\$625.636.197	\$719.080.276	\$995.521.641	\$749.306.127	\$1.125.324.906
Kasım	\$706.370.497	\$764.369.130	\$674.805.345	\$941.240.711	\$753.403.559	\$823.938.680
Aralık	\$824.980.595	\$891.119.579	\$666.386.998	\$975.992.871	\$701.607.822	\$1.000.837.682
TOPLAM /USD	\$8.456.907.510	\$9.376.515.924	\$8.082.365.054	\$10.344.513.75	\$8.728.687.497	\$9.738.702.552
DEĞİŞİM(bir önceki yıla göre % +,-)	-3,50%	-4,20%	-4,50%	10%	8%	-6%

Kaynak: www.gtso.org.tr

Tabloya bakıldığında 2014’te eksi ithalat ve ihracat değerleri olduğu görülmektedir. Bu dönemde mal ithal ve ihracatında bir durağanlık olduğu, bunun da en büyük sebeplerinden birinin de komşu ülkelerdeki iç savaş’tan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Komşu ülkelerdeki iç savaşın ihracat ve ithalat değerlerimizi etkilediği de hükümet tarafından açıklanmıştır. 2015’te ithalatın eksi ihracatın ise artı değerlerde olduğu görülmektedir. Bu dönemde ihracatın artı değerlerde çıkmasının en büyük nedeni devletin verdiği teşvikler ve vergi kolaylığı sağlaması olmuştur. 2016’da ise ithalatın artı, ihracatın eksi değerlerde olduğu görülmektedir. Bu dönemde ise ülkedeki siyasi gelişmeler ihracatın eksi değerlere gerilemesine sebep olmuştur.

3.2.5. Bursa Serbest Bölgesindeki Firmaların Uyuşuna Göre Dağılımı

Tablo 28. Bursa Serbest Bölgesindeki Firmaların Uyuşuna Göre Dağılımı

Firma	Sayı
Türk	24
Yabancı	7
Türk-Yabancı Ortaklığı	9
Toplam	40

Kaynak: www.gtso.org.tr

Tabloya bakıldığında 24 Türk firması, 7 Yabancı firma ve 9 tane de Türk-Yabancı ortaklığı ile kurulan firmalar olduğu görülmektedir.

3.3. Bursa Serbest Bölgesindeki Firmaların Yatırım Yapma Nedenlerinin Ölçülmesi

Türkiye’de 1980’li yılların sonlarından itibaren hayata geçirilebilen serbest bölge uygulaması, yıllar içinde önemli bir ivme yakalamıştır. Serbest Bölgeler gerek dış ticarete olan katkısı gerekse firmalara sağladığı teşvik ve avantajlar bakımından sürekli tartışma konusu olmuştur. Ayrıca 5084 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile serbest bölgelere sağlanan teşvik ve avantajlara sınırlamaların getirilmesi de en önemli sebeplerden biri olmuştur.

Serbest Bölgeler’de firmaların yaşadığı sorunlar ve bunların çözümü konusunda teorik bilgiler dışında yeterli bilimsel çalışmanın da az sayıda yapıldığı görülmektedir.

3.3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu araştırmanın temel amacı Bursa Serbest Bölgesi’nde dış ticaret faaliyetinde bulunan firmaların bursa serbest bölgesinde yatırım yapma nedenlerini ölçmek, firmaların bursa serbest bölgesi yönetiminin sunduğu hizmetlerden duyduğu memnuniyetleri ölçmek, bölgedeki firmaların bursa serbest bölgesi ile ilgili görüşlerini faktörlere ayırarak belirlemek, serbest bölgeler ile ilgili genel görüşlerini belirlemek, bursa serbest bölgesindeki mevcut durumu ve firmaların karşılaştığı sorunları ortaya koyarak çözüm önerileri sunmaktadır.

3.3.2. Araştırmanın Yöntemi ve Örneklem

Araştırmanın uygulama alanını Bursa Serbest Bölgesi’nde faaliyet gösteren firmalar oluşturmaktadır. 2017 yılı BUSEB verilerine göre bölgede faaliyet gösteren 45 firma bulunmaktadır. 10 firma ise faaliyet ruhsatı bulunmasına rağmen aktif faaliyette bulunmadığından örneklem dışında tutulmuştur. 5 firma ise yönetim kurulu izin vermediğinden anket formunu doldurmamıştır. Araştırmanın örneklemi Bursa Serbest Bölgesi’nde aktif faaliyette bulunan 40 firma oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak birincil verilere ulaşılması amacıyla anket tekniğinden yararlanılmıştır. Bursa Serbest Bölgesi’ndeki firmalara, daha önce Hayrettin Tıraş (2008) tarafından kullanılan anket çalışması ve bireysel eklenen sorular uygulanmıştır.

Araştırma verilerini elde etmek için oluşturulan anket dört sayfadan oluşmaktadır. Birinci sayfada araştırmaya katılan firmalar ile ilgili bilgiler, ikinci sayfada yatırım yapma nedenleri ve buseb yönetiminin sunduğu hizmetler hakkında sorular sorulmuştur. Üçüncü sayfada 5'li likert ölçeği ile firmaların bursa serbest bölgesi hakkındaki görüşleri ölçülmüştür. Son sayfada ise serbest bölgelerde firmaların karşılaştıkları problemler önem derecesine göre ölçülüp, firmaların serbest bölgede karşılaştığı problemlerin çözümü konusundaki önerileri sorulmuştur.

3.3.3. Verilerin Analizi

Araştırmada 2 Ekim-24 Kasım 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen alan çalışmasından elde edilen veriler tablolar halinde sunulacak ve değerlendirilecektir. Verilerin değerlendirilmesinde anketteki soruların türüne göre, frekans dağılımı ve ağırlıklı puanlamaya dayalı derecelendirmeden yararlanılmıştır. Araştırmada firmaların doldurduğu anket formu ile elde edilen cevaplar SPSS 15.0 yazılımı ve Microsoft Excel programı ile elektronik ortama aktarılmış ve analiz edilmiştir. Dış ticaret ile uğraşan serbest bölgedeki firmaların yatırım yapma nedenlerinin belirlenmesi amacıyla Wilcoxon Hipotez Testi uygulanmıştır. Firmaların Bursa Serbest Bölgesi ile ilgili görüşlerini alt boyutlarıyla belirlemek için Faktör Analizi yapılmıştır.

3.3.3.1. Ankete Katılan Firmalara İlişkin Genel Bilgiler

Anketteki ilk 4 soru, bölgede faaliyette bulunan firmalar hakkında bilgi edinme amacını taşımaktadır. İlk soruda ankete katılan firmaların ne kadar süredir bölgede faaliyette oldukları sorulmaktadır.

Tablo 29. Bursa Serbest Bölgesinde Firmaların Faaliyete Başladığı Yıllar

Tarih	Sayı	%
2000	1	2,5
2002	5	12,5
2003	4	10
2004	1	2,5
2006	2	5
2008	4	10
2009	2	5
2010	1	2,5
2011	2	5
2012	5	12,5
2013	4	10
2014	3	7,5
2015	2	5
2016	3	7,5
2017	1	2,5
Toplam	40	100

Tabloya bakıldığında 2002,2003,2008,2012 ve 2013 yıllarında yüzdelik oranda artışın yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 30. Firmaların Faaliyet Ruhsatlarının Konularına Göre Dağılımı

Faaliyet Ruhsatı Türü	Ruhsat Sayısı	%
Üretim	21	52,5
Üretim-Alım Satım	7	17,5
Alım-Satım	4	10
Yemek Üretimi	1	2,5
İşyeri Kiralama	2	5
Montaj-Demontaj, Bakım-Onarım	2	5
Atık Yönetim Sistemi	1	2,5
Diğer	2	5
Toplam	40	100

Tabloya bakıldığında Faaliyet Ruhsat Türü en fazla üretim ve bununla birlikte üretim-alım-satım ve alım-satım olduğu görülmektedir.Diğer bölümündeki 2 firma ise danışmanlık hizmeti vermektedir.

Tablo 31. Bursa Serbest Bölgesinde Firmaların Yaptıkları Faaliyete Göre Dağılımları

Faaliyet	Sayı	%
Sadece İhracat Yapmaktadır	8	20
Çoğunlukla İhracat Yapmaktadır	12	30
Eşit Oranda İhracat/İthalat Yapmaktadır	7	17,5
Çoğunlukla İthalat Yapmaktadır	3	7,5
Sadece İthalat Yapmaktadır	2	5
Sadece Yurt İçine Yönelik Faaliyet Yapmaktadır	8	20
Toplam	40	100

Tabloya bakıldığında firmaların çoğunlukla ihracat yapma oranı en yüksek oran olarak görülmektedir.İkinci olarak sadece ihracat ve sadece yurt içine yönelik faaliyette bulunan firmalar da %20 oranıyla öne çıkmaktadır.İthalatın oranları ise düşük oranlarda çıkmıştır.Sonuç olarak bölgede firmaların ihracat yapma oranları ithalat yapma oranlarına göre daha yüksektir.

Tablo 32. Bursa Serbest Bölgesinde Firmalarda Çalışan Kişi Sayısı

Firmada Çalışan Kişi Sayısı	Firma Sayısı	%
1-9 Kişi	7	17,5
10-49 Kişi	12	30
50-99 Kişi	9	22,5
100 ve Daha Fazla Kişi	12	30
Toplam	40	100

Tabloya bakıldığında 100 ve daha fazla ile 10-49 kişi arasında olan dağılımın oranları %30 ile birinci sıradadır.İkinci olarak %22,5 ile 50-99 kişi aralığı çıkmıştır.Son olarak ise %17,5 ile 1-9 kişi aralığı çıkmıştır.

3.3.3.2. Bursa Serbest Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyetlerin Ölçülmesi

Ankete katılan firmalara Bursa Serbest Bölge yönetiminin sunduğu hizmetlerden duydukları memnuniyet derecesini ölçmek amacıyla sorular sorulmuş ve bunları değerlendirmeleri istenmiştir. Böylece firmaların bursa serbest bölge yönetiminin sunduğu hizmetlerden ne ölçüde memnun oldukları belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 33. Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyet Dereceleri

Altyapı Hizmetleri		Frekans	Yüzde	Bölgenin Tanıtımı		Frekans	Yüzde
1	Çok Memnun	3	7,5	1	Çok Memnun	2	5
2	Memnun	14	35	2	Memnun	10	25
3	Kararsız	5	12,5	3	Kararsız	14	35
4	Memnun Değil	16	40	4	Memnun Değil	10	25
5	Hiç Memnun Değil	2	5	5	Hiç Memnun Değil	4	10
Toplam		40	100	Toplam		40	100

Tabloya bakıldığında altyapı hizmetlerinden firmaların %40'ının memnun olmadığı, %35'inin memnun olduğu, %12,5'inin ise kararsız olduğu görülmektedir. Bölgenin tanıtımı için firmaların %35'inin kararsız, %25'inin memnun, %25'inin ise memnun olmadığı görülmektedir.

Tablo 34. Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyet Dereceleri

Bölgedeki Firmaların Hak ve Menfaatlerinin Savunulması İçin Kamuoyu Oluşturulması		Frekans	Yüzde	Buseb İle Olan Bürokratik İşlemlerde Hız ve Kalite		Frekans	Yüzde
1	Çok Memnun	2	5	1	Çok Memnun	7	17,5
2	Memnun	9	22,5	2	Memnun	11	27,5
3	Kararsız	12	30	3	Kararsız	6	15
4	Memnun Değil	10	25	4	Memnun Değil	12	30
5	Hiç Memnun Değil	7	17,5	5	Hiç Memnun Değil	4	10
Toplam		40	100	Toplam		40	100

Tabloya bakıldığında bölgedeki firmaların hak ve menfaatlerinin savunulması için kamuoyu oluşturma maddesi için firmaların %30'unun kararsız olduğu, %25'inin memnun olmadığı ve %22,5'inin ise memnun olduğu görülmektedir. Buseb ile olan

bürokratik işlemlerde hız ve kalite maddesinde ise firmaların %30'unun memnun olmadığı, %27,5'inin memnun olduğu, %17,5'inin ise çok memnun olduğu görülmektedir.

Tablo 35. Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyet Dereceleri

Firmalara Karşı Duyarlı Bir Yönetim Tarzının Uygulanması		Frekans	Yüzde	Firmalara Sektörel ve Pazar Bazında Bilgi Desteğinin Sağlanması		Frekans	Yüzde
1	Çok Memnun	4	10	1	Çok Memnun	5	12,5
2	Memnun	15	37,5	2	Memnun	8	20
3	Kararsız	8	20	3	Kararsız	10	25
4	Memnun Değil	11	27,5	4	Memnun Değil	13	32,5
5	Hiç Memnun Değil	2	5	5	Hiç Memnun Değil	4	10
Toplam		40	100	Toplam		40	100

Tabloya bakıldığında, firmalara karşı duyarlı bir yönetim tarzının oluşturulması maddesine firmaların %37,5'inin memnun olduğu, %27,5'inin memnun olmadığı ve %20'sinin ise kararsız olduğu görülmektedir. Firmalara Sektörel ve Pazar bazında bilgi desteğinin sağlanması maddesine firmaların % 32,5'inin memnun olmadığı, %25'inin kararsız olduğu ve %20'sinin ise memnun olduğu cevabını verdiği görülmektedir.

Tablo 36. Bölge Yönetiminin Sunduğu Hizmetlerden Duyulan Memnuniyet Dereceleri

Sosyal Alanda Sunulan Hizmetlerin Sağlanması		Frekans	Yüzde
1	Çok Memnun	1	2,5
2	Memnun	8	20
3	Kararsız	3	7,5
4	Memnun Değil	13	32,5
5	Hiç Memnun Değil	15	37,5
Toplam		40	100

Tabloya bakıldığında, sosyal alanda sunulan hizmetlerin sağlanması konusunda firmaların %37,5'inin hiç memnun olmadığı, %32,5'inin memnun olmadığı ve %20'sinin ise memnun olduğu görülmektedir.

3.3.3.3. Serbest Bölgelerdeki Problemlerin Ankete Katılan Firmalar Tarafından Değerlendirilmesi

Ankete katılan firmalara genel olarak serbest bölgelerde karşılaşılan problemlerle ilgili sorular yöneltilmiştir. Sorular 5'li ölçeğe ve önem derecesine göre sorulmuştur. Bununla birlikte Bursa Serbest Bölgesi'ndeki firmaların serbest bölgelerde genel olarak görülen problemlere ilişkin bakışı ve değerlendirmelerinin alınması amaçlanmıştır.

Tablo 37. Bölgelerde Genel Olarak Karşılaşılan Problemlerin Değerlendirilmesi

Serbest bölgelerde firmaların karşılaştığı problemler		Çok Önemli		Önemli		Fikrim Yok		Önemli Değil		Hiç Önemli Değil	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	Yasal düzenlemeler ve mevzuatla ilgili eksiklikler	16	40	22	55	1	2,5	1	2,5	0	0
2	Teşviklerin yeterli olmaması ve 5084 sayılı kanunla getirilen sınırlamalar	11	27,5	24	60	4	10	1	2,5	0	0
3	SB'le ilgili mevzuatın sürekli değişmesi ve firmaların yatırım anındaki haklarını kaybetmesi	18	45	14	35	7	17,5	1	2,5	0	0
4	Altyapı imkanlarının yetersiz olması	16	40	19	47,5	3	7,5	2	5	0	0
5	Gümrük hizmetlerinin yavaş olması	21	52,5	17	42,5	1	2,5	1	2,5	0	0
6	Ulaşım imkanlarının yeterli olmaması	21	52,5	17	42,5	1	2,5	1	2,5	0	0
7	Kurucu işletici şirketin hizmetlerindeki yetersizlik	17	42,5	21	52,5	1	2,5	1	2,5	0	0
8	Hükümetlerin uyguladığı ekonomik politikaların etkileri	20	50	17	42,5	3	7,5	0	0	0	0
9	Bürokrasinin fazlalığı	20	50	17	42,5	2	5	1	2,5	0	0
10	Teknolojik yetersizlik	17	42,5	17	42,5	5	12,5	1	2,5	0	0
11	Hükümetten, üniversitelerden ve meslek odalarından yeterli destek alınamaması	13	32,5	14	35	8	20	4	10	1	2,5
12	Elektrik,su,telefon ve doğalgaz gibi giderlerin yüksek olması	19	47,5	15	37,5	2	5	4	10	0	0
13	Kira ve arsa bedellerinin yüksek olması	18	45	17	42,5	2	5	3	7,5	0	0
14	Bölgenin problemlerini çözecek yetkili mercilere ulaşılmasının zorluğu	18	45	17	42,5	1	2,5	3	7,5	1	2,5
15	Bölgenin yeteri kadar tanıtılamaması	17	42,5	15	37,5	5	12,5	3	7,5	0	0
16	Hükümetlerin bölgeyi vergi kaçıran ve kaçakçılığın yapıldığı yerler olarak görmesi	15	37,5	12	30	10	25	2	5	1	2,5
17	SB'de yapılacak işyeri ve inşaatlarda kullanılacak malzemenin bölgeye girişinde yaşanan problemler	21	52,5	14	35	4	10	1	2,5	0	0
18	Bölge dışına çıkarılacak atıkların transferinde bürokratik sıkıntıların olması	24	60	14	35	1	2,5	0	0	1	2,5

Bölgedeki firmaların büyük çoğunluğu yasal düzenlemeler ve mevzuatla ilgili eksikliklerden kaynaklanan sorunun önemli ya da çok önemli olduğuna inanmaktadır. Bu görüşe sahip olan firmaların oranı %95'tir. Serbest Bölgeler ile ilgili mevzuatın sürekli değişmesi ve firmaların yatırım anındaki haklarını kaybetmesi maddesine firmaların %80'i önemli ya da çok önemli bulduğunu belirtmiştir. %17,5 ise fikrim yok ve %2,5'u ise önemli değil görüşünü belirtmiştir. Bu da bizlere istikrarlı bir serbest bölge politikasının hala oluşturulmadığını ve yasaların sürekli değişmesinin yatırımcıyı yatırım yapma konusunda öngöremediği bir duruma ittiği görülmektedir.

Firmalar teşviklerin yeterli olmaması ve 5084 sayılı kanunla getirilen sınırlamalar maddesini ise %87,5 oranında önemli ya da çok önemli bir problem olduğunu belirtmişlerdir. Firmaların %10'u fikrim yok derken, %2,5'u ise önemli olmadığını belirtmiştir. Burada da özellikle 5084 sayılı kanundaki gelir vergisi ve işveren sigorta primleri ile ilgili avantaj ya da teşviklerin 31.12.2008 tarihine kadar sınırlandırılması, yatırımcı açısından olumsuz düşünceye kapılmasına neden olmaktadır.

Altyapı imkanlarının yetersiz olması firmalar tarafından %87,5 oranında önemli ya da çok önemli bulunmuştur. %7,5 fikrim yok derken, %5'i ise önemli olmadığını belirtmiştir. Firmaların çoğu özellikle hazır altyapı imkanlarının tam olarak bekleneni karşılamadığını ve bu avantajın uygulamada tam olarak gerçekleşmediğini belirtmişlerdir.

“Gümrük hizmetlerinin yavaş olması” bölgedeki firmaların %95'i tarafından önemli ya da çok önemli bir problem olarak görülmektedir. %2,5'u fikrim yok derken, %2,5'u da önemli olmadığını belirtmektedir. Bu sonuçlar bize gümrük hizmetlerinin yavaş ve yetersiz olduğunu göstermektedir.

“Ulaşım imkanlarının yeterli olmaması” bölgedeki firmaların %95'i tarafından önemli ya da çok önemli bir problem olarak görülmektedir. Firmaların %2,5'u fikrim yok derken, %2,5'u da önemli olmadığı görüşünü belirtmektedir. Burada ki sorun bölgeden bölgeye farklılık gösterse de kuruluş yeri faktörü çok önemli bir rol oynamaktadır.

Firmaların %95'i Kurucu işletici şirketin hizmetlerindeki yetersizlik'lerden kaynaklanan problemlerin olduğuna inanmaktadır. %2,5'u fikrim yok derken, %2,5'i de önemli olmadığı görüşündedir.

Hükümetlerin uyguladığı ekonomik politikaların etkileri bölgedeki firmaların çoğunluğu (%92,5) tarafından kabul edilmektedir. Firmaların %7,5'u fikrim yok derken, hiçbir firma aksi görüş belirtmemiştir. Firmaların ileriye dönük plan ve stratejileri ülkede uygulanan ekonomik politikalarla yakın ilişkili olduğundan, yatırımcıları etkilemekte ve karar vermelerinde önemli rol oynamaktadır.

Bölgedeki firmaların %92,5'i serbest bölgelerde bürokrasinin fazla olmasından kaynaklanan problemin olduğuna inanmaktadır. Firmaların %5'i fikir belirtmezken, %2,5'i de önemli olmadığı görüşündedir. Bu da bizlere teoride sağlanan avantajların, pratikte pek de başarılı olmadığını göstermektedir.

Firmaların %85'i teknolojik yetersizliğin problem olduğu görüşündedir. Bu konuda fikrim yok diyenlerin oranı %12,5 iken, %2,5'i ise önemli olmadığı görüşündedir. Bu da bizlere serbest bölgelere teknolojik transferin sağlanması konusunda henüz başarılı bir sonuca ulaşamadığını göstermektedir.

“Hükümetten, üniversitelerden ve meslek odalarından yeterli destek alınamaması” bölgede faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğu (%67,5) tarafından problem olarak görülmektedir. Firmaların %20'si fikrim yok derken, %12,5'i de önemli olmadığını belirtmişlerdir.

Firmaların %85'i serbest bölgeler'de, elektrik, su, telefon ve doğalgaz gibi giderlerin yüksek olduğuna ve bununda firmaları olumsuz yönde etkilediğine inanmaktadırlar. Firmaların %5'i fikrim yok derken, %10'u önemli olmadığını görüşündedir.

Firmaların %87,5'i kira ve arsa bedellerinin yüksek olmasının önemli bir problem olduğu görüşündedirler. Firmaların %5'i fikrim yok derken, %7,5'i ise önemli olmadığını görüşündedir.

Bölgenin problemlerini çözecek yetkili mercilere ulaşılmasında sıkıntıların yaşandığı da firmaların %87,5'i tarafından problem olarak görülmektedir. Firmaların %2,5'i fikrim yok derken, %10'u ise önemli olmadığını görüşünü belirtmiştir. Bu konuda da yetkili mercilerin iletişim kanallarının yeteri kadar iyi olmadığı anlaşılmaktadır.

“Bölgenin yeteri kadar tanıtılamaması” görüşü firmaların %80'i tarafından problem olarak görülmektedir. Firmaların %12,5'i fikrim yok derken, %7,5'i önemli olmadığını görüşündedir. Bu problem de yatırımcılar açısından dezavantajlı olarak görülebilir.

“Hükümetlerin bölgeyi vergi kaçıran ve kaçakçılığın yapıldığı yerler olarak görmesi” görüşü de firmaların %67,5'i tarafından problem olarak görülmektedir. Firmaların %25'i fikrim yok derken, %7,5'i ise önemli olmadığını görüşündedir. Burada da teoride olan bu düşüncenin pratikte de aynı şekilde algılandığı sonucu çıkmaktadır.

“Bölge dışına çıkarılacak atıkların transferinde bürokratik sıkıntıların olması” görüşü de firmaların %95'i tarafından önemli bir problem olarak görülmektedir. Aynı zamanda “Serbest bölgede yapılacak işyeri ve inşaatlarda kullanılacak malzemenin bölgeye girişinde yaşanan problemler” ise firmaların %87,5'i tarafından önemli bulunmuştur. Bu gibi nedenlerden dolayı firmaların işleri aksayabilir ve faaliyetlerini bölge dışına çıkarmalarına sebep olabilir.

3.3.3.4. Serbest Bölgede Karşılaşılan Problemlerin Çözümü İçin Firmaların Önerileri

Serbest Bölgede karşılaşılan problemlerin çözümü için firmalara önerileri sorulmuştur. Böylece firmaların bu konu hakkındaki fikir ve düşünceleri öğrenilmiştir. Genel olarak firmaların öneri ve fikirleri maddeler halinde aşağıda verilmiştir;

- BUSEB yönetiminin daha hızlı ve etkin çözümler üretmesi,
- Gümrük hizmetlerinin etkin ve hızlı olmasına yönelik adımların atılması,
- Bürokratik engellerin azaltılması,
- Mevzuatın güçlendirilmesi ve teşviklerin artırılması
- Ulaşım ve altyapı hizmetlerinin hızlı ve etkin bir şekilde çözüme kavuşturulması,
- Ekonomi bakanlığında çalışan personel sayısının artırılması ve kullandıkları sbbup programının geliştirilip anlık çözümler üretmesi,
- Serbest bölge müdürlüğünün, bölge içindeki firmalarla düzenli toplantılar/bilgilendirmeler yapması,
- Bakım-onarım vb. acil durumlarda malzeme giriş ve çıkışlarının kolaylaştırılması.

3.3.3.5. Serbest Bölgelerin Problemlerinin Çözümünde En Etkili Kuruluşun Belirlenmesi

Firmalara serbest bölge problemlerinin çözümünde hangi kurum veya kuruluşun etkili olduğu sorulmuştur.

Tablo 38. Serbest Bölge Problemlerinin Çözümünde En Etkili Kurumun Belirlenmesi

İlgili Kurum/Kuruluş	Sayı	%
Hükümet	30	75
Buseb	10	25
Diğer	0	0

Tabloya göre serbest bölgelerdeki problemlerin çözümünde en etkili kurum/kuruluş, büyük bir oranla (%75) hükümet olmuştur. Ankete katılan firmaların %25'ine göre ise buseb'tir. Diğer şıkkını ise hiçbir firma işaretlememiştir.

3.3.3.6. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi

Aynı veri kaynağından elde edilmiş olan iki ölçüm sonuçları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test eder. Non parametrik bir testtir. Genellikle veri sayısının az olduğu durumlarda kullanılır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi ile analiz edilmiştir. Sig.: $p < 0,05$ 'ten küçük çıktığı için anlamlılık düzeyindeki verilerin normal dağılıma uymadığı kabul edilmiştir. Bu da bizlere Wilcoxon İşaretli Sıralar Testini uygulayabileceğimizi gösterir. Veri sayısının az olduğu durumlarda genellikle Shapiro-Wilk'e bakılır.

Tablo 39. Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	Toplam	Anlamlılık	İstatistik	Toplam	Anlamlılık
Vergisel Beklenti	,469	40	,000	,436	40	,000
Vergisel Karşılama	,189	40	,001	,831	40	,000
Teşvik Beklenti	,473	40	,000	,434	40	,000
Teşvik Karşılama	,163	40	,009	,842	40	,000
Altyapı Beklenti	,411	40	,000	,544	40	,000
Altyapı Karşılama	,171	40	,005	,902	40	,002
Dış Pazar Beklenti	,342	40	,000	,558	40	,000
Dış Pazar Karşılama	,19	40	,001	,881	40	,001
İşgücü Beklenti	,332	40	,000	,523	40	,000
İşgücü Karşılama	,274	40	,000	,798	40	,000
Prestij Beklenti	,416	40	,000	,491	40	,000
Prestij Karşılama	,172	40	,004	,88	40	,001
Satış Beklenti	,434	40	,000	,597	40	,000
Satış Karşılama	,251	40	,000	,777	40	,000

Tablo 40. Hipotez Testleri Sonuçları

Hipotezler		Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi
H1	Firmaların vergisel avantajlardan yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.	Z=-4,219 p:0,000
H2	Firmaların serbest bölgelerde uygulanan teşviklerden yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.	Z= -4,383 p:0,000
H3	Firmaların hazır altyapı ve ulaşım imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.	Z= -4,736 p:0,000
H4	Firmaların dış pazarlara açılmada avantaj elde etme konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.	Z= -4,722 p:0,000
H5	Firmaların ucuz işgücü ve hammadde imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.	Z= -3,941 p:0,000
H6	Firmaların, firmaya prestij sağlama konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.	Z= -4,213 p:0,000
H7	Firmaların serbest bölgelerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında anlamlı bir farklılık vardır.	Z= -3,436 p:0,001

Gerçekleştirilen wilcoxon işaret testleri sonucunda H1 hipotezi: firmaların vergisel avantajlardan yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık vardır.H1 hipotezi kabul edilir.Bu sonuca göre firmaların vergisel avantajlardan yararlanma konusundaki beklenti oranlarının yüksek, karşılama oranlarının ise düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.Firmaların bu noktada vergisel avantajlardan tam anlamıyla yararlanamadığı ve bu konuda da hükümetin daha fazla teşvik ve muafiyeti sağlamasını istediği görülmektedir.Gerçekleştirilen wilcoxon işaret testleri sonucunda H2 hipotezi: firmaların serbest bölgelerde uygulanan teşviklerden yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık vardır.H2 hipotezi kabul edilir.Bu sonuca göre, verilen teşviklerden firmaların yeterince yararlanamadığı görülmektedir.Firmalar teşviklerin genişletilmesini istemektedir.Gerçekleştirilen wilcoxon işaret testleri sonucunda H3 hipotezi: firmaların hazır altyapı ve ulaşım imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık vardır.H3 hipotezi kabul edilir.Bu sonuca göre, hazır altyapı ve ulaşım konusunda özellikle bölge yönetiminin yetersiz kaldığı ve buna bağlı olarak firmaların sıkıntı yaşadığı görülmüştür.Firmalar bu konuda yönetimin daha hızlı ve etkin kararlar alması gerektiğini belirtmişlerdir.Gerçekleştirilen wilcoxon işaret testleri sonucunda H4 hipotezi: firmaların dış pazarlara açılmada avantaj elde etme konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık vardır.H4 hipotezi kabul edilir.Bu sonuca göre, firmaların dış pazara açılmada yeteri kadar avantajlı olmadığı yani beklentilerinin yüksek, karşılama oranlarının ise düşük olduğu görülmektedir.Gerçekleştirilen wilcoxon işaret testleri sonucunda H5 hipotezi: firmaların ucuz işgücü ve hammadde imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık vardır.H5 hipotezi kabul edilir.Bu sonuca göre, firmaların ucuz işgücü ve hammadde konusunda beklenen verimi alamadığı, beklentilerinin aksine kendilerine mali açıdan daha fazla yük getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.Gerçekleştirilen wilcoxon işaret testleri sonucunda H6 hipotezi: firmaların, firmaya prestij sağlama konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık vardır.H6 hipotezi kabul edilir.Bu sonuca göre, özellikle bölgenin firmaya prestij sağlama konusunda bekleneni karşılamadığı ve yatırımcıyı bölgeye çekmede de yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.Gerçekleştirilen wilcoxon işaret testleri sonucunda H7 hipotezi: firmaların serbest bölgelerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanma konusundaki beklenti ve karşılama oranları arasında ($p:0,00<0,05$) anlamlı bir farklılık vardır.H7 hipotezi kabul edilir.Bu sonuca göre, firmaların serbest bölgelerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanma konusunda beklentilerinin karşılanmadığı ve bu konuda da özellikle hükümetin gerekli yasal adımları atması gerektiği görüşüne varılmıştır.

3.3.3.7. Faktör Analizi

Ankete katılan firmaların Bursa Serbest Bölgesi ile ilgili ifadelerle verdikleri yanıtları ortaya koyabilmek amacıyla hazırlanan ölçekte yer alan 16 değişken faktör analizine tabi tutulmuştur.Bir başka ifadeyle firmaların bursa serbest bölgesi ile ilgili görüşlerini

ölçmeyi amaçlayan değişkenlerin farklı faktörler altında toplanıp toplanmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Veri setinin faktör analizi için uygunluğu Bartlett Küresellik testi ile örnek hacminin faktör analizi için yeterliliği, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi ile test edilmiştir. Faktörlerin elde edilmesinde temel bileşenler analizinden (Principal Components Analysis) yararlanılmıştır. Yorumlanabilir faktörlerin oluşturulması için veriler Varimax rotasyonuna tabi tutulmuştur. Faktör sayılarının tespit edilmesi amacıyla özdeğerleri 1 den büyük olanlar (Eigenvalues Over 1) değerlendirilmeye alınmıştır.

Tablo 41. Güvenirlilik Analizi

Cronbach's Alpha	Değişken Sayısı
,798	16

Faktör analizine tabi tutulan ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alpha güvenilirlik analizi ile test edilmiştir. Ölçeğe ait (16 değişken) alfa güvenilirlik katsayısı “,798” olarak tespit edilmiştir.

Tablo 42. Barlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçütü	,547	
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare	314,373
	Serbestlik Derecesi	120
	Anlamlılık Düzeyi	,000

Analiz sonuçlarına göre veri setinin faktör analizi için uygun olduğu Barlett test sonuçlarından anlaşılmıştır. Buna göre X^2 değeri : 314,373, Serbestlik Derecesi : 120, Anlamlılık Düzeyi (p):,000 olarak tespit edilmiştir. Örnek büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçütü test sonuçlarından anlaşılmıştır. Buna göre test istatistiği “,547” olarak tespit edilmiştir.

Tablo 43. Faktör Analizi

Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Başlangıç Faktör Yüklemeleri			Rotasyon Sonrası Faktör Yüklemeleri		
	Toplam	Var. %	Küm. %	Toplam	Var. %	Küm. %	Toplam	Var. %	Küm. %
1	4,665	29,157	29,157	4,665	29,157	29,157	3,651	22,817	22,817
2	2,13	13,313	42,471	2,13	13,313	42,471	2,116	13,223	36,039
3	1,647	10,291	52,761	1,647	10,291	52,761	2,109	13,182	49,222
4	1,524	9,525	62,287	1,524	9,525	62,287	2,09	13,065	62,287
5	1,18	7,377	69,664						
6	1,065	6,658	76,322						
7	0,944	5,901	82,223						
8	0,67	4,185	86,408						
9	0,621	3,879	90,287						
10	0,474	2,962	93,25						
11	0,357	2,231	95,481						
12	0,274	1,71	97,191						
13	0,182	1,138	98,329						
14	0,113	0,708	99,038						
15	0,082	0,51	99,547						
16	0,072	0,453	100						

Verilerin rotasyonu içinde, uygulamada en fazla kullanılan yöntem olan Varimax Rotasyonu kullanılmıştır. Yukarıdaki tabloya göre varyansın yüzde 62'sine denk gelen 4 faktör olduğu görülmektedir. Yukarıdaki tabloya göre bulunan dört faktör ile veri kümesinin içerisindeki toplam değişimin %62,287'si açıklanmıştır.

Tablo 44. Faktör Yükleri

	Component			
	1	2	3	4
k1	,898			
k2	,834			
k3	,819			
k4	,641		,387	-,319
sp1	,344	,738		
sp2	,423	,712		
sp3		,657		
sp4	,441	,458		,449
ese1			,752	
ese2			,723	
ese3	,393		,672	-,343
ese4			,351	
yye1		-,365		,693
yye2				,679
yye3				,577
yye4	,465			,478

Faktör 1'i oluşturan sorular yüklerine bakıldığında Kalkınma Faktörüne ait olduğu görülmektedir. Faktör 2'de ise Sosyal Politika faktörüne ait olduğu görülmektedir. Faktör 3'de Ekonomik ve Sosyal Etkenler Faktörü ve son olarak Faktör 4'de ise Yasal ve Yerel Etkenler Faktörü'nün olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda faktörlerin isimleri verilmektedir.

Tablo 45. Faktörler ve Kısa Adları

FAKTÖR	Faktör analizi sonucu bulunan	Faktör kısa adı
Kalkınma Faktörü	Faktör 1	K
Sosyal Politika Faktörü	Faktör 2	Sp
Ekonomik ve Sosyal Etkenler Faktörü	Faktör 3	Ese
Yasal ve Yerel Etkenler Faktörü	Faktör 4	Yye

Tablo 46. Faktör Maddeleri

Faktör Kısa Adı	Maddeler
K1	SB ile birlikte Bursa'ya yapılan yatırım artmıştır.
K2	Bursa SB'nin kuruluşundan itibaren gelişimini göz önüne aldığımızda şu an çok iyi bir konumdadır.
K3	SB'nin şu anki durumunu göz önüne alırsak 5-10 yıl içinde hızlı bir gelişim gösterecektir.
K4	SB'nin önümüzdeki 5-10 yıl içinde Bursa'nın kalkınmasına önemli ölçüde katkısı olacaktır
SP1	Bursa SB'si Bursanın istihdam sorununun çözümüne katkı sağlamaktadır.
SP2	SB Bursa'nın ticari faaliyetlerini olumlu etkilemektedir.
SP3	SB Bursa'nın sosyal ve kültürel yapısında olumlu etkiler yaratmıştır.
SP4	Bursa SB'de ihtisaslaşmaya gidilmesi SB'nin daha etkin ve verimli olmasını sağlayacaktır.
ESE1	Bursa SB'de teknoloji transferinin gerçekleşmesinin olumlu bir etkisi olacaktır.
ESE2	SB ile birlikte Bursa'ya göç ve nüfus artmıştır.
ESE3	Bursa SB'ne ulaşım çok önemli bir problemidir.
ESE4	Bursa SB'de firma sayılarının artması SB'nin dış ticareti için olumlu etki yaratacaktır.
YYE1	SB'nin Bursa'nın gelişimine önemli ölçüde katkısı olmuştur.
YYE2	2004 yılındaki 5084 sayılı kanunla yapılan değişiklikler Bursa SB'ne olan talebi olumsuz etkilemiştir.
YYE3	Hükümet, Yerel Yönetimler, Üniversite ve Meslek Odaları SB'yi yeteri kadar desteklemektedir.
YYE4	Bursa SB'de faaliyet gösteren firmaların dış pazar deneyimi diğer serbest bölgelerdeki firmalardan daha fazla gelişmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

En basit tanımıyla serbest bölgeler, bir ülkenin siyasi sınırları içinde bulunmakla beraber gümrük bölgesi dışında sayılan, ihracat odaklı yatırımların arttırılması için dizayn edilen özel bölgelerdir.Özellikle dış ticareti geliştirmek amacıyla oluşturulan Serbest Bölgeler ihracat temelli sanayileşme stratejisinin en önemli adımlarından biri olarak görülmüştür.Serbest Bölgeler'in 1980'li yıllardan itibaren güçlü bir şekilde gündeme gelmesinin en önemli nedenleri ise;

- Yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmek,
- Sanayileşme, istihdam ve teknoloji transferini arttırmak,
- İşletmeleri ihracata yönlendirmek,
- Dış ticareti arttırmaktır.

Hem yabancı sermayeli yatırımların hem de yerli yatırımların ülkelerin dış ticaretini arttırmada en önemli faktörlerden biri olarak düşünüldüğünde, serbest bölgelerde yatırım yapma nedenleri büyük önem arz etmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada Bursa Serbest Bölgesi'ndeki firmaların yatırım yapma nedenleri, Bursa Serbest Bölgesi ile ilgili görüşleri incelenmiştir.Bununla birlikte Bursa Serbest Bölge yönetiminin sunduğu hizmetlerden duyulan memnuniyetleri,serbest bölgelerle ilgili sorunların çözümü bağlamında önerileri ve genel olarak serbest bölgelerle ilgili görüşleri de ölçülmüştür.Araştırma analizine ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Yapılan araştırmaya katılan firmaların % 60'ı Türk yatırımcı, % 17,5'i Yabancı yatırımcı ve % 22,5'i ise Türk-Yabancı ortaklığıdır.Burada yerli yatırımcının yüksek oranda olması dikkati çekmektedir.Firmaların %52,5'i üretim ruhsatına, % 17,5'i üretim-alım satım ruhsatına, %10'u alım satım ruhsatına, % 5'i işyeri kiralama, % 5'imontaj-demontaj-bakım onarım, %2,5'i yemek üretimi, %2,5'i atık yönetimi ve %5'i ise diğer faaliyet ruhsatına sahiptir.Bölgede üretim ve alım-satım faaliyeti gösteren firmalar büyük orana sahiptirler.

Firmaların %30'u çoğunlukla ihracat yapmakta, % 20'si sadece ihracat yapmakta, %17,5'i eşit oranda, %20'si sadece yurt içine yönelik, %7,5'i çoğunlukla ithalat yapmakta ve % 5'i sadece ithalat yapmaktadır.Bölgede ihracat yapan firmaların ithalat yapan firmalara nazaran yüksek olduğu görülmektedir.Bu da bölge ve ülke ekonomisi için olumlu bir gelişmedir.

Gerçekleştirilen Wilcoxon işaretli sıralar testleri sonucunda vergisel avantajlardan yararlanma, teşviklerden yararlanma, hazır altyapı ve ulaşım imkanlarından yararlanma, dış pazarlara açılmada avantaj elde etme konusunda, ucuz işgücü ve hammadde imkanlarından yararlanma, firmaya prestij sağlama konusunda ve serbest bölgelerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanma konusunda beklenti ve karşılama oranları

arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.Firmalar'ın beklenti oranları yüksek, karşılanması noktasındaki oranları düşük çıkmıştır.Bu da bizlere gerek hükümet gerekse de bölge yönetimlerinin yukarıda sayılan yatırım yapma nedenleri hususunda firmaların taleplerini dikkate alarak doğru adımlar atması gerektiğini gösteriyor.Gerekli önlemler alınmadığı takdirde bölgedeki yatırımlar azalacak ve ülke ekonomisi de bundan olumsuz yönde etkilenecektir.

Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda ise 4 faktör oluşmuştur.Faktör analizi sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Faktör analizine tabi tutulan ölçeğin güvenilirliği Cronbach Alpha güvenilirlik analizi ile test edilmiştir. Ölçeğe ait (16 değişken) alfa güvenilirlik katsayısı “,798” olarak tespit edilmiştir.Bu da bizlere analizin büyük oranda güvenilir olduğunu göstermektedir.Örnek büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçütü test sonuçlarından anlaşılmıştır. Buna göre test istatistiği “,547” olarak tespit edilmiştir.Yani faktör analizi yapmaya uygun olduğu sonuçlardan da anlaşılmıştır.

Kalkınma Faktörünü (Faktör 1) oluşturan maddeler; serbest bölge ile birlikte Bursa'ya yapılan yatırım artmıştır.Bursa SB'nin kuruluşundan itibaren gelişimini göz önüne aldığımızda şu an çok iyi bir konumdadır.SB'nin şu anki durumunu göz önüne alırsak 5-10 yıl içinde hızlı bir gelişim gösterecektir.SB'nin önümüzdeki 5-10 yıl içinde Bursa'nın kalkınmasına önemli ölçüde katkısı olacaktır.Bu faktörler göz önüne alındığında, firmalar Bursa Serbest Bölgesi'nin kalkınma noktasında iyi bir noktaya geleceğini ve yatırımların da hızlı bir şekilde artacağını düşünmektedirler.

Sosyal Politika Faktörünü (Faktör 2) oluşturan maddeler; Bursa SB'si Bursa'nın istihdam sorununun çözümüne katkı sağlamaktadır.SB Bursa'nın ticari faaliyetlerini olumlu etkilemektedir.SB Bursa'nın sosyal ve kültürel yapısında olumlu etkiler yaratmıştır. Bursa SB'de ihtisaslaşmaya gidilmesi SB'nin daha etkin ve verimli olmasını sağlayacaktır.Bu faktörler göz önüne alındığında, firmalar sosyal politikaların doğru ve etkin bir şekilde uygulandığı takdirde bölgeye olumlu yönde katkı sağlayacağı noktasında fikir birliğine varmışlardır.Bu noktada da en büyük görevin hükümet ve bölge yönetiminin olacağını düşünmektedirler.

Ekonomik ve Sosyal Etkenler Faktörünü (Faktör3) oluşturan maddeler; Bursa SB'de teknoloji transferinin gerçekleşmesinin olumlu bir etkisi olacaktır.SB ile birlikte Bursa'ya göç ve nüfus artmıştır.Bursa SB'ne ulaşım çok önemli bir problemdir.Bursa SB'de firma sayılarının artması SB'nin dış ticareti için olumlu etki yaratacaktır.Bu faktörler göz önüne alındığında, firmalar teknoloji ve sermaye transferi ile ekonominin olumlu etkileneceğini düşünmektedirler.Ulaşım ve göç'ün artmasının ise sosyal etkenlere bağlı olarak geliştiğini düşünmektedirler.

Yasal ve Yerel Etkenler Faktörünü (Faktör4) oluşturan maddeler; SB'nin Bursa'nın gelişimine önemli ölçüde katkısı olmuştur.2004 yılındaki 5084 sayılı kanunla yapılan değişiklikler Bursa SB'ne olan talebi olumsuz etkilemiştir.Hükümet, yerel yönetimler, üniversite ve meslek odaları SB'yi yeteri kadar desteklemektedir.Bursa SB'de faaliyet

gösteren firmaların dış pazar deneyimi diğer serbest bölgelerdeki firmalardan daha fazla gelişmektedir. Bu faktörler göz önüne alındığında, hükümet ve yerel yönetimler ile bölge yönetiminin alacağı kararların olumlu veya olumsuz yönde ili ve serbest bölgeyi etkileyeceği düşünülmektedir.

Tüm bu sonuçlara baktığımızda dış ticaret faaliyetinde bulunan firmaların yatırım yapma nedenlerinde beklenti oranlarının yüksek, karşılama oranlarının ise düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bursa Serbest Bölgesi ile ilgili olarak görüşlerde ise 4 faktörün ortaya çıktığı ve bunların da firmaları etkilediği görülmüştür. BUSEB yönetiminin sunduğu hizmetlerden duyulan memnuniyet noktasında memnun ve memnun değil seçeneklerinden çok kararsız seçeneğinin etkili olduğu, sosyal alanda sunulan hizmetlerden ise memnun olmadığı görülmektedir.

Firmaların serbest bölgelerde yaşanan sorunların çözümü noktasında önerileri ise en çok gümrük hizmetlerinin iyileştirilmesi ve bürokratik engellerin azaltılması noktasında birleşmiştir. Firmalar tüm bu problemlerin çözümünde %75 oranıyla hükümetin etkili olduğunu, %25 oranında ise BUSEB yönetiminin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Hükümet ve serbest bölge yönetimlerinin alacağı hızlı ve etkin kararlar firmaların karşılaştığı sorunları en aza indirgeyecek ve daha fazla yatırım yapmalarına sebep olacaktır. Aynı zamanda, bürokratik işlemlerin kolaylaştırılmış olması serbest bölgelerin daha hızlı şekilde ticaret işlemlerinin gerçekleşmesini sağlar ve dış ticareti hızlandırır.

Serbest bölgelerde dış ticaret faaliyetinde bulunan firmalar özellikle ülkeye döviz girdisi kazandırdıkları için büyük bir öneme sahiptir. Yalnızca döviz girdisi kazandırarak değil ayrıca istihdamın artması ve ülkeye yüksek teknolojinin getirilmesi açısından da hayati bir öneme sahiptir. Firmaların yatırım yapma nedenlerinin ölçülmesi özellikle ihracatı ve dolayısıyla dış ticaret gelirini de etkilediği için kritik bir önemdedir. Çünkü yatırım yapan firmaların beklentileri ve bunların ne ölçüde karşılandığı yatırımı dolayısıyla da ihracatı ve ithalatı da etkileyecektir.

Hükümet'in atacağı yasal adımlar sonuçtan da anlaşılacağı gibi kritik bir öneme sahiptir. Hükümet'in yasal adımlar atarken firmalar'ın istek ve taleplerini dikkate alması hem yatırımların artmasına hem de dış ticaret gelirlerinin artmasına olumlu yönde katkı sağlayacaktır. BUSEB yönetimi ise bölge içindeki firmaların sorunlarına hızlı ve etkin bir şekilde cevap vermesiyle problemleri en aza indirmiş olacaktır.

Araştırmada serbest bölgelerdeki yatırım yapma nedenleri sadece Bursa Serbest Bölgesi'ndeki firmalar açısından ele alınmıştır. İleriki çalışmalarda diğer serbest bölgelerde de yatırım yapma nedenleri konusunda bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abasov, V. ve İ. Elagöz. (2001). Ege Serbest Bölgesindeki Bankaların Faaliyetlerinin Tanıtılması Ve Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(3). (27-29).
- Akça, Y.(1998). Serbest Bölgeler ve Serbest Bölge Faaliyetlerinin Esası.*Dış Ticaret Dergisi*. 1 (9).(27-42).
- Aksoy, F. (2010). *Serbest Bölgelerin Avantajları, Ülke Ekonomisine Etkileri: Kayseri Serbest Bölge Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Arslan, E. (2005).*Serbest Bölgeler ve Serbest Bölgelerin Türkiye Ekonomisine Katkısı*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Azad, N. ve Rostamnya, Y. (2012).Gelişmekte Olan Serbest Bölge Pazarlarında Bilgi Teknolojilerinin Rolü. *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 1 (7). (1017-1022).
- Boroza, D. (2006).Serbest Bölgeler: Sosyo-ekonomik Faydaları.*International Journal of Business Research*. 5(1). (26-30).
- Demir, M. (2004).*Dış Ticaret İşlemleri Ve Muhasebesi*. Ankara: Detay Yay.
- Demirel, G. (2009). *Türkiye’de Serbest Bölgeler ve AB Uygulamaları*.İzmir: Ticaret Odası Yay.
- Demirtaş, Ş. C. (2016). *Serbest Bölgelerin Dış Ticarete Etkileri: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Düzenli, C. (2006).*Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri: Serbest Bölgeler Açısından Bir Analiz*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.
- Ebiri, R. (2006).*Serbest Bölgelerin Ekonomiye Etkileri ve Türkiye Uygulamasının Mali Yönden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Erçakar, M. (2004). Serbest Bölgeler: Teorik Yaklaşım. *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 1(6). (1-4).
- Erkan, H. ve Tatlıdıl, R. (1990).*Serbest Bölgelerde Uygulanan Vergi ve Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi*. Ankara: Tobb Yay.
- Ertürk, E. (2001). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Alfa Yay.
- Facchini, G. ve Willmann, G. (1999). Gümrüksüz Bölgelerden Kazanımlar.*Journal Of International Economics*. 1(3). (403-412).
- Grubel, H. (1982). Serbest Ekonomi Bölgelerine Karşı Bir Teori.*Weltwirtschaftliches Dergisi*. 1(1). (39-61).
- Gümüş, E. (2007).Serbest Bölgelerde Vergi Uygulamalarının Değerlendirilmesi.*İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 1(2). (48-55).

Güner, S. (1995). *Serbest Bölgeler*. İzmir: Anadolu Yay.

<http://www.asb.com.tr/TRK/hakkimizda>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

http://www.asbas.com.tr/asbas_antalya_serbest_bolgesi.asp. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://bordeaux-port.fr/fr/le-port-de-bordeaux/7-terminaux-specialises>. Erişim tarihi: 11 Nisan 2017.

<http://www.buseb.com/?s=sayfa&id=1>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.deik.org.tr>. Erişim tarihi: 11 Nisan 2017.

<http://www.desbas.com.tr/1/desbas-hakkinda>. Erişim Tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.ec.europa.eu>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/yatirim/serbestBolgeler?_afLoop=23467698760534037&_afWindowMode=0&_afWindowId=16e165db5s&_adf.ctrlstate=10wks0ggaz_127#!%40%40%3F_afWindowId%3D16e165db5s%26_afLoop%3D23467698760534037%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D10wks0ggaz_131. Erişim tarihi: 1 Nisan 2017.

<http://www.esbas.com.tr/tr/hakkimizda>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.gasbas.com.tr/>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.ggm.gtb.gov.tr>. Erişim tarihi: 1 Nisan 2017.

<http://www.gtso.org.tr/gemlik-ihracatta-gumrukler-siralamasinda-turkiye-ikinciligine-yukseldi>. Erişim tarihi: 30 Kasım 2017.

<http://www.isbas.com.tr/hakkimizda.html>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.isbi.com.tr/tr/biz-kimiz/isbi-hakkinda/index.html>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.izbas.net/hakkimizda>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.kayser.com.tr/tr/24/Bilgi.html>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.kosbas.com.tr/tr/icerik/14/kocaeli-serbest-bolgesi>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.mardas.com.tr/LimanIsletme/default.aspx?lang=tr>. Erişim tarihi: 19 Nisan 2017.

<http://www.masbas.com.tr/>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.mesbas.com.tr/Mersin--Serbest-Bolgesi,60.html>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4737.pdf>. Erişim tarihi: 19 Nisan 2017.

http://www.mfa.gov.tr/amerika-birlesik-devletleri_nin-dis-ticaret-politikasinda-serbest-ticaret-anlasmalarinin-yeri-____.tr.mfa Erişim tarihi: 19 Nisan 2017.

<http://www.sasbas.com/sasbaspages.asp?cat=1>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.tayseb.com./tr/hakkimizda>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

https://www.trade.gov/mas/ian/referenceinfo/tg_ian_001872.asp. Erişim tarihi: 7 Nisan 2017.

http://www.transbas.com/about_us_tr.asp. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. Erişim tarihi: 6 Nisan 2017.

- Kara, M. (2012). *E-Dış Ticarete Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Araştırma: Gıda Sektörü Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Karluk, R. (2003). *Avrupa Birliği Ve Türkiye*. İstanbul: Beta Yay.
- Kılıç, C. (2006). *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Dış Ticaret Politikası*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
- Kocaman, Ç. (2007). Serbest Bölgelerin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3(3). (50-54).
- Köksal, M. (2016). *Dış Ticaret Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Muzhdabayeva, F. (2006). *Dünya'da ve Türkiye'de Serbest Bölge Uygulamaları: Ege Serbest Bölgesi'nin İzmir Ekonomisine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Muzwardi, A. (2015). Batam'daki Serbest Liman ve Serbest Ticaret Bölgesinde Yatırımların Büyümesinde Yönetim Ağının Analizi. *Jurnal Kebijakan & Administrasi Publik Dergisi*. 2(3). (18-20).
- Orhan, A. (2003). Serbest Bölgelerin Sağladığı Avantajlar: Kosbaşı Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5 (1). (117-131).
- Orhan, A. (1997). *Dünya'da Ve Türkiye'de Serbest Bölge Uygulamaları Ve Kocaeli'nin Potansiyeli*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli.
- Ostheimer, D. R. (2004). Is a Foreign Trade Zone For You?. *Lamb & Lerch, Counsellors at Law*. 3(1). (<https://www.pdfFiller.com/jsfillerdesk6/?projectId=180518869&expId=3350&expBranch=2#e0b407510c5d484e8e8b343d46195e52>).
- Özdemir, F. A. (2007). *Serbest Bölge Rejiminde Dış Ticaret İşlemleri Ve Muhasebe Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Özdoğan, B. F. (2006). *Serbest Bölgeler*. Ankara: Siyasal Kitapevi Yay.
- Öztürk L. (2003). Avrupa Birliği Sürecinde Serbest Bölgeler. *Dış Ticaret Dergisi*. 8(1). (61-76).
- Öztürk, L. (2013). Serbest Bölgelerin Geleceği: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 19(9). (78-81).
- Pakdemirli, E. (1983). Türkiye'de Serbest Bölgeler. *İzmit Ticaret Odası Dergisi*. 6(3). (33-35).
- Robert, C. H. (2000). Free Zones In The Modern World. *Wepza Cfatf Meeting Aruba*. 5(1). (<http://www.wepza.org/wepza-historic-publications-and-articles/>).
- Seyidoğlu, H. (1996). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Güzem Yay.
- Seyidoğlu, H. (2007). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Güzem Can Yay.
- Siroen, J. ve YÜCER, A. (2014). Serbest Ticaret Bölgelerinin Ticari Performansı. *Dauphine Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(1). (18-25).
- Thowan, R. S. (1956). *Free Ports and Foreign Trade*. Cambridge: Cornell Maritime Press.

- Tiefenbrun S. (2013). United States Foreign Trade Zones Of the United States, Free-Trade Zones Of The World, and Their Impact On The Economy. *Journal of International Business and Law* 12(2). (171-180). (<https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/jibl/vol12/iss2/11/>)
- Toroslu, M. V. (2000). *Serbest Bölgeler*. İstanbul: Beta Yay.
- Türkgenç, G. (2009). Türkiye Serbest Bölgelerinin Kalkınmaya Etkisi. *Ekonomik Sorunlar Dergisi*. 4(3). (49-52). ([http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/Ekonomik SorunlarDergisi/Sayi34/gizemturkgenç.pdf](http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/Ekonomik_SorunlarDergisi/Sayi34/gizemturkgenç.pdf)).
- Uluat, Ö. M. (2002). *Serbest Bölgelerde Mali Tabloların Konsolidasyonu*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- The Use of Free Zones as a Means of Expanding and Diversifying of Manufactures from the Developing Countries*. (1975). Unctad.
- Uzandaç, G. H. (2008). *Serbest Bölgelerin Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri: Türkiye Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Yavuz, E. (1985). Serbest Bölgelerin Başarılı Olma Açısından Yasal Altyapıları. *Vergi Dünyası Dergisi*. 3(1). (10-14).
- Yazıcılar, S. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Serbest Bölgeler*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.

EKLER

EK I- Anket Soruları

ANKET

1-Firmanın faaliyet konusu (faaliyet ruhsatı türü): (x) işareti koyunuz

☐ Üretim	☐ İşyeri Kiralama
☐ Alım-Satım	☐ Yemek Üretimi
☐ Üretim-Alım-Satım	☐ Montaj-Demontaj-Bakım-Onarım
☐ Atık Yönetim Sistemi	☐ Diğer (belirtiniz);

2- Serbest bölgede faaliyette bulunan firmanız;

- ☐ Sadece İhracat yapmaktadır
- ☐ Çoğunlukla İhracat yapmaktadır
- ☐ Eşit oranda İhracat/İthalat yapmaktadır
- ☐ Çoğunlukla İthalat yapmaktadır
- ☐ Sadece İthalat yapmaktadır
- ☐ Sadece Yurtiçine / Serbest bölge içine faaliyet yapmaktadır

3-Firmanızda çalışan kişi sayısı;

☐ 1-9 kişi çalışmaktadır	☐ 10-49 kişi çalışmaktadır
☐ 50-99 kişi çalışmaktadır	☐ 100 ve daha fazla kişi çalışmaktadır

4-Bursa Serbest bölgesinde yatırım yapma beklentiniz ve gerçekleşme durumunu yüzde olarak değerlendiriniz

Yatırım Yapma Nedenleri	Beklenti Oranı	Karşılama Oranı
Vergisel avantajlardan yararlanmak		
SB'lerde uygulanan teşviklerden yararlanmak		
Hazır alt yapı ve ulaşım imkanlarından yararlanmak		
Dış pazarlara açılmada avantaj elde etmek		
Ucuz işgücü ve hammadde imkanlarından yararlanmak		
Firmaya prestij sağlamak		
SB'lerden yurtiçine satış imkanlarından yararlanmak		

5-Bursa Serbest Bölge yönetiminin size sunmakta olduğu hizmetlerden duyduğunuz memnuniyet derecesini aşağıda belirtilen kriterlere göre değerlendiriniz

		Çok Memnun	Memnun	Kararsız	Memnundeğil	Hiçmemnundeğil
1	Altyapı hizmetleri					
2	Bölgenin tanıtımı					
3	Bölgedeki firmaların hak ve menfaatlerinin savunulması için kamuoyu oluşturulması					
4	BUSEB ile olan bürokratik işlemlerde hız ve kalite					
5	Firmalara karşı duyarlı bir yönetim tarzının uygulanması					
6	Firmalara Sektörel ve Pazar bazında bilgi desteğinin sağlanması					
7	Sosyal alanda sunulan (yemekhane, kreş, anaokulu gibi) hizmetlerin sağlanması					

6-Bursa serbest bölgesi için aşağıdaki ifadeleri belirtilen kriterlere göre değerlendiriniz

		Kesinlikle Katılıyor	Katılıyor	Fikrim yok	Katılmıyor	Kesinlikle Katılmıyor
1	SB'nin Bursa'nın gelişimine önemli ölçüde katkısı olmuştur					
2	Bursa SB'de teknoloji transferinin gerçekleşmesinin olumlu bir etkisi olacaktır					
3	Bursa SB'si Bursanın istihdam sorununun çözümüne katkı sağlamaktadır					
4	SB Bursa'nın ticari faaliyetlerini olumlu etkilemektedir					
5	SB Bursa'nın sosyal ve kültürel yapısında olumlu etkiler yaratmıştır					
6	SB ile birlikte Bursa'ya yapılan yatırım artmıştır					
7	SB ile birlikte Bursa'ya göç ve nüfus artmıştır					
8	Bursa SB'ne ulaşım çok önemli bir problemidir					
9	Bursa SB'nin kuruluşundan itibaren gelişimini göz önüne aldığımızda şu an çok iyi bir konumdadır					
10	SB'nin şu anki durumunu göz önüne alırsak 5-10 yıl içinde hızlı bir gelişim gösterecektir					
11	SB'nin önümüzdeki 5-10 yıl içinde Bursa'nın kalkınmasına önemli ölçüde katkısı olacaktır					
12	2004 yılındaki 5084 sayılı kanunla yapılan değişiklikler Bursa SB'ne olan talebi olumsuz etkilemiştir					
13	Hükümet, Yerel Yönetimler, Üniversite ve Meslek Odaları SB'yi yeteri kadar desteklemektedir					
14	Bursa SB'de faaliyet gösteren firmaların dış pazar deneyimi diğer serbest bölgelerdeki firmalardan daha fazla gelişmektedir					
15	Bursa SB'de ihtisaslaşmaya gidilmesi SB'nin daha etkin ve verimli olmasını sağlayacaktır.					
16	Bursa SB'de firma sayılarının artması SB'nin dış ticareti için olumlu etki yaratacaktır.					

7-Aşağıda, serbest bölgelerde firmaların karşılaştığı problemler genel olarak verilmiştir. Bu problemlerin firmanız açısından önem derecesini belirtiniz.

Serbest bölgelerde firmaların karşılaştığı problemler	Çok önemli	Önemli	Fikrim yok	Önemli değil	Hiç önemli değil
1 Yasal düzenlemeler ve mevzuatla ilgili eksiklikler					
2 Teşviklerin yeterli olmaması ve 5084 sayılı kanunla getirilen Sınırlamalar					
3 SB'le ilgili mevzuatın sürekli değişmesi ve firmaların yatırım anındaki haklarını kaybetmesi					
4 Altyapı imkanlarının yetersiz olması					
5 Gümrük hizmetlerinin yavaş olması					
6 Ulaşım imkanlarının yeterli olmaması					
7 Kurucu işletici şirketin hizmetlerindeki yetersizlik					
8 Hükümetlerin uyguladığı ekonomik politikaların etkileri					
9 Bürokrasinin fazlalığı					
10 Teknolojik yetersizlik					
11 Hükümetten, üniversitelerden ve meslek odalarından yeterli destek alınamaması					
12 Elektrik, su, telefon, doğal gaz gibi giderlerin yüksek olması					
13 Kira ve arsa bedellerinin yüksek olması					
14 Bölgenin problemlerini çözecek yetkili mercilere ulaşılmasının zorluğu					
15 Bölgenin yeteri kadar tanıtılamaması					
16 Hükümetlerin bölgeyi vergi kaçırıcı ve kaçakçılığın yapıldığı yerler olarak görmesi					
17 SB'de yapılacak işyeri ve inşaatlarda kullanılacak malzemenin bölgeye girişinde yaşanan problemler					
18 Bölge dışına çıkarılacak atıkların transferinde bürokratik sıkıntıların olması					

8-Serbest bölgede karşılaştığınız problemlerin çözümü için önerileriniz nelerdir?

9-Serbest bölgelerin problemlerinin çözümünde hangisi daha etkilidir? Sadece bir şık işaretleyiniz.

() Hükümet(İlgili Bakanlık) daha etkilidir.

() BUSEB Yönetimi daha etkilidir.

() Diğer

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Bursa'nın Gemlik ilçesinde doğdu.2010 yılında Gemlik Ticaret Meslek lisesinden mezun oldu.2011 yılında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uluslar arası Ticaret bölümünde başladığı Lisans öğrenimini 2015 yılında tamamladı.2016-2018 yılları arasında Yalova Üniversitesi Uluslar arası Ticaret ve Finansman Bölümünde Lisansüstü eğitimini tamamladı.

